Curtea de la Argeş

Revistă de cultură

ORAŞ REGAL

Anul XV ■ Nr. 11 (168) ■ Noiembrie 2024

Monumentul eroilor dinTopliţa, Harghita

Din sumar:

Revista apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu”, cu sprijinul Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”.

Enigme şi „enigmişti”...

Gheorghe PĂUN

Încerc, vorba Eminescului, să *rămân la toate rece,* dar *homo sum et nihil humano… Român sunt şi…* Nu ştiu cum s-o spun în latină, continuarea ar fi „tot ce e legat de istoria neamului mă interesează”. Pentru că istoria nu este a istoricilor, ea este/ar trebui să fie a tuturor. Fiecare abordând-o pe „palierul” lui. Profesionişti unii, amatori alţii, având-o în fişa postului primii, cititori şi iubitori de istorie ceilalţi, cu toţii, conştienţi de constrângerile statutului-priceperii, conştienţi de limite, implicaţii, rigorile meseriei şi ale bunului-simţ. Dacă matematica, de exemplu, se poate aborda şi ca joc, de dragul de a face matematică, orice „năstruşnicie” (demonstrată formal într-un cadru riguros!) fiind publicabilă, cu istoria nu este deloc la fel, geo-politicienii pot interpreta tendenţios, periculos chiar, spusele istoricilor – din păcate, pot şi comanda rescrierea mistificată, uneori până la niveluri agresiv-aberante, vedem aşa ceva şi în zilele noastre, când dinspre vest, când dinspre est. Iar „formatorii de opinie”, de la gazetari serioşi sau doar zeloşi la *legiunile* internet ale lui Umberto Eco (…), abia aşteaptă să preia, să facă zgomot, pentru rating, din cabotinism-snobism sau năimiţi – mai ales năimiţii sunt dăunători, pentru că *agenturili* investesc în tipi cu carte, „cu sintaxă”, fără morală, dar nu rudimentari. Până la un punct, îi înţeleg deci pe istorici, îmi dau seama cât de precauţi trebuie să fie – numai că uneori termenul „precaut” are o semantică dezamăgitoare. Dincolo de punctul până la care-i înţeleg se întinde un spaţiu care mă derutează – încerc şi eu să fiu precaut, dar nu mă pot abţine până la capăt.

Mai întâi, constat că istoricii (şi lingviştii dinspre istorie, etimologiştii în primul rând) nu se contrazic pe ei înşişi şi nu-şi contrazic magiştrii, par prizonierii unei *bule* ad-hoc – generalizez, mă gândesc la exemple şi, se înţelege, la experienţe personale. Apoi, sunt mai totdeauna siguri pe ei, tranşanţi, nu operează cu ipoteze, cu probabilităţi, parcă le e frică de îndoieli. Adaug (iarăşi e o generalizare aici) faptul că istoricii nu cred în instrumente care vin din afara meseriei tradiţionale – exemple imediate: datarea cu carbon 14 şi genetica. În ambele cazuri, ştiinţă pură, cu imprecizii de circumstanţă, dar, totuşi, „numerele sunt lucruri sigure” (Galilei), ar trebui să fie mai primitori cu noile tehnici/tehnologii.

O precizare necesară: nu fac reproşuri unuia sau altuia dintre istorici, cunosc mulţi, din diverse locuri-instituţii, persoane-personalităţi remarcabile fiecare în parte, dar fac reproşuri istoriografiei române. Insist: cu justificarea românului interesat de istoria neamului. Bucuros că sunt român, că sunt născut *aici, în limba română,* pe Argeş în Sus. Adaug un detaliu

autobiografic: am plătit unui laborator din Anglia pentru a-mi analiza ADN-ul. Rezultatul, primit pe o hartă cu explicaţii: 49% din sudul Dunării (Bulgaria şi nordul Greciei), 51% din nordul Dunării (spaţiul locuit de români, Polonia şi zona din jur, până spre Sankt Petersburg). Traco-iliro-pelasg, ceva de genul acesta, cu acte în regulă. Pentru că ştiu (s-a scris şi în revistă) că, în general, genele noastre, ale românilor, dar nu numai, sunt majoritar din vremea Neoliticului, că suntem mult mai mult… cucutenieni decât orice altceva ulterior, am acceptat ca valabilă analiza respectivă…

Din motive precum cele anterioare, voi călca şi mai adânc pe acest teren alunecos, dacă nu chiar minat, plecând de la observaţia că istoria noastră este bogată în enigme (nu neapărat în sensul celebrei sintagme, „poporul român, o enigmă şi un miracol”). Nu mă gândesc la misterele „secretizate” ale, să zicem, ultimului secol, ci la întrebări clasice. Unde este locul bătăliei de la Posada? În cartea *Adevărata Posadă: Defileul Bistriţei,* arhimandritul Veniamin Micle consemnează 22 de ipoteze, susţinute fiecare de argumente (sau de patriotismul local), la care mai adaugă o propunere, Cheile Bistriţei, din nordul Olteniei, bine documentată şi aceasta. La fel se întâmplă cu lupta de la Rovine (referitor la care există însă mai puţine ipoteze). Rămân la aceste două întrebări „sudice”. Este ciudat şi stresant că două evenimente *întemeietoare,* Posada mai ales, nu sunt mai bine cunoscute. Arheologia ţine şi de noroc, desigur, aşadar să sperăm că vor apărea cândva dovezi lămuritoare. Nu ţine însă (numai) de noroc căutarea în arhive şi interpretarea documentelor, iar aici am experienţe dezamăgitoare în relaţiile cu istoricii – fie ei mai tineri sau mai puţin tineri. Ca şi despre Posada, puţine lucruri se ştiu, dar multe se spun-scriu despre Basarabii dintâi, despre „descălecat”. În zona Argeş-Muscel, Negru-Vodă este o prezenţă densă, în mitologia locului şi în toponime, dar istoricii parcă imită vechea butadă (citată recent în revistă de dna Paula Romanescu) „nu este sigur dacă Homer a existat sau nu, dar sigur este că el a fost orb”! Iar localnicii parcă erau cu toţii poeţi (orbi?...) atunci când au numit biserici, morminte, dealuri, văi şi sărbători ca fiind „ale lui Negru-Vodă”, cel care, pentru istorici, n-a existat, dar cu siguranţă era *negru*... El, sau blazonul, sau armura – nu contează.

(Continuare la pag. 3)

Domnul Eminescu scris-a

Dacia, în *Memento Mori* (fragmente)

Din copaci ies zâne mândre, de-mpărat frumoase fete,
Ţinând doniţe pe umeri, gingaşe, nalt-mlădiete,
Albe trec prin umbra verde, la cerboaice se înclin,
Ce sub dulcile lor mâne îşi oferă răbdătoare
Ugerele lor împlute, şi în doniţi sunătoare
Laptele-n cadenţă curge, codru-împlând c-un murmur lin. (…)

Iar în pieptu-acestui munte se arat-o poartă mare.
Ea înalt este boltită şi-ntră-adânc în piatra tare,
Iar de pragu-i sunt unite nalte scări de negre stânci,
Cari duc adânc în valea cea de-acol-abia văzută
Şi-n pădurile umbroase cu-adâncimi necunoscute
Şi-n câmpii unde mii râuri s-argintesc plane ş-adânci. (…)

Zeii Daciei acolo locuiau – poarta solară
În a oamenilor lume scările de stânci coboară –
Şi în verdea-ntunecime a pădurilor s-adun;
Şi pe negre stânci trunchiate stau ca-n tron în verdea lume
Şi din cupe beau auroră cu de neguri albe spume,
Pe când mii de fluvii albe nasc în umbră şi răsun.

Câteodată-un corn de aur ei răsună-n depărtare,
Trezind sufletul pădurii, codrilor adânci cântare,
Cheamă caii lor ce-aleargă cu-a lor coame-mflate-n vânt;
Vin în herghelii de neauă, pe cărări de mult bătute
Şi pe ei zeii încalic străbătând pe întrecute
Al codrilor nalt întuneric, făr' de capăt pe pământ.

Dar adesea pe când caii dorm în neagră depărtare,
Luna, zâna Daciei, vine la a zeilor serbare.
Soarele, copil de aur al albastrei sfinte mări,
Vine ostenit de drumuri şi la masă se aşează.
Aerul se aureşte de-a lui faţă luminoasă,
Sala verde din pădure străluceşte de cântări. (…)

Într-o lume fără umbră e a soarelui cetate,
Totul e lumină clară, radioasă voluptate,
Florile stau ca topite, râurile limpezi sunt;
Numai colo în departe şi-n albastră depărtare
Ale zorilor grădine clar se văd strălucitoare,
Cu boschetele de roze şi cu crinii de argint. (…)

Într-o dulce şi umbroasă, viorie atmosferă,
Se ridică dintre lunce, cu-a ei cúpole de ceară
Închegate ca din umbră verde şi argint topit,
Transparând prin diamantoasă fină de paingăn pânză
Monastirea alb-a lunei ce prin lumi va să s-ascunză,
Cu coloane-nconjurate de a viţei-ncolăciri. (…)

Şi-n odăile înalte din frumoasa monastire
Sunt pe muri tablouri mândre, nimerită zugrăvire
Ale miturilor dace, a credinţei din bătrâni;
Prin grădini cu albe-izvoare sunt a lunei dulci amoruri,
Sau palate argintoase unde zori trăiesc în coruri,
Sau pădurea cea vrăjită cu frumoasele-i regini.

Ăsta-i raiul Daciei veche,-a zeilor împărăţie:
Într-un loc e zi eternă – sara-n altu-n vecinicie,
Iar în altul, zori eterne cu-aer răcoros de mai;
Sufletele mari viteze ale-eroilor Daciei
După moarte vin în şiruri luminoase ce învie –
Vin prin poarta răsăririi care-i poarta de la rai. (…)

Colo unde stau Carpaţii cu de stânci înalte coaste,
Unde paltinii pe dealuri se înşir ca mândră oaste,
Munţii ţeapăna lor frunte o suiau 'n-albastre bolţi;
Stau tăcuţi ostaşii Romei, ridicând fruntea lor lată,
Strălucitele lor coifuri, la stâncimea detunată,
Unde ultima cetate ridica-n nori a ei colţi.

Nori ca de bazalt de aspri se zidesc pe-albastra boltă,
Parc-auzi a Mării Negre şi a Dunării revoltă
Şi a lumii-ncheieture parcă le auzi trăsnind;
Răsculatu-s-a-Universul contra globului din aer?
Stelele-n oştiri se mişcă? Împăraţii sori se-ncaier?
Moare lumea? Cade Roma? Surpă cerul pe pământ?

Nu. Din fundul Mării Negre, din înalte-adânce hale,
Dintre stânce arcuite în gigantice portale
Oastea zeilor Daciei în lungi şiruri au ieşit –
Şi Zamolx, cu uraganul cel bătrân, prin drum de nouri,
Mişcă caii lui de fulger şi-a lui car. Călări pe bouri,
A lui oaste luminoasă îl urma din răsărit.

Ca o negur-argintie barba lui flutură-n soare,
Pletele-n furtună-nflate albe ard ca o ninsoare,
Colţuroasa lui coroană e ca fulger împietrit,
Împletit cu stele-albastre. Răsturnat în car cu rune,
Cu-a lui mân-arată drumul la oştirile-i bătrâne
Şi de dor de bătălie crunt e ochiul strălucit.

Astfel arcul nalt din ceruri el îl urcă cu grandoare.
Munţii lungi îşi clatin codrii cei antici, şi-n răsunare
Prăvălesc de stânci căciule, salutând întunecat;
Iar hlamida lui cea albă zvârle falduri de zăpadă,
Când el braţul îşi ridică strigând stâncelor să cadă,
Mişcând codrii de răsună în imperiul lor urcat.

Şi-n zenit opri oştirea-i peste armia romană.
– Decebal! el strigă-n nouri – îi detun, îi iau în goană
Şi Danubiul o să beie a lor sacre legiuni.
Decebal s-arată palid în fereasta naltă-ngustă
Şi coroana şi-o ridică cătr-imaginea augustă
Şi se uită cu durere la divinii săi străbuni. (…)

Van din Sarmisegetuza vin săgeţi în roşii ploi,
Scuturi se îndrept spre dânsa, oprind grindina de-aramă,
Zeii urlă – stânci se clatin, norii-n fâşii se distramă
Şi de fulgeri lungi şiroaie curg în munţii rupţi şi goi.

Din apus vin zeii Romei. Pe o stea de vulturi trasă,
Zeus de noroi-adunătorul urcă bolta maiestoasă,
Mart încoardă arcul falnic spre Zamolxe aţintit;
Ca să scape neamul nobil răsărit din a lui coaste,
Însuşi el a urbei semne le ridică înspre oaste,
Şi de-antica lui turbare tremur norii de granit. (…)

Joe-ncruntă-a lui sprinceană şi ca un copil tresare
Vechiul glob – munţii se clatin, ceruri tremur, marea moare.
E semnalul cel de luptă între-armiile de zei;
Şi Zamolx frânele lasă cailor lui de jeratic,
Coama lor se îmflă-n limbe de-aur – tremur nebunatec,
Bouri daci răstindu-şi fruntea surpă norii toţi cu ei.

Lupta-i crudă, lungă, aspră. Lumin pavezele dave,
Sori şi lune repezite printr-a norilor dumbrave
Ard albastrele armure ale zeilor romani;
Paşii lor amestec cerul – caii tropotă, iar bouri
Ca de tunete un secol împlu halele de nouri
Şi se frâng crâşnind în scuturi spadele-albe-a lui Vulcan. (…)

Înrădăcinată-n munte cu trunchi lungi de neagră stâncă,
Răpezită nalt în aer din prăpastia adâncă,
Sarmisegetuza-ajunge norii cu-a murilor colţi;
Şi prin arcurile-nguste, făclii roşii de răşină
Negrul nopţii îl pătează cu bolnava lor lumină,
Rănind asprul întuneric din a halelor lungi bolţi.

Şi prin arcuri îndoite la lumini de roşii torţii,
Adunaţi văzu Cesarul la cumplita mas-a morţii:
Ducii daci. Făclii de smoală sunt înfipte-n stâlpi şi-n muri,
Luminând halele negre, armuri albe şi curate,
Atârnate de columne, lănci şi arcuri răzimate
De păreţi – pavezi albastre strălucind pe stâlpii suri.

Ducii-s nalţi ca brazi de munte, tari ca şi săpaţi din stâncă.
Crunt e ochiul lor cel mare, tristă-i raza lor adâncă,
Pe-a lor umeri spânzur roşii piei de tigru şi de leu,
Tari la braţ şi drepţi la suflet şi pieptoşi, cu spete late,
Coifuri ca granit de negre au pe frunte aşezate
Şi-a lor plete lungi şi negre pe-umeri cad de semizeu. (…)

Şi deşi-n inima noastră sunt seminţe de mărire,
Noi nu vrem a le cunoaşte; căci *străina-ne* gândire
Au zdrobit a vieţii veche uriaş, puternic lanţ;
Secoli lungi ce-au rămas văduvi de a Romei spirit mare
L-au creat... În noi *el este;* noi îl stingem. Dacă moare,
Noi murim... ramul din urmă din trupina de giganţi.

Când îi cugeţi, cugetarea sufletu-ţi divinizează,
În trecut mergem, cum zeii trec în cer pe căi de raze.
Peste adâncimi de secoli ne ridică curcubei;
Un popor de zei le trecem, căci prin evi de vecinicie
Auzim cetatea sfântă cu-nmiita-i armonie…
Şi ne simţim mari, puternici, numai *de-i gândim pe ei…*

(Sublinierile aparţin lui Eminescu.)

Redactor-şef: Gheorghe Păun

Colegiu redacţional: Svetlana Cojocaru – membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, **Florian Copcea** – scriitor, Drobeta-Turnu Severin, **Lucian Costache** – scriitor, Piteşti, **Ioan Crăciun** – editor şi publicist, Bucureşti, **Spiridon Cristocea** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeş, **Sorin Mazilescu** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Marian Nencescu** – jurnalist cultural, Bucureşti, **Eufrosina Otlăcan** – profesor universitar, Bucureşti, **Filofteia Pally** – expert naţional etnolog, Muzeului Viticulturii şi Pomiculturii Goleşti, Argeş, **Cornel Popescu** – director al Muzeului Judeţean Argeş, Piteşti, **Octavian Sachelarie** – sociolog, Piteşti, **Adrian Sămărescu** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Maria Mona Vâlceanu** – scriitor, Piteşti

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş"

Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş

Tiparul: DeaPrint, Bucureşti, www.deaprint.ro

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (90 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Pe frontul de vest nimic nou

Horia BĂDESCU

La sfârşit de iulie, în plină şi sufocantă arşiţă, reînnoitul (oare?) Parlament european, indiferent la vreme, dar atent la vremuri, se trudea să aducă pe lume – sub conducerea fostului şi viitorului şef, noile structuri de comandă ale organismelor UE. Treabă nu tocmai simplă de vreme ce proaspetele alegeri euro-parlamentare îi clătinaseră structura ba spre extrema dreaptă, ba spre cea stângă, punând mai abitir în discuţie chestiunile legate de modul dictatorial de exercitare a puterii de către birocraţia bruxelleză, evident în numele statului de drept (în înţelegerea înţelepţilor Comisiunii şi a pletorei lor de slujbaşi, acesta fiind mai degrabă statul de drepţi!), pe care nimeni nu se oboseşte a-l defini cu exactitate, şi al democraţiei, şi aceasta ne mai însemnând mare lucru, din ceea ce ar trebui să însemneze, în afara plăcerii cu care e mestecat şi amestecat cuvântul în conclavurile politice. Ba, mai mult, alegerile au sporit, pentru nasurile subţiri din catedrala mântuirii noastre europene, miasmele suveranismului, naţionalismului şi altor asemenea necuvenite idei, duşmane ale progresismului şi globalismului biruitor.

Evident, totul pornea de la vârful vârfului, de la şefia Comisiei Europene, acolo unde brava Ursula von der Leyen – cea care se ilustrase cu brio în orchestrarea dictaturii covidiene, a afacerilor de miliarde şi miliarde de euro cheltuite pentru achiziţionarea unor vaccinuri discutabile şi, mai apoi, a ilustrului plan de redresare şi rezilienţă – trebuia să revină pentru încă cinci ani. Bine curăţată, spălată şi lustruită ca nouă. Chit că nu dăduse niciodată seamă despre risipa banilor contribuabililor europeni în beneficiul Big Farma şi al altor actori globali şi sfidase repetatele cereri ale Parlamentului European de a face publice contractele în cauză. Chiar dacă, în chiar ajunul alegerilor, adică la timp ca să fie prea târziu, Curtea Europeană de Justiţie amenda lipsa de transparenţă a acestora. Dar asta n-a mai contat!

Te poţi întreba câţi dintre cei patru sute care au aşezat din nou sultana pe tron, aveau tot interesul ca transparenţa să rămână de domeniul istoriei, precum asasinarea lui Kennedy. Că alţi trei sute de deputaţi au avut altă părere, că la reuşita manevrei de desemnare fuseseră cooptate formaţiuni care efectiv pierduseră alegerile nu a contat. Precum titra revista *Lumea* un articol preluat din *The Wall Street Journal,* „Europa îi rânjeşte în faţă propriului electorat”.

Desigur, democraţia înseamnă validarea prin majoritate, chiar dacă la această oră lumea civilizată trăieşte sub dictatura minorităţilor cele mai felurite. În spiritul aceleiaşi democraţii, doamna von der Leyen – care s-a arătat dispusă să mai îndeplinească o dată dificila sarcină a guvernării europene, să se jertfească pentru binele nostru, oferindu-şi ea-însăşi serviciile pentru înalta funcţie (exemplu preluat, e drept cu mai puţin succes, şi de alţi demnitari) – a fost unicul candidat şi prin urmare proiectul de program al Domniei Sale s-a arătat a fi cel mai bun!

Proaspăt aleasă, „doamna de fier” a executivului european s-a grăbit să anunţe că, după mult prea reuşitul plan de redresare şi rezilienţă din mandatul trecut, ne propune un „pact de prosperitate” şi că va veghea la realizarea egalităţii de gen, transgen şi antigen, în lumina îndrăgitelor doctrine *woke et alii,* pentru eradicarea pernicioaselor valori tradiţionale care au nefericit umanitatea de milenii. Care egalitate de gen, ce presupune, în viziunea bruxelleză, un număr egal de femei şi bărbaţi în structurile administrative, indiferent de valoarea profesională a persoanelor în cauză, ideal moştenit de la ilustrele directive bolşevice, a fost realizată pe loc. Căci, cele patru structuri de vârf ale UE ne oferă, în noua formulă, un brelan de dame, care, după cum se aude, s-ar putea transforma într-un caré la apropiatul finalul de mandat al dlui Charles Michel, preşedintele Consiliului Europei.

→

(Urmare din pag. 1)

În iunie 2012 a apărut în revistă un articol despre cavalerii templieri, ca „descălecători” la Câmpulung, o ipoteză susţinută de trei documente primite de autorul articolului din arhivele, nu ştiu cât de „discrete”, dar cu siguranţă nu publice, ale Vaticanului. Am văzut mesajele e-mail prin care nunţiul papal la Bucureşti însoţea trimiterea copiilor documentelor respective către autorul articolului, scriitorul (şi încă altele care-i dau credibilitate în privinţa templierilor) Florin Horvath, din Zalău. Am arătat revista unor istorici, au văzut şi alţii textul respectiv, în revistă sau într-o carte a lui Florin Horvath. „Falsuri!” „Scrierea secretă a templierilor nu există.” (O banalitate pe internet…) „Până nu văd cu ochii mei, nu cred.” Când am apucat să mai adaug vreo vorbă, am insistat: „Uite referinţele, cota din depozitul Vaticanului, sunt precizate în articol, se poate verifica.” Nici vorbă. E mult mai comod să mormăim sentenţios, „Falsuri”, decât să verificăm, chiar dacă este vorba despre o informaţie care poate fi mult lămuritoare pentru istoria noastră dintâi. E evident că orice „noutate” de genul acesta se cere verificată cu grijă, ştiu şi că nu e uşor de ajuns în arhivele Vaticanului, că, în particular, e şi mai greu să se găsească un istoric tânăr, ştiutor de limbi vechi, care să petreacă acolo o vreme, dar asta nu justifică judecata grăbită, negativă, eventual dispreţuitoare.

Iar sentinţa-atitudine „Falsuri!” este parcă viscerală în privinţa tăbliţelor de la Sinaia, poate cel mai scandalos „scandal” al istoriografiei române moderne. Iarăşi: pot fi cruciale pentru istoria noastră veche, dar sunt expediate suspect de uşor în derizoriu. La întrebarea, vorba lui Moromete, „pe ce te bazezi?”, am fost privit cu surprindere („uite şi aritmeticianul ăsta în ce se amestecă!”) şi cu oarece milă, se ghicea cum se rostogoleşte prin mintea preopinentului eticheta „dacopat”… Toată istoria tăbliţelor este un amestec de amatorism, interese obscure şi vinovată indiferenţă. „Istoricul X le-a examinat (vreo oră, spune el cu o nefirească uşurinţă) şi a conchis că sunt false”, argument (de autoritate, nimic mai mult) transformat în axiomă, reluat de multe ori. De partea cealaltă, tot felul de explicaţii şi de „descifrări”, unele hazardate, altele mai aplicate, dar nu neapărat convingătoare. Nimeni nu a luat cu adevărat chestiunea în serios (în afara unor sinteze jurnalistice ale „bibliografiei” domeniului, cum este cartea lui Dumitru Manolache, *Tezaurul dacic de la Sinaia – Legendă sau adevăr ocultat?*, Ed. Dacica, 2006), chiar dacă povestea a început cu abia vreun secol şi jumătate în urmă; era atunci o viaţă culturală (şi politică) activă, trebuie să fi rămas „urme”, prin ziare, prin documente oficiale de prin Sinaia, prin arhive (eventual prin cea a Casei Regale), dar nimeni nu face o cercetare aplicată. Nici măcar dacă au fost iniţial de aur nu se poate spune cu certitudine. Avem doar nişte copii de plumb – tot mai puţine şi acestea!

„Cazul” seamănă puţin cu cel al tăbliţelor de la Tărtăria, ca să rămân în aceeaşi zonă a strămoşilor îndepărtaţi. Scriere sau nu (pentru un rebusist, mai degrabă criptograme, dar *texte/mesaje*, fără îndoială), importantă este vechimea, legătura cu Hamangia, cu Cucutenii – cu ceramica din multe alte culturi neolitice, ba chiar şi cu... ceramica de Yangsao-China (a se vedea Radu Adrian, *Fenomenul Cucuteni în culturile neolitice din spaţiul locuit de români*, ediţia a doua, Ed. RCR Editorial, Bucureşti, 2020).

Mai sunt şi alte subiecte similare, expediate sumar de istoricii „academici” (în înţelesul anglo-saxon, ţinând adică de cercetare şi de învăţământul superior, nu neapărat de Academie, deşi Academia primeşte reproşurile, ori de câte ori se iveşte vreo ocazie…) şi frecventate cu entuziasmul inventiv şi neobosit al amatorilor, la fel de tranşanţi şi de siguri pe ei ca profesioniştii, ceea ce poate fi considerat şi ca un revers natural, deci justificat (psiho)logic, al precauţiei (rămân la acest termen…) profesioniştilor.

Mai amintesc doar zgomotoasa „ceartă” curentă privind relaţia dintre limba română şi limba latină. Este una „mama” celeilalte, aşa cum susţin înverşunaţii ambelor tabere, sau, mult mai plauzibil, daca şi latina sunt „surori”, „fiice” ale unei limbi anterioare, româna fiind urmaşa amândurora? Că latina s-a dovedit a fi „soră mai mare”, urmare a cuceririi romane a Daciei şi a creştinismului, dinspre Roma şi dinspre Bizanţ tot în latină venind, asta nu înseamnă că rădăcinile dacice pot fi ignorate, e incorect şi neprofesionist a o face.

Aici, între cele două categorii, a apărut penibilul termen *dacopat.* Etichetă dizgraţioasă, voit letală, jenantă atunci când este preluată de un istoric adevărat, dar grăbit în a aneantiza orice intruziune inconfortabilă în teritoriu. Asemenea intruziuni, adesea hazardate, adesea zgomotoase, sunt din belşug, dar, pentru că „nu văd ce este rău în a fi bolnav de dragoste pentru daci” (am auzit replica în public), pentru că mă revendic, (şi) prin genele examinate în laborator, de la daci şi strămoşii lor şi pentru că am o statornică înţelegere pentru amatori, îmi voi vârî degetul în uşa care desparte camera *dacomanilor/dacopaţilor* de cea a *dacofobilor/latinozaurilor,* grăbindu-mă a da definiţii (minimale aici, dar etimologia le extinde) care să aducă puţină dreptate (terminologică) pe lume: numesc *dacofob* o persoană (indiferent de profesie!) care foloseşte în sens peiorativ „diagnosticul” *dacoman* şi numesc *latinozaur* pe cineva (indiferent de profesie!) care sare direct la etichetarea cu *dacopat.* Torn „gaz pe foc” în speranţa renunţării reciproce la etichete-porecle, dar, recunosc, şi pentru a atrage atenţia asupra exclusivismului latinist. Ştiu că Traian este prezent până şi în *Pluguşor,* dar şi Dochia este prezentă în colinde, ştiu că exagerarea în direcţia latinizării neamului şi limbii are explicaţii cunoscute (de pildă, la vremea Şcolii Ardelene), dar asta nu înseamnă că trebuie să rămânem blocaţi în această paradigmă, a exagerării (o putem numi *latinomanie*, ceea ce devine nociv doar când se asociază cu *dacofobia*), ignorând şi aruncând în derizoriu, negând tot ce vine de dinainte de romani. Explicaţiile şi motivările de acum două secole nu mai sunt valabile astăzi, mai ales că între timp s-au aflat multe lucruri despre daci, ba sunt chiar contraproductive la vremea competiţiei globalism-identitate naţională – competiţie care furnizează, de fapt, explicaţii pentru *dacofobie* (şi justificări pentru *dacofilie*), dar asta e o altă chestiune, care nu poate fi expediată în câteva rânduri.

Închei, ostentativ, tot cu un citat în latină, ca semn că nici vorbă să mă dezic de latinitate: ca în multe alte cazuri, sunt convins că adevărul este *in media res.* Mai are însă cineva înţelepciunea şi seninătatea dialogului, eliberarea de patimă şi gustul nuanţei, al echilibrului? Măcar cât să-i imite pe poeţi – căci scris-a cândva Geo Dumitrescu (1920-2004), în *Inscripţie pe piatra de hotar:*

Slav aş fi fost, de nu eram latin,
latin aş fi, de n-aş fi fost şi dac –
dar a ieşit aşa: să fiu român,
şi eu cu soarta asta mă împac!

Homo sapiens

Mai mult încă, Comisiunea, recte şefa acesteia, fiindcă *l'état c'est moi!,* nu-i aşa?, a cerut (!?) ca statele membre să prezinte pentru funcţiile de comisari (*nomina odiosa* pentru cei ce-am cunoscut bolşevismul, părintele progresismului) musai un bărbat şi o femeie, vorba lui Claude Lelouche, din care nu statele în cauză vor hotărî cine va fi preafericitul ocupant al funcţiei, ci însăşi augusta persoană, după criteriile menţionate. Criterii care, dacă vor funcţiona după cum s-au tocmit lucrurile la vârf, ne vor proiecta nu în mult dorita egalitate de gen (vizată şi de comunismul estic, dar cu ceva mai multă înţelepciune), ci în matriarhatul visat de feministele dezlănţuite. Şi ca lucrurile să fie clare şi să nu fiu acuzat de misoginism, sexism sau alte necuvenite apucături, declar pe proprie răspundere că, în întreaga mea operă literară, dar şi în viaţă, am probat un profund respect şi afecţiune pentru acelea cu care ne-a fost hărăzit să împărţim poverile şi bucuriile vieţii! Dar una-i una, alta-i alta! Iar ca progresistele să fie pe deplin mulţumite, şefa Comisiunii, ţinând să-şi respecte promisiunile din programul celei de a doua înscăunări, le-a fericit cu egalizarea vârstei de ieşire la pensie. Aşa da!

Să zăbovim, însă, o clipă asupra modului imperativ cu care doamna comisar-şef şi-a exprimat viziunea asupra noului profil al instituţiunii. Viziune care n-a rezultat dintr-o consultare ale celor 27 de părţi ce alcătuiesc „corpul" UE. Domnia Sa a cerut (!!), în numele democraţiei contemporane, sub fustele căreia se coc noile autoritarisme, noile dictaturi de catifea, ca statele Uniunii să se conformeze! Şi unele s-au şi conformat urgent, altele nu!

Acolo unde au existat reticenţe, au fost de îndată puse, din nou, în funcţiune condiţionările şi şantajele financiare, ca în cazul României, încurcată în iţele acelui PNRR făcut cu picioarele de autori care acum nici usturoi n-au mâncat, nici gura nu le miroase. Aşa încât ghiocei noştri, campioni postrevoluţionari ai relaţiei de vasalitate cu marii licurici, s-au executat de urgenţă. Deşi dictonul francez „*tel maître, tel valet*" nu-i deloc măgulitor nici pentru stăpân! Cum, însă, finalmente, egalitatea de gen s-a realizat doar în proporţie de 40%, doamna comisar-şef, trecută prin şcolile de la Davos ale dlui Klaus Schwab et comp, a găsit soluţia să îndrepte lucrurile în spiritul egalităţii de gen mult visată. Domnia Sa a redus numărul vicepreşedinţilor, deveniţi executivi, la şase: patru femei şi doi bărbaţi! Curat egalitate! E bărbată doamna sau, cum ar zice *fratelli* italieni, *una donna in gamba!*

Dar, ca să-l parafrazez pe regretatul meu prieten Michel Camus, multe alte minunate înţelepciuni vor fi vorbite şi făptuite de structura căreia, la aderarea statelor în cauză, nimeni n-a semnat vreun act pentru a-i ceda suveranitatea şi, prin urmare, dreptul de decizie. Fiindcă precum zicea, şi bine zicea, Jean Szlamowick: „Printr-o veritabilă trădare a reprezentării naţionale, elitele politice se dedau laşităţii culturale şi clientelismului cu un ecumenism transpartinic."

Cum arătam şi cu altă ocazie, într-o analiză excepţională a stării Uniunii, făcută cu ceva vreme în urmă într-un cotidian clujean, prof. dr. Vasile Puşcaş, negociatorul-şef al României în perioada de aderare, afirma: „Sintetizând, după un an de pandemie, constatăm că Uniunea Europeană se află în aceeaşi criză existenţială ca şi înainte de actuala criză sanitară, economică, socială, politică şi morală (culturală), fiind victima propriilor lideri care nu au fost în stare nici să rezolve concret anterioarele crize şi nici să înveţe din experienţele trecute cum să gestioneze crizele următoare. Dimpotrivă, liderii europeni care au susţinut austeritatea, ca modalitate de ieşire din criza economică, constată acum că au slăbit nepermis serviciile publice şi nu au putut răspunde corespunzător crizei pandemice. Suntem, deci, într-o persistentă criză de leaderships la nivelul Uniunii Europene pentru că avem o criză gravă de lideri politici şi în statele membre. (...) Mă tem că vom mai aştepta ceva timp până când liderii politici şi statali vor selecta şi propune pentru instituţiile europene (inclusiv funcţionari de rang superior) adevăraţi lideri capabili şi dedicaţi producerii de bunuri comune europene, orientaţi spre un interes european care să nu lase în urmă niciun cetăţean al Uniunii Europene, aşa cum adesea se pronunţă leadershipul organizaţiei. (...) Eu nu detectez nicio voinţă clară de a fi schimbată structural Uniunea Europeană, liderii de astăzi propunând mai degrabă să fie aduse amendamente politicilor europene, dar pe cât posibil, *fără modificări substanţiale la Tratate* (s.n.), ceea ce ar însemna ca cetăţenii să-şi exprime nişte opţiuni pe care liderii statali şi ai instituţiilor europene să le evalueze cu grila trecutului şi nu prin o nouă perspectivă de dezvoltare şi intensificare a integrării europene."

Recent, cu ocazia lansării volumelor sale *România şi lumea în schimbare, Românii în Uniunea Europeană* şi *Istoria din Cotidian,* profesorul Puşcaş avea să revină şi mai tranşant asupra acestei chestiuni, afirmând că începând cu anul 2005, Uniunea Europeană trăieşte o succesiune de crize datorită faptului că liderii europeni detestaţi şi contestaţi n-au reuşit să rezolve niciuna dintre aceste crize înainte de a începe o alta. „Suntem într-o asemenea situaţie de două decenii. (...) Din 2004 Comisia Europeană a părăsit foarte mult sensul comunitar propus de părinţii fondatori Robert Schuman şi Jean Monnet şi a trecut spre unul corporatist care se derulează şi în prezent. Tot de atunci am văzut că şi garniturile de lideri europeni au tot scăzut calitativ. (...) Niciun lider european după anul 2004 n-a fost dedicat construcţiei europene. Drept

dovadă, în anul 2005 tratatul privind Constituţia Europeană a fost respins la ratificare, iar după aceasta au urmat o succesiune de iniţiative care nu au venit cu soluţii la crize, ci în foarte multe cazuri au adâncit crizele."

Distinsul istoric are dreptate, dar semnele acestei viitoare deviaţii erau citibile de mult şi mă văd nevoit să reamintesc ceea ce scria încă din anul 1993 marele jurnalist belgian Gerard de Selys în lucrarea Alinéa 3, l'Europe telle qu'elle/ Alineatul 3, Europa aşa cum e ea: „Orice analiză sau critică aprofundată ar conduce inevitabil la concluzia că instituţiile europene nu numai că nu funcţionează după normele democraţiei, ci după acelea ale dictaturii. De conjunctură cu o dictatură oligarhică a bogătaşilor şi multinaţionalelor."

Ne-am fi aşteptat însă ca noua rundă a eligibilităţii structurilor de conducere ale UE să determine, măcar acum, lumea politică occidentală şi mărimile de la Bruxelles să-şi reconsidere modul de a înţelege care ar trebui să fie adevăratele raporturi între statele Uniunii şi să înţeleagă că, în cauţionarea viitorului acestui continent, nu pot decide doar aceia care au descoperit că sunt mai egali decât alţii, că nu doar nişte funcţionari bruxellezi, numiţi politic în fruntea bucatelor şi care nu vor da seama nimănui pentru faptele lor, precum s-a văzut, dar nici diriguitorii popoarelor europene nu pot şi nu au dreptul să ia decizii în numele acestora fără să le consulte. Numai că nimic dintre toate acestea nu s-a întâmplat. Decidenţii occidentali continuă a reacţiona după vechile obiceiuri şi metehne, demonstrând, o dată mai mult, că acţiunile lor n-au nimic a face nici cu nevoile economice ale tuturor, nici cu umanitarismul. Tot aşa cum, şi de această dată, mass-media, „câinele de pază al democraţiei", s-a dovedit înlănţuit de convenţele cu politicul. A fost amuzant, cinic şi dezgustător cum a fost relatată procesiunea de „alegere" şi reconfirmare a candidatului unic – repet, nimeni altcineva nu a venit cu o alternativă de proiect! – ca şi procesiunea de fíritisire a proaspetei victorioase, înghesuiala la puparea papucului, amintind de glorioasele zile ale ceauşismului! Avea dreptate filosoful politic David Runciman, care, analizând experimentul pandemic, afirma tranşant: „Sub carantină, democraţiile dezvăluie ce au în comun cu alte regimuri politice: în definitiv, şi aici politica ţine de putere şi de ordine." Dar, iată!, aceasta rămâne valabil şi după. Nimeni nu renunţă la politica de mână forte odată ce ea a fost folosită cu succes. Aşa încât se prefigurează zile şi mai vesele pentru contribuabilul, căci despre cetăţean nu poate fi vorba, european.

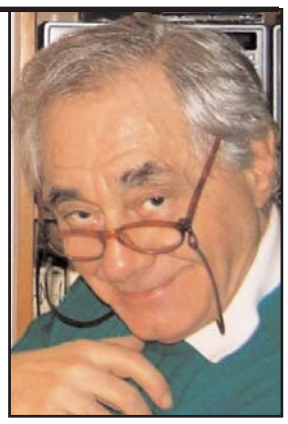
Să fim bine înţeleşi, precum am mai spus, a avea o opinie critică asupra modului în care o bună parte din mediul politic şi din structurile UE gestionează funcţionarea ei nu înseamnă a fi antieuropean, aşa cum, într-o practică binecunoscută nouă esticilor, s-a încercat acreditarea acestui calificativ celor care şi-au exprimat rezervele. Ca şi în cazul ascunderii aspectelor inconvenabile în chestiunea migranţilor, aceştia au fost taxaţi de suveranişti, naţionalişti, şovini sau xenofobi, discreditaţi, linşaţi mediatic cu ajutorul presei mainstream şi a inteligenţiei cumpărate, supuşi conjuraţiei tăcerii, excluşi din viaţa publică, atunci când s-a putut, prin cele mai varii mijloace. Căci formula bolşevică „Cine nu e cu noi e împotriva noastră!", atât de dragă progresiştilor şi neomarxiştilor, funcţionează *assez largement* în practica politică a zilelor noastre.

Definiţia-avertisment a lui Edmon Burke privind modul de funcţionare a unei societăţi, la un moment dat, nu doar în beneficiul prezentului, ci ca punte între trecut şi viitor, nu mai are nicio relevanţă. Societatea contemporană funcţionează doar în beneficiul celor aflaţi în viaţă în acest moment şi, evident, nu al tuturor celor care încă respiră acum, ci doar al unui număr infim, în raport cu populaţia continentului, a unei mafii politice transpartinice, ţesută la nivelul structurilor decizionale, slujite de cele de forţă şi în complicitate cu cele juridice, toate în slujba adevăratelor puteri, marea finanţă şi multinaţionalele care veghează din umbră ca *oile gândirii* să se îndrepte fără prea multe nazuri şi convulsii către „minunata lume nouă", lumea supunerii totale, a dictaturii ideale, a sclavilor fericiţi, cum îi şi ne numeşte Ovidiu Hurduzeu, cu mintea dusă în mirajele viziunilor date de substanţele psihotrope, de drogurile sărbătorii continue, al circului universal şi al saturnaliilor unei sexualităţi *sans rivage*, mamă şi tată a tuturor deviaţiilor comportamentale. Fermenţi meniţi a eroda democraţia dimpreună cu toate libertăţile care decurg din ea, făcând loc dictaturii. Fără a exclude realitatea că, la această oră, golirea de substanţă a conceptelor democratice girează deseori dictaturi disimulate. O vedem chiar la nivelul structurilor administrative ale UE.

Dar asta e o altă poveste. Deocamdată, „pe frontul de vest nimic nou". La noi, când scriu acestea rânduri, e în toi bătălia, ca să nu zic ciomăgeala, pentru adjudecarea puterii!

Homo sapiens

Fulguraţii

Paul DIACONESCU

Azi-noapte o furtună în toată puterea cuvântului, cu tunete, trăsnete şi fulgere chiar deasupra casei noastre. Cel mic s-a trezit şi a strigat, speriat: „Mama, vino!", şi a întrebat-o: „E de-adevăratelea?" Dimineaţa a explicat: „Am crezut că e doar înregistrat pe bandă". (!?)

Noi nici nu ne dăm seama că universul în care trăiesc copii ăştia e un univers artificial, „mediat", creat adică de mass-media: televizor, radio, compact-disc. Legătura lor cu realitatea e fragilă, căci primele impresii, imagini, sunete ale realităţii le cunosc mai întâi de pe ecranul televizorului, cinematografului etc. Mă întreb: ce efect va avea acest fenomen asupra evoluţiei şi educaţiei lor, dacă la vârsta de 6 ani...?

(Stockholm, 17 mai 1983)

G. K. Chesterton: *Saint François d'Assise*, Librairie Plon, 1925.

„Fericit cel ce nu aşteaptă nimic, căci el se va bucura de tot." (p. 107)

Împotriva orbirii leacul era cauterizarea pupilelor vii. (!?) Când fierul roşu a fost luat din vatră, el s-a ridicat în picioare şi i s-a adresat: „Frate Foc, Dumnezeu te-a făcut frumos şi puternic şi folositor; te rog să fii amabil cu mine." (p. 137)

Era de o politeţe proverbială: „Într-o zi în care se pregătea să ţină o predică într-un crâng plin de ciripitul păsărilor, a spus cu un gest politicos: «Micile mele surioare, dacă aţi spus ce aveaţi de spus, acum aş putea să vorbesc şi eu la rândul meu.» Şi toate păsările au tăcut." (p. 140)

(31 august 2019)

Spicuiri din Lucian Blaga, *Elanul insulei – aforisme şi însemnări,* Editura Dacia, 1977.

„Limba este întâiul mare poem al unui popor. Toţi românii anonimi care de-a lungul secolelor noastre primordiale au creat limba românească au colaborat la poezia lui Eminescu."

„Când faci aprecieri, pozitive sau negative, despre un om, despre faptele sau opera lui, nu uita că acestea sunt şi un certificat ce ţi-l dai cu privire la puterea şi nivelul propriului tău spirit critic. Prin orice critică cu privire la altul, trădezi într-un fel cine eşti şi unde stai."

„Toţi oamenii aspiră la libertate în chip necondiţionat: nimeni nu vrea să ştie că avem un drept doar la libertatea pentru care ne putem lua răspunderea."

„Câteodată îmi pare rău că nu pot crede cu tărie primară în niciunul din miturile pentru care am atâta admiraţie. Ştiu că din viaţă voi pleca ezitând, şi cuprins de un mare regret, regretul de a nu crede în învierea morţilor şi în judecata din urmă."

„Licuricii spun: până la apariţia noastră lumina a fost un monopol al stelelor."

La gara rutieră din Barcelona soţia mea se duce să confirme plecarea spre Narbonne. La ghişeu un tânăr brunet cu ochi albaştri – „frumos de pică", zise ea –, o întreabă, vorbind româneşte, după ce vede numele noastre pe bilete: „Soţul dvs. e scriitor?" „Da. Dar de unde ştiţi?" „Păi, i-am citit o carte." Din păcate, soţia mea n-a mai avut timp să întrebe ce carte, să afle cum a nimerit junele român acolo etc. fiindcă în spatele ei se formase deja o coadă.

Iată, deci, cum se confirmă străvechea zicală că fiecare carte îşi are destinul ei. Asta ar trebui să mă încurajeze. Dacă paginile mele au ajuns până în Spania! În Spania unde sunt castèle – vorba cântecului…

(15 februarie 2010)

Limba vorbită atestă neamul

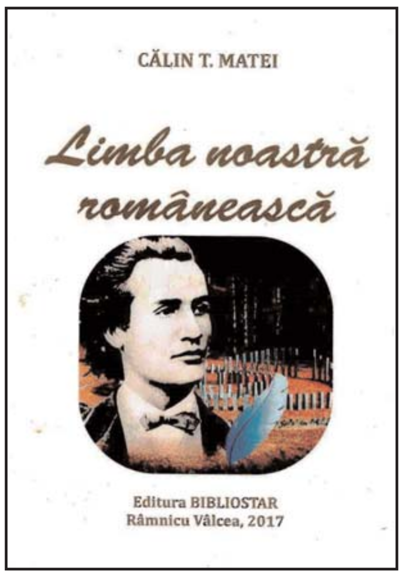
Mihai SPORIŞ

***De la Nistru pân' la Tisa...** tot românul plânsu-mi-s-a...* (din jelita *Doină,* interzisă publicului de autorităţile vasale *dura-lex*-ului geopolitic), apoi *Ce-ţi doresc eu ţie,/ Dulce Românie...,* sugerând profetic *mare viitor* unei *mame cu amor* (pentru că Olimpul acelui *veac al naţiunilor* tocmai o botezase pe Mamă: România!... *tânăra mireasă*), cu mesajul să-şi ţină fiii *în frăţie,* folosind ca armă *sufletul românesc!* Îl invocăm aici pe genialul profet al neamului, esenţă a sufletului românesc şi îndumnezeit în altarul cuvintelor scripturii limbii române, pentru că ivirea lui Mihai Eminescu, ca rezonator explicit al unei vibraţii tainice, a fost un dar ceresc, tocmai scânteia de lumină care a aprins masa critică (ar spune-o logica unui fenomen complex, precum emancipările naţionale pe proprii germeni de structurare a celor esenţiale: limbă, tradiţii, credinţă, moşia *cu râu şi ram...*). O facem şi dintr-o justificare a ilustraţiei grafice a unei apariţii editoriale. În 2017/2018 la Editura Bibliostar, din Râmnicu Vâlcea, sub egida *Cercului de la Râmnic: România-Grădina Maicii Domnului,* în îngrijirea lui Matei Călin, apărea cartea *Limba noastră românească,* cu scopul marcării celor 15 ani de existenţă a *Cercului,* dar şi ca un salut după 4 ani de la adoptarea unei legi privind cinstirea ca Zi Naţională a Limbii Române.

Pe 31 August a fiecărui an, sufletul românesc, din mama România, din Republica Moldova, fiica de peste Prut, şi în toate comunităţile româneşti de mai departe, limba însufleţitoare *ca un fagure de miere* îşi primeşte cinstirea! Să constatăm anul 2023, în care cei ce-au urnit procesul sărbătoririi limbii române, într-o mare adunare naţională, la Chişinău, au reuşit să aibă legea scrisă, cu acoperirea ştiinţifică. Dar câte lupte de... idei – slujind atâtea interese opuse! – nu s-au purtat în vreme. Pentru punerea de acord a voinţelor, acolo unde democraţia numără majorităţile părerilor, fie ele şi induse ignoranţilor, societăţile au nevoie de mişcări temporale lente după cum masa inerţială îşi are mentalităţile greu de schimbat.

Ne propunem mai jos să rememorăm chinurile facerii acestei legi de instituire în... sinaxarul naţional al laicităţii a Zilei Naţionale a Limbii Române, pe 31 August!

Trebuie spus aici, dintr-un început, că ideea sărbătoririi limbii a pornit din Moldova de peste Prut, când încă era parte a Uniunii Sovietice, în august 1989! Evoluţia societăţii spre ruperea cortinei între est şi vest (prin politica lui Mihail Gorbaciov, conducătorul suprem între1985-1991, nu întâmplător laureat Nobel pentru pace, în 1990, vezi *Glasnost*/deschidere şi *Perestroika*/restructurare!), a permis sufletului românesc să-şi adune energiile în Marea Adunare din 27 august 1989, de la Chişinău. Ce dorea mulţimea? Trecerea la alfabetul latin şi sărbătorirea limbii maternităţii locului, limba română! Sub politica deschiderii unui conducător luminat, care punea preţ pe vocea poporului, în 1990, în încă URSS, Republica Moldova, pe 31 August, adoptă sărbătoarea naţională cu titlul *Limba noastră cea română şi grafia latină.* În august 1991, după puciul anti Gorbaciov (eşuat prin înfrângerea complotului de către Boris Elţîn), cele 15 republici unionale (socialiste, sovietice!) îşi proclamă independenţa. (Moldova, pe 27 August 1991, devine independentă, dar cu multe legături nedezlegate cu fostul centru de comandă.) Înlăturarea lui Gorbaciov, războiul din Transnistria (vezi 1992) şi resurecţia imperialistă rusească, privind sfera sa de influenţă, au frânat entuziasmul începutului, privind redobândirea românescului înrădăcinat al graiului naţiunii, unul legitimat ca limbă a întregului.

Vasalitatea politică spre Răsărit, ba chiar şi a crezului religios către Roma moscovită, a intrat imediat în scriptura legiuirii canonice. În 1994, în noua Constituţie a Republicii Moldova, se vor fi interpretat într-o nouă cheie termenii declaraţiei de independenţă din 1991. Apar în conflict direct şi sintagmele lingvistice de *limbă moldovenească* (cu legiuire oficială!) şi *limba română,* ca o limbă diferită de subsidiarul ei grai moldovenesc! Imediat, din hotărârea Marii adunări, care vorbea de *limba noastră cea română,* noua scriere lăsase doar... *limba noastră,* cu promovarea şmecheriei de *limbă moldovenească,* care servea ideii imperiale promovate secular de ţarii Răsăritului, pregnant după 1812, când Basarabia a fost ocupată!

Va fi constatat imediat intervenţia abuzivă şi neştiinţifică analiza Academiei de Ştiinţe a Moldovei, prin şeful instituţiei, academicianul Gheorghe Duca, care, susţinând constatarea Prezidiului Academiei, spune: „În anul 1994, atunci când glotonimul *limbă moldovenească* a fost introdus în Constituţie, Prezidiul Academiei de Ştiinţă a adoptat o hotărâre în care a dedus clar: Articolul 13 din Constituţie trebuie revăzut în conformitate cu adevărul ştiinţific, urmând a fi formulat în felul următor: limba de stat (oficială) a Republicii Moldova este *limba română.* Prin urmare, denumirea corectă a limbii noastre este limba română şi în această chestiune, extrem de sensibilă, Academia de Ştiinţe a Moldovei nu a lăsat loc de interpretare sau târg. Acest adevăr este susţinut de comunitatea ştiinţifică internaţională, de specialişti în domeniul limbilor romanice (ce părere au dacişţii noştri, pro Roma... veche? n.n.), inclusiv savanţii ruşi."

Concept al propagandei puterii imperiale ţariste, un fel de *divide et impera,* sintagma *limbă moldovenească*, va fi preluată de bolşevici şi refardată permanent scopurilor imperialiste. Interesul geopolitic a postulat neştiinţific ne/apartenenţa graiului moldovenesc la limba română, una din ginta limbilor romanice (vezi şi alte erezii ale subteranelor lingvistice, care denunţă chiar romanitatea limbii şi promovează teoriile neagreate de Academia Română; numai ei, contestatarii, şi cei luaţi de minţi ne pot lămuri!). După 1918, când Moldova/Basarabia revine pentru o perioadă la sânul mumei sale, în URSS, care îşi construise o RSS Moldovenească dincolo de Nistru, prin 1926, se instituie un Comitet Ştiinţific Moldovenesc, sub coordonarea unor intelectuali aserviţi să fardeze chipurile şi să-şi acordeze vocile ca actori ai scenariilor cerute de putere, inclusiv dresajul ideologic (boală contaminantă prin toate societăţile cu dictatori). Limba moldovenească s-a impus canonic, tocmai pentru îndepărtarea... aproapelui, de acelaşi glas. Chiar dacă adevărul ştiinţific, prin gura Instituţiei mandatate să-l constate, ditai Academia, chiar dacă preşedintele ales al Republicii Moldova, Mircea Snegur (ales de Parlament în 1996), constată abaterea Constituţiei din 1994 (art. 13) faţă de dorinţa Adunării Generale din 1989, vrea să facă modificarea, Parlamentul Moldovei nu aprobă revizuirea... Orientare pro Răsărit (vezi şi România până în 1996, apoi în perioada 2000-2004) a temporizat procesul recuperator. Să constatăm azi că în Republica Moldova, Curtea Constituţională, în 2013, va fi declarat neconstituţional art. 13, al. 1, dar puterea impunerii modificării acestuia va fi fost explicită abia în 2023 (preşedintă Maia Sandu!), de când Constituţia va conforma în scriptură, ca limbă oficială a Republicii Moldova, Limba Română!

→

Greşeli în utilizarea verbului (I)

Acad. Gabriela PANĂ DINDELEGAN

În flexiunea verbului, pot interveni nenumărate greşeli privind scrierea, pronunţarea sau gramatica formelor. Inventarul şi tipologia greşelilor diferă de la o clasă de verbe la alta şi de la o formă flexionară la alta, distribuindu-se pe verbe şi pe valori gramaticale.

Formele verbului *a fi.* În cazul verbului *a fi,* care prezintă cel mai înalt grad de neregularitate, se folosesc pentru prezentul indicativ formele corecte: *sunt, eşti, este/e, suntem, sunteţi, sunt,* caracterizate prin pronunţia radicalului sunt cu „u", şi nu cu „î" (pronunţia cu „î" a caracterizat norma anterioară, aflată în vigoare până la 17 februarie 1993, când a fost adoptată „Hotărârea Adunării generale a Academiei Române" de modificare a normei).

Norma literară cere, de asemenea, ca accentul (notat prin sublinierea vocalei care îl primeşte) să cadă pe radical (*s**u**ntem, s**u**nteţi*), şi nu pe finală (*sunt**e**m, sunt**e**ţi*) şi recomandă, în acelaşi timp, ca pronunţia literei iniţiale „e" (din *este/e*) să fie cu diftong [ĭe], şi nu cu vocală simplă [e]. Aceeaşi observaţie priveşte şi radicalul verbului *a fi* pentru imperfect („er-"), în cazul căruia se distinge o variantă scrisă, cu „e" vocalic iniţial (*eram, erai, era, eram, eraţi, erau*), şi una rostită, caracterizată prin pronunţia cu diftongul „ie" ([ĭe-ram, ĭe-raĭ, ĭe-ra]). Ca efect al scrisului asupra rostirii, varianta cu „e" apare, greşit, şi în pronunţie.

Formele scurte „-s" (*mi-s voinic*), „îs" (*îs voinic*), „-i" (*mi-i sete*) sunt neliterare, având, de la caz la caz, circulaţie regională, populară, familiară; în schimb, „este" şi „e" sunt ambele literare, forma „este" fiind însă preferată în scris.

Forme iotacizate. Există verbe de conjugarea a III-a cu radicalul terminat în *d, t, r, n* care la persoana 1 a prezentului indicativ şi conjunctiv şi la persoanele a 3-a singular şi plural ale prezentului conjunctiv circulă, în registrul dialectal şi popular, cu forme de tipul: *auz, văz, să auză, să vază,* în loc de formele literare *aud, văd, să audă, să vadă; scoţ, să scoaţă,* în loc de *scot, să scoată; piei, sai, să pieie, să saie,* în loc de formele literare *pier, sar, să piară, să sară; viu, spui, să vie, să spuie,* în loc de formele literare *vin, spun, să vină, să spună.* Cunoscute sub numele de *forme iotacizate,* reprezintă o caracteristică arhaică a verbului românesc. Din punctul de vedere al românei literare *actuale,* folosirea lor este greşită, ele rămânând cu utilizare restrânsă la registrele dialectal, popular, familiar.

Verbele *a crea, a agrea.* Verbele *a crea, a agrea* se conjugă după modelul lui *a lucra,* adăugându-se la radicalii *cre-, agre-* terminaţiile caracteristice fiecărei forme flexionare: 1sg. *creez, agreez;* 2sg. *creezi, agreezi;* 3sg. şi 3pl. *creează, agreează;* 1pl. *creăm, agreăm;* 2pl. *creaţi, agreaţi.* Comparaţia cu *a lucra* conduce la formele corecte de imperfect 1sg. *cream,* 2sg. *creai,* 3sg. *crea;* la gerunziul *creând;* la participiul *creat.* Forme precum *creiază, crează, agreiază, agrează, creiem, creem, agreiem, agreem, creind, agreind, creiat, agreiat* sunt incorecte.

Verbele *a preceda, a succeda.* Verbele *a preceda, a succeda*, de conjugarea I, au ca forme corecte pentru ind. prez. 3sg. *precedă, succedă*, şi nu *precede, succede*, ultimele fiind forme caracteristice conjugărilor a II-a şi a III-a (să se compare cu verbele de conjugarea I *a cânta, a alunga,* care primesc la 3sg. şi pl. terminaţia *-ă: el, ei cântă; el, ei alungă,* şi nu *-e*). Anterior, verbele *a preceda, a succeda* circulau şi cu o variantă de conjugarea a III-a (*a precede, a succede*), ceea ce justifică forma de ind. prez. 3sg. *precede, succede.* Cum verbul şi-a stabilizat forma literară actuală de infinitiv, fixându-se la conjugarea I, noua formă de infinitiv cere ca terminaţia de ind. prez. 3sg. şi pl. să fie *-ă.*

Verbele *a aşeza, a înşela.* În cazul acestor verbe, norma literară în vigoare (vezi DOOM3) acceptă câte două variante, ambele corecte, pentru ind. prez. 3sg. şi pl. (*aşază/aşează, înşală/înşeală*). Se deosebesc de *a aranja, a ataşa* ca tip flexionar (*a aranja, a ataşa* primesc la prezent indicativ sufixul *-ează*, în timp ce *a aşeza, a înşela* nu; pentru a aşeza, grupul „-ez" apare în radical, şi nu în terminaţie); se deosebesc şi ca normă (în cazul *aranjează, ataşează*, norma literară este unică). Pentru *a aşeza, a înşela,* apare indicaţia de variaţie literară liberă, notată grafic prin linia oblică separând două forme, ambele corecte (vezi *aşază/ aşează, înşală/înşeală*).

Verbul *a scrie.* Verbul de conjugarea a III-a *a scrie* se foloseşte adesea cu forme greşite pentru persoanele 1 şi 2pl. *scrim, scriţi*, în locul formelor corecte *scriem, scrieţi*, sau pentru imper. 2pl. *scriţi!*, în loc de forma literară *scrieţi!* Formele greşite *scrim, scriţi* trimit la un infinitiv *a scri,* neacceptat de norma literară. Orice verb de conjugarea a III-a la ind. prez. 1 şi 2pl. primeşte vocala tematică *-e-* (vezi *a roade – roadem, roadeţi; a trece – trecem, treceţi*), şi nu *-i-* (*-i-* caracterizează verbele de conjugarea a IV-a: citim, citiţi).

Verbele cu augment. Există o clasă numeroasă de verbe cu infinitivul în „-a", în „-i", în „-î" care la patru dintre persoanele prezentului indicativ şi conjunctiv primesc un sufix suplimentar (augmentele „-ez", „ esc", „-ăsc") (ind.1sg. *lucrez* – 2sg. *lucrezi* – 3sg. şi 3pl. *lucrează* – conj. 3sg. şi pl. *să lucreze*; ind. 1sg. şi 3pl. *citesc* – 2sg. *citeşti* – 3sg. *citeşte* – conj. 3sg. şi pl. *să citească*; ind. 1sg. şi 3pl. *hotărăsc* – 2sg. *hotărăşti* – 3sg. *hotărăşte* – conj. 3sg. şi pl. *să hotărască*). Folosirea lor fără augment, posibilă uneori în registrul dialectal şi popular (vezi reg. *el, ei lucră*), este greşită din punctul de vedere al normei literare.

Excepţie fac verbele care nu şi-au fixat definitiv forma prezentului (*excedă/ excedează, învie/înviază, şchioapătă/ şchiopătează; biciuieşte/biciuie, biruie/biruieşte, bombăne/bombăneşte, cheltuieşte/cheltuie, chinuie/ chinuieşte* etc.); în cazul lor, norma acceptă ambele variante. O situaţie specială au verbele pentru care trecerea de la forma fără augment la cea cu augment implică modificarea sensului verbului, cele două forme corespunzând la cuvinte diferite (*manifestă* „exprimă un sentiment" vs *manifestează* „participă la o manifestaţie"; *ordonă* „comandă" vs *ordonează* „pune în ordine" etc.). Greşelile posibile privesc fie trecerea de la un tipar la altul fără modificarea sensului verbului (*ignorează*, în loc de *ignoră; cotrobăieşte,* în loc de *cotrobăie; dezlănţuieşte*, în loc de *dezlănţuie; trebuieşte,* în loc de *trebuie*), fie amestecul de forme pentru verbe care se diferenţiază lexical prin ataşarea vs neataşarea augmentului (greşit: *Comandantul ordonează începerea focului,* în loc de *ordonă; El manifestează interes.*, în loc de *manifestă; Muşchii se contractează la frig.*, în loc de *se contractă; Sportul însemnează sănătate.*, în loc de *înseamnă*). În cazul verbului *a trebui,* se impune recunoaşterea existenţei unei paradigme mixte, cu forme fără augment la indicativ prezent, dar cu augment la conjunctiv prezent (*trebuie,* dar *să trebuiască*); forma cu augment este corectă numai la conjunctiv; conjunctivul fără augment (*să trebuie*) fiind o greşeală în raport cu norma literară.

Verbele de conjugarea a II-a (terminate în „-ea" la infinitiv). Se folosesc uneori cu forme greşite de conjugarea a III-a, în „-e", trecere care se manifestă: (i) la infinitiv (greşit: *a c**a**de, a înc**a**pe, a pl**a**ce, a prev**e**de, a sc**a**de, a ş**e**de, a t**a**ce, a v**e**de, a z**a**ce*); (ii) la formele flexionare care includ infinitivul, viitorul şi condiţionalul-optativ (greşit: *ar pl**a**ce, va pl**a**ce; ar t**a**ce, va t**a**ce, ar z**a**ce, va z**a**ce*); (iii) la 1 şi 2 pl. indicativ şi conjunctiv prezent (*c**a**dem, înc**a**pem, sc**a**dem, t**a**cem, z**a**cem*, cu accentul pe radical, în locul formelor corecte *căd**e**m, încăp**e**m, scăd**e**m, tăc**e**m, zăc**e**m,* cu accentul pe terminaţie). Dar şi invers, date fiind numeroasele asemănări flexionare dintre cele două conjugări, verbele cu infinitivul în „-e" alunecă spre conjugarea a II-a, primind, greşit, accent pe finală (greşit: *a băt**ea**, băt**e**m; a făc**ea**, făc**e**m; a rămân**ea**, rămân**e**m; a scot**ea**, scot**e**m; a umpl**ea**, umpl**e**m; a se zbăt**ea**, ne zbăt**e**m*). De observat că poziţia accentului influenţează şi asocierea cu alternanţă în radical (cu modificare a vocalei radicalului): *a f**a**ce, f**a**cem,* fără alternanţă, dar *a făc**ea**, făc**e**m,* cu alternanţă; *a sc**oa**te, sco**a**tem,* cu alternanţă, dar *a scot**ea**, scot**e**m*, fără alternanţă; *a zăc**ea**, zăc**e**m,* cu alternanţă, dar *a z**a**ce, z**a**cem*, fără alternanţă. Alunecarea şi într-o direcţie şi în alta antrenează forme greşite atât sub aspectul terminaţiei de infinitiv şi de indicativ prezent plural, cât şi sub aspectul alternanţei din radical.

Verbul *a continua.* Verbul *a continua* are ca recomandare normativă actuală *eu, tu continui,* caracterizată prin identitatea 1sg. = 2sg., apropiindu-se de tipul flexionar al verbelor *a contribui, a distribui, a restitui* (*eu, tu contribui; eu, tu distribui*). Formele *eu continuu, eu să continuu,* pronunţate cu hiat „u-u" (pronunţare în două silabe), iar, flexionar, cu diferenţiere între primele două persoane, erau recomandate de lucrările normative anterioare (veri *Îndreptar*[5]), astăzi însă nemaifiind acceptate de norma literară actuală (vezi DOOM[3]). Este unul dintre exemplele în care a intervenit evoluţia uzului, obligând la modificarea normei. Ca urmare a modificării normei, în limba actuală formele *continui* şi *continuu* ajung să se diferenţieze lexico-gramatical, *continui* fiind formă verbală (*Eu continui să sper.*), iar *continuu*, formă adverbială şi adjectivală (*El plânge continuu., efort continuu*).

Imperativele *vino, revino, devino.* Izolată în flexiunea verbului, forma *-o* de la imperativ apare numai la verbul *vino* (*Vino mai repede!*) şi la derivaţii lui, *revino* (*Revino la cei dragi!*), *devino* (*Devino mai înţelept!*). Imperativele în *-o* se explică prin extinderea terminaţiei *-o* de la vocativul feminin (*soro!, prieteno!, Mario!*), vocativul şi imperativul fiind asociate adesea ca forme lingvistice ale adresării. În uzul neliterar, forma *vino* şi derivaţii ei se scriu incorect *vin-o!, revin-o!, devin-o!,* ca urmare a confuziei cu forme precum *ad-o, prinde-o, ud-o, pune-o*, unde *-o* funcţionează ca formă atonă de acuzativ a pronumelui personal *ea,* asociată, normal, unei utilizări tranzitive (cu complement direct) a verbului. În cazurile *vino!, revino!, devino!,* verbele sunt intranzitive, neexistând nicio justificare pentru asocierea cu forma atonă de acuzativ.

Concluzie. Corectitudinea nu se poate obţine fără „înţelegerea"/justificarea gramaticală a tipului de greşeală. De aici, şi pledoaria noastră pentru explicarea *gramaticală* a formelor. În final, orice utilizator al românei literare trebuie să ajungă la automatisme în scriere şi în vorbire, dar, până la această fază, numai „înţelegerea" posibilelor greşeli ne poate ajuta să le şi evităm.

Privind cele de acasă, să constatăm că şi aici am tatonat permanent punctele cardinale care au influenţat inclusiv soarta zilei limbii române, în ceea ce priveşte ziua ei de sărbătoare. Constatând lupta fraţilor moldoveni pentru... limba noastră şi ziua aleasă (una marcând adunarea plebiscitară: 27 august 1989, ziua independenţei: 27 august 1991, ziua dedicată limbii: 31 august), un grup de parlamentari români au avut o iniţiativă parlamentară în 2011. În 6 decembrie 2011, Senatul aprobă iniţiativa, apoi, în 19 februarie 2013, Camera Deputaţilor, iar în 13 martie 2013, preşedintele Traian Băsescu o promulgă ca Legea 53/2013 în Monitorul Oficial. Ziua aleasă pentru sărbătorirea ei este 31 August. În cuprinsul anului 2011, asociaţiile şi organizaţiile româneşti din Serbia, Bulgaria, Ungaria şi Ucraina au stabilit ca ziua de 31 August să fie sărbătorită ca Ziua Limbii Române, începând cu 2012, şi să organizeze evenimente cultural-ştiinţifice în care limba română să fie purtătorul de mesaje.

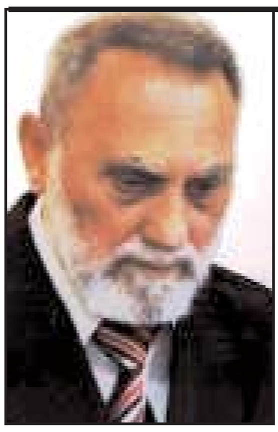
Să adăugăm aici şi inspiraţia celor ce au adoptat textul Imnului Republicii Moldova, care au ales parte din versurile poetului Alexei Mateevici (1888-1917), ale poeziei *Limba noastră:*

Limba noastră-i o comoară
în adâncuri înfundată,
Un şirag de piatră rară
pe moşie revărsată. (...)

Limba noastră-i limbă sfântă,
limba vechilor cazanii,
Care-o plâng şi care-o cântă
pe la vatra lor ţăranii. (...)

Istoria de lângă noi

Răpuşi la porţile nemuririi

Florin HORVATH

Cartea cu titlul anterior a apărut în 2021, la Editura Caiete Silvane din Zalău, şi face parte dintr-o serie (titlurile sunt menţionate mai jos) de cinci romane istorice ale scriitorului (câteva detalii biobibliografice pot fi găsite în numărul din iunie 2021, la rubrica „Seniori ai culturii") dedicate istoriei Daciei. *Precuvântul* la carte, reluat în continuare, motivează şi descrie intenţiile autorului, sugerând direct sau printre rânduri o serie de informaţii despre sine, despre contextul în care s-au scris cărţile, despre daci, despre români, despre lume. Seria „închinată Daciei străvechi" este continuată de un număr de romane vorbind despre istoria poporului român, cea mai mult sau mai puţin cunoscută, bănuită doar în multe cazuri, ocultată-mistificată în altele, rescrisă de prea multe ori, număr de romane mereu crescător (o mare parte au fost semnalate şi în revistă). Un „tratat de istorie" *sui-generis* formează tot acest raft extraordinar (ca informaţie şi scriitură) de bibliotecă. Cum sugerează şi Florin Horvath în textul alăturat, cititorul tânăr ar trebui să ia aminte... (Gh. Păun)

S-a tot vorbit în *piaţa ideilor mari* despre patriotism, dragoste de neam şi tradiţii, iar în planul manifestărilor „naţionale", aproape negreşit, s-au invocat înaintaşii, corifeii neamului, în fraze măgulitoare, întotdeauna peste prezenţa emoţionantă a impozantei gărzi naţionale şi, nu o dată, s-au depus jerbe de „florile mărului", fără ca, după un prim ceas, să mai cugete cineva la creşterea adevărată a naţiei, la binele general sau la menirea românilor în ideea continuităţii de neam. Numai astfel s-a putut ajunge ca, încetul cu încetul, să nu mai fim stăpâni în ţara noastră, să fim obligaţi ca în tăcere şi „cu răbdare" să dăm ospeţie oricui ne scuipă credinţa, să constatăm „cu emoţie şi recunoştinţă" cum se înstrăinează pe nimic toată avuţia ce-am avut, ba chiar şi pământul cel din veci al nostru, palmă cu palmă, odată cu ciudata supunere în faţa UE, cu totul alta decât bravura nesupunerii şi măreţia faptelor prin care sumedenie de înaintaşi ne-au construit o istorie de la bun început, demnă şi de invidiat de către mulţi dintre cei ce-şi reclamă devenirea din neamul maimuţei, sau chiar de mai jos, din ierarhia impusă de teoria evoluţiei, printr-o autoperfecţionare realizată prin biomutaţii produse în milioane de ani.

Am putea spune că, dacă naţiunea română ar fi destinată să piardă o bătălie, o va pierde, dar fără ca cineva să ne poată arăta cu degetul că am pierdut prin suferinţă şi oarbă supunere, fără pic de demnitate!

Pare că toate câte se-ntâmplă azi mă obligă să constat că nici vorbă de vreo tuşă de demnitate sau bărbăţie! Că generaţiile se succed şi cresc, dar fără vreo dezvoltare morală, că împrejurările istorice nu se cântăresc şi nu se negociază diplomatic, ci se cumpără sau, şi mai rău, se „adoptă" tacit „binele naţional" gândit şi lustruit cu falsuri sforăitoare într-un parlament al unei Europe care a devenit oarbă la evoluţia realităţii şi imună la a observa propria-i pierzanie, trăgând după sine „naţiunile" deloc uimite în prăpastia creată de teocraţia neomarxistă care ajunge să legifereze renunţarea la cuvintele sacre *mamă* şi *tată*, propunându-ni-se indigestele lor găselniţe de „părinte unu" şi „părinte doi"... Parcă anume voind să demonstreze că umanitatea e pe cale să se auto-persifleze de bunăvoie, înţelepciunea de jalnică pomenire ne propune şi definiţii în stare a ne crucifica pe propria uimire: cuvântul *pedofil* a ajuns a fi înlocuit cu „persoană atrasă de minori", iar cuvântul *femeie* este înlocuit cu „persoană care are menstruaţie"... Nici nu ne imaginăm cât de mulţi pot fi căzuţi în asemenea păguboasă fascinaţie înaintea diavolului... A aceluia care se trudeşte a ne convinge că monstruozitatea nu există, ci doar „oameni liberi să gândească"...

În aceste condiţii, în care aroganţa „noii avangarde" e pregătită să bulverseze pe deplin bucăţica de lume pe care Domnul ne-a pus-o cu dărnicie la îndemână, încercând chiar a-şi proiecta umbra trufiei pe întregul Univers, nu ne rămâne decât obligaţia de a ne ascuţi condeiul, nu spre a greşi, dorind să-i tragem într-o posibilă ţeapă, ci pentru a le deschide ochii asupra minciunilor şi a le aduce aminte că neamul dacilor încă n-a pierit!

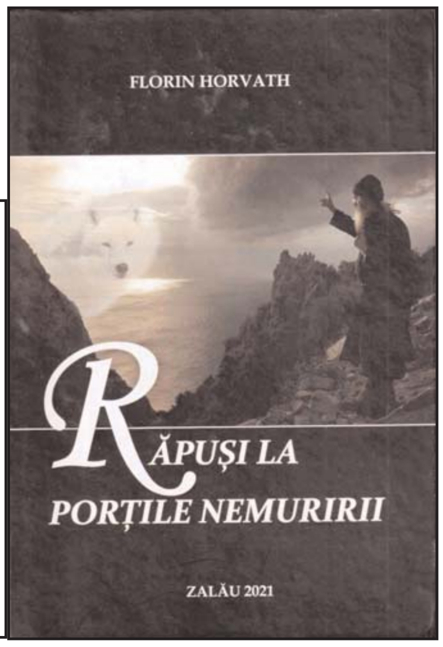
Fără să mă mai întreb „Până când istoria noastră va fi ascunsă şi scuipată?", m-am hotărât ca, după puterile mele şi ale celor ce încă sunt în taina munţilor noştri, să îndrept lucrurile în forma şi cuprinderea unor cărţi, cărora ştiu că voi izbuti să le dau chip şi înspre care cei tineri să se poată îndrepta, fără teama că cineva îi va certa sau le va indica ostentativ, cu degetul infatuării neomarxiste, un loc umil de cerşetori în bătrâna Europă...

Pentru ca dorinţa să devină faptă, am încercat să înţeleg în ce „cheie" trebuia gândită această întreprindere, dibuind ce anume şi-a dorit dintotdeauna omul? Mai iute decât mă aşteptam, răspunsul a venit, acelaşi, din mai multe direcţii: în nebunia cotidiană, de negare a apartenenţelor statale, de negare a tradiţiilor şi de oarbă demenţă spre egalizare şi anulare a specificităţilor fiecărui neam, omul tinde, real şi în taină, către sacru! Către convingerea că miracolul există, că o taină din Lumea cea Nevăzută este prevestită în toate basmele şi poveştile, cât şi de obiceiurile din bătrâni, că limba în care ne-am născut este averea cea aleasă în care ne oglindim în fiecare clipă, în care ne cufundăm ca într-un repetabil şi benefic botez, care ne obligă a nu ne pierde pe cale!

Odată înţeleasă nevoia clară de miracol, nevoie pe care am dezvăluit-o cu delicateţe şi în taina sufletului meu, mi-am amintit întreaga poveste a existenţei mele, ca pe o „la îndemână dovadă" că nimic nu este întâmplător.

În fond, revoltat sau nerevoltat, bine intenţionat sau nu, cine eram eu de cutezam a socoti că pot să-mi iau, fără trufie, ostenitorul ham al unei astfel de împliniri? Cineva de *deasupra mea* hotărâse că e musai să trec prin şirul de întâmplări şi experienţe care aveau să motiveze, toate, laolaltă, că nimic nu este întâmplător!

Atunci, le-am reunit în paginile pe care le-am botezat *Eşafodul cu fantome*. Cartea venea după o serie de altele, scrise pe diverse teme, după cum cântase acel „ecou al inspiraţiei" la urechea mea. Între acele pagini am cuibărit şi povestea prin care paşii mi-au fost îndreptaţi de acolo, „de sus", spre ciudata „oră astrală" de întâlnire cu păstrătorii *Miracolului,* cu neştiuţii *Magi din Munte*. Cât şi cum am fost „programat" a beneficia de bună-învoirea lor, în a mă primi şi de a-mi re-modela „zestrea cunoaşterii", este chiar un lucru de taină, dar această experienţă nu mă înalţă sau mă aşază în vreun fel deasupra lumescului. Din contră, am învăţat a preţui acea smerenie izvorâtă din conştiinţa că voi fi înţeles ce am de făcut, cu modestele mele dăruiri, pentru semenii şi neamul meu... Nimic nu mă îndrituieşte să cred că aş putea fi „unicul", acceptatul şi învoitul de a scrie cu voia şi prin filtrul poveţei lor: a acelora ce trăiesc departe de orice sentiment de trufie, cu toate că ei au fost dăruiţi a păstra şi înţelege semnele Creatorului încă de la FACERE, toată zestrea de înţelepciune şi sacră dăruire pentru seminţia dacilor, lăsată în buna lor păstrare, de la Orfeu încoace, de către acei Veghetori trimişi de Tatăl pe Pământ spre a spori şi a lumina cunoaşterea oamenilor. Oricât aş încerca eu să conving „lumea" că acea zestre inegalabilă se află depozitată în *Grota Tradiţiei* sau stocată şi păstrată în celelalte grote ale acestui uriaş tezaur, mereu mă voi izbi de zidul imens al precauţiei născute din neîncredere, din perpetua rătăcire a celor mulţi printr-un veac al străbunului Toma necredinciosul! Spun al lui Toma biblicul, şi nu al altora, care se declară „urmaşi demni" ai unei viziuni materialiste, bizuită pe tot ce se poate „pipăi" şi afirma în consecinţă că există ignorând deplin tot ce se află dincolo de lumeasca lor vedere, în taina universală a Creaţiei. Doar el, Toma, a propus prudenţa care poate ocoli necredinţa, doar el a avut cuvioşia şi bunul-simţ de a recunoaşte că a greşit, smerindu-se în faţa „Soarelui" ce se desfăşura dinainte-i cu neegalata sa iubire, cu bunătatea de a-l scoate pe om din inerţia de a bântui doar pe „plaiurile văzutului". Asigur pe fiecare curios cititor că toţi suntem, din născare, urmaşi ai lui Toma, tocmai pentru că suntem doar „proiecţie", şi nu „pecete" a sacrului. Nefiind decât proiecţie, nu suntem beneficiari ai întregului TAINEI, ci doar dăruiţi a cutreiera lumescul, purtând în buzunarul de la piept dorul de „re-apropiere de Sacru", de refacere a întâilor legături, cele de dinaintea Marii Căderi; de „re-ligare" cu tărâmul Raiului, cu speranţa de a ni-l apropia pe Domnul prin puterea credinţei, prin botez, în nădejdea pe care ne-o oferă religia, credinţa în ceasul în care vom binemerita vecinătatea Luminii Dumnezeirii...

Odată primit acceptul acelor Mari Magi din Munte de a mă întoarce printre oamenii din viaţa socială, fără a-i supăra sau a-i „sfida" prin nerămânerea mea dincolo de lume, era de dorit a mă chema la „propria judecată" şi a înţelege despre *ce?* şi *cum?* voi scrie, în lumina celor aflate în munţi. Nu chiar dintr-o dată, am înţeles răspunsul la cele două întrebări. Dar, după ce am delimitat oarecum perimetrul în care trebuia „săpat", lucrurile au devenit tot mai clare.

Când Domnul s-a oglindit în memoria lutului, s-a întrezărit pe Sine: închipuire şi făptuire, deopotrivă, hotărând să-l izvodească pe Adam cel armonic, îngemănat a fi jumătate cer, jumătate pământ!

Jumătate, fărâmă din marea taină a Creaţiei şi jumătate, tipar omenesc, din lut însufleţit.

Abia când Domnul a înţeles să-i ofere şi bună-pereche, în alcătuirea Evei, la jumătatea de cer cuvenită a alipit doar un boţ de lut, luat din coasta lui Adam. Restul de până la jumătate din măsura părţii pământeşti l-a împlinit din miracolul naşterii şi al pătimirii, din dorul iubirii şi din taina vieţuirii.

Ei bine, câtă vreme ea, Cartea, se dezvăluie ca o veritabilă Evă, păstrând, pe cât se poate, bunul-simţ al proporţiilor, pentru autorul de roman este musai să încerce a potrivi profunzimea de oglinzi care să reflecte închipuirea Evei, aşa cum nădăjduieşte oricine în taina speranţei sale. O Evă care să fie departe de orice blasfemie izvodită fals, magnifică în ridicolul magnificenţei sale, aşa cum transpare din cărţile comerciale, în care neferícita narcisistă de bâlci se-nchină sieşi, ca şi cum ar fi menită a se înstăpâni peste viaţă, peste conştiinţa cititorilor ...

E drept că, oricum ar fi ea, cartea rămâne Eva noastră cea de toate zilele, femeia la-ndemâna oricui este dispusă a se smulge din vâltorile cotidianului. Şi ce ar trebui să-i ofere sufletului obsedat, ofensat de nesfârşita superficialitate siropoasă sau de chipurile neghiobiei violente?

Răspuns simplu: exact de ce are omenirea nevoie, azi, mai mult ca oricând – de Credinţa în Miracol! De certitudinea că, dincolo de aroganţa impostorilor, gata să terfelească pământul din care au fost însufleţiţi, există, totuşi, Speranţă!

Că există salvare, care chiar poate veni, fie şi cu preţul unor pătimiri, reale şi multe, pentru un păcat atât de mic: dorul de a ne aduce pace în suflete, de a-l regăsi pe Domnul, eternul rost al vieţuirii întregii omeniri.

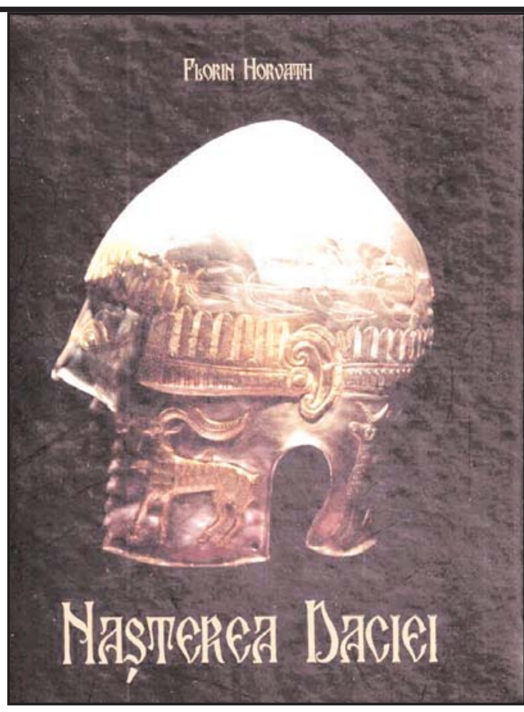
Istoria de lângă noi

Cine va avea vreme să înţeleagă adevărul că aceste cinci cărţi au fost scrise şi pentru că oamenii mai sunt relativ liberi? Au putut fi scrise pentru că revolta sau insatisfacţia unor „instituţii” încă nu s-a manifestat la vedere... Câtă vreme cei chemaţi „a îndrepta" cum se cuvine zbuciumata noastră istorie persistă, încă, în a oblădui, călduţ, ideile impuse de Vatican prin Şcoala Ardeleană sau de ambiţiile moscovite de repartiţie a „întâietăţilor”, vom avea parte de cărţile şi, mai cu seamă, de manualele de istorie pe care le merităm! La cum evoluează lucrurile, ne îndreptăm spre a lepăda istoria din programele şcolare ca pe un făt nedorit şi vom ajunge la a pune clasică temelie pe importanţa educaţiei sexuale sau pe dreptul de opţiune al micilor şcolari de a fi „în afara istoriei”, dar înăuntrul libertăţii de a alege să fie fetiţe sau băieţi, sfidând realităţile vădite ale biologicului.

Tocmai de aceea, pentru toţi cei care încă mai vibrează la cuvântul DACIA ca în faţa unei binecuvântate Patrii, am ales a suporta sumedenia de invective, de la *iresponsabil* la „elegantul” *dacopat,* înşirate în graţioasa ghirlandă „de mulţumire” a acelora în locul cărora am adus către sufletul minunaţilor tineri ce încă mai citesc amănuntele din uitata şi plina de nobleţe istorie a Daciei străvechi. Este lesne de înţeles că a sta împotriva valurilor nu-i o îndeletnicire nici plăcută, nici aducătoare de vreun beneficiu.

Dimpotrivă, înseamnă a te expune şi a-i expune pe cei dragi unor hârdaie de lături, aruncate de cei preocupaţi a-şi menţine „poleitele tronuri” într-o ierarhie a încremenirii în proiect!

Sufletele tinerilor despre care pomeneam, imaculate la naştere, sunt programate în mod diabolic a fi pătate sistematic şi coerent de „priorităţile” sexualităţii precoce şi, doar arareori, de unele elemente de „istorie ştiinţifică”, desprinsă din rapoartele încărcate de plictis şi dispreţ faţă de tot ce nu-i adeverit prin ostenelile unor arheologi şcoliţi la „academiile” de sistematizare a miracolului vieţii, marcat în ere şi epoci, savant delimitate după spărtura şi existenţa unor cioburi şi firimituri căzute de la festinul Fiinţei.

Din această încrâncenare în a omite, a lăsa pe dinafara verbului A FI orice nu le sună bine în ureche, au „uitat” să pomenească de viaţa care s-a scurs pe acest pământ al Daciei în timp real şi la 12.000 î.Hr., şi la 550 î.Hr., precum şi în perioada destul de hulită, cu entuziastul concurs al istoricilor maghiari, de la 270 d.Hr. la 1000 d.Hr.

Generalităţile aşezate în cuprinderea acestor perioade ar face să roşească orice obraz cu bun-simţ, luând în calcul toate câte s-au fost aşezate şi neluate în seamă de niciun manual de istorie!

De aceea mi-am propus a aduce, într-o formulă uşor de abordat, „istoria în haină de roman istoric”, spre sufletul tineretului, ce pare că mai caută şi, pe măsura anilor, vor tânji tot mai tare spre bucuria de a descoperi că există miracol, că nimic nu este întâmplător şi, prin urmare, având destulă informaţie din zestrea adunată în taina Muntelui, el, tineretul, poate avea şansa de a cunoaşte ce încă nu a cunoscut, de a cuprinde în suflet şi speranţa într-o izbăvire neaşteptată, aşa cum se va vedea din paginile volumului *Răpuşi la poarta nemuririi.*

Putând fi lecturată şi separat, cartea de faţă este parte din întregul închinat Daciei străvechi, structurat pe cele cinci volume distincte, astfel:

1) *Naşterea Daciei,* volum ce acoperă intervalul dintre 12.000 î.Hr. şi 600 î.Hr.

2) *Răpuşi la poarta nemuririi*, prezenta carte, ce înfăţişează vremea dintre anii 500 î.Hr. şi 44 î.Hr.

3) *Testament din ţara lucrurilor ascunse*, roman care cuprinde perioada dintre 20 î.Hr. şi 70 d.Hr.

4) *Acolo unde se-nfiripă iertarea,* relatând intervalul istoric 80 d.Hr. – 150 d.Hr.

5) *Vlaherne, mica Dacie din inima Byzanţului,* descriind epoca dintre 270 d.Hr. şi 500 d.Hr.

Neştiind cât îmi va mai permite sănătatea să continui, mi-am îngăduit să pun în loc de prolog această „clarificare”, prin care sper să fi lămurit, măcar în parte, *cum?* şi *de unde?* şi *de ce?* toată această osteneală, pentru care îi mulţumesc Celui Nevăzut pentru răbdarea şi bunăvoinţa Sa, pentru tainicul îndemn prin care m-a ţinut neabătut pe calea împlinirii acestui amplu proiect, de care mă despart încredinţat că n-am greşit defel. Reîntărind cele afirmate, anume că toate cele cuprinse în suita celor cinci romane au bun şi real temei, regret că, în faţa celor ce ar dori să le aduc Muntele şi pe Marii Magi dinaintea ochilor, rămân acelaşi învins de componenta grosieră a acestui început de mileniu patronat de neîncredere, bântuit şi crucificat pe Golgota îndoielilor de toate felurile.

Semn(al) de carte

Magda Stavinschi, *Cerul văzut de pe meleaguri moldovene,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 2024

Intitulată sugestiv, dar totodată poetic – *Cerul văzut de pe meleaguri moldovene* – cartea de faţă reuneşte medalioanele a 13 astronomi importanţi, născuţi sub cerul atât de binefăcător şi de generos, dătător de mari nume în toate domeniile ştiinţei, literelor şi artelor, al Moldovei. Lista este deschisă de Neculai Culianu şi de Spiru Haret, pentru a continua cu marii astronomi români Nicolae Donici, Constantin Popovici, Constantin Drâmbă şi Călin Popovici. Acestora li se adaugă numele unor specialişti mai puţin cunoscuţi sau aflaţi într-un con de umbră, precum Vintilă Şiadbei, Alexandru Nicolaevici Deutsch, Victor Nadolschi, Cornelia Cristescu, Victor Stavinschi, Eugeniu A. Grebenicov, Ieronim Mihăilă, ale căror contribuţii la dezvoltarea cercetărilor în astronomie au fost remarcabile.

Urmează scurte prezentări ale câtorva călători străini trecuţi prin Moldova, dar şi ale unor amatori în ale astronomiei, nume mai puţin cunoscute în ipostaza de cercetători ai tainelor Universului, de pildă. (Acad. Dorina N. Rusu, pe coperta a patra a cărţii)

Gheorghe Ologu, *Corbeni – Argeş (fragmente de monografie),* f.ed., Corbeni, 2024

Toţi marii noştri istorici au subliniat ideea că o istorie completă şi adevărată a ţării este în funcţie de necesitatea ca toate localităţile mari şi mici să-şi aibă întocmite monografiile lor.

Pornind de la aceste considerente, am adunat şi grupat în monografie informaţii de natură istorică, arheologică, geografică, aspecte legate de etnografie, literatură şi cultură populară, precum şi o documentare, e adevărat modestă, în imagini. Textele adunate, exigent selecţionate, ordonate şi interpretate susţin şi completează documentarea apariţiei şi evoluţiei istorice a aşezării rurale Corbeni şi a locuitorilor săi. (Autorul, în Cuvânt-înainte)

Mihai Maxim, *La porţile neuitării, Regăsiri publicistice, documente din arhive,* Editura Floare Albastră, Bucureşti, 2024

Într-o ordine întâmplătoare şi nu prea, pentru că s-a prins în memoria noastră după cum i-am receptat opera, Mihai Maxim este traducător, romancier şi, mai ales, ziarist cultural, ca să zic aşa, formulă sub care integrez studii de istorie literară făcute ca să stârnească admiraţia şi curiozitatea, eseuri, interviuri, evocări, portrete, amintiri – cam tot ce-i trece de la inimă la minte unui scriitor cu pofta condeiului, dornic să-şi vadă gândurile aşternute în valurile scrisului public. (…)

Partea care putem spune că este eminamente literară a acestei antologii de autor este reprezentată de lumea prin care a trecut Mihai Maxim, pe care o păstrează ca într-o oglindă mişcătoare de-a lungul unui drum, cum ar spune Stendhal. Aici autorul pune la lucru în slujba talentului şi a emoţiei ştiinţa, sau mai degrabă arta portretului. (Din „Mihai Maxim. Literatură şi diplomaţie”, prefaţă de Nicolae Georgescu)

Victor Spinei, Dorina N. Rusu, *Reflecţii asupra istoriografiei şi completări la Enciclopedia reprezentanţilor scrisului istoric românesc,* vol. I în seria Enciclopedica, Editura Pim, Iaşi, 2024

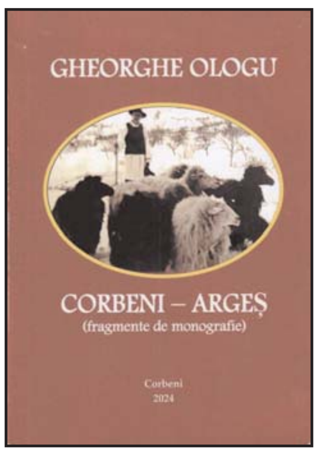
Necesitatea imperioasă a instrumentelor de lucru a determinat Secţia de Ştiinţe Istorice şi Arheologie a Academiei Române să iniţieze în anii din urmă elaborarea câtorva lucrări care să acopere această cerinţă, astfel că în momentul de faţă se efectuează finisări la opusurile incluse în planul de cercetare prioritar al Academiei, coordonate de institute afiliate Secţiei din Bucureşti, Cluj-Napoca şi Iaşi, contributorii fiind recrutaţi din centrele de cercetări, universităţile, muzeele şi arhivele din întreaga ţară.

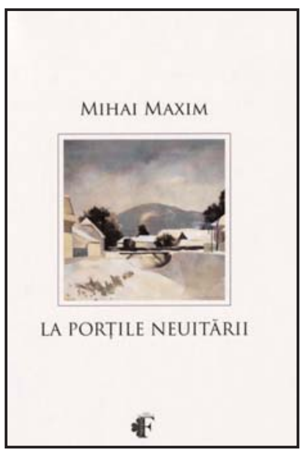
Toate aceste lucrări erudite urmează să fie incluse într-o nouă serie, intitulată Enciclopedica, în care vor fi binevenite şi texte din acelaşi palier tematic, propuse de organismele culturale şi ştiinţifice din România şi Republica Moldova, privind diverse aspecte referitoare la traiectoriile ce transgresează istoriografia românească, sugestive pentru fertilizarea gândirii şi accederea spre orizonturi creative echilibrate. (Acad. Victor Spinei, pe coperta a patra)

Mircea Flonta, *Filosofia într-o lume pragmatică. Impresii, experienţe, reflecţii. Şase convorbiri cu Leonid Dragomir,* Ed. Cartex, Bucureşti, 2024

De ce nu putem răspunde într-un mod satisfăcător la întrebarea *Ce este filosofia?* Ce reprezentări asupra filosofiei au avut şi au prestigiu în lumea culturală românească? Care este, astăzi, mesajul *Luminării*? Cum putem gândi relaţia dintre raţiune, cunoaştere ştiinţifică şi credinţă religioasă? În ce sens este toleranţa o condiţie a oricărei discuţii şi controverse raţionale? Cum se înfăţişează în zilele noastre relaţia dintre cultura ştiinţifică şi cultura umanistă? Care sunt foloasele şi limitele unei raportări strict raţionale la probleme cardinale ale vieţii oamenilor? De ce este Kant un gânditor mereu actual, iar Wittgenstein un filosof foarte original? Cum ne-ar putea ajuta filosofia în căutarea unui răspuns la întrebarea *Ce este viaţa bună?* Acestea sunt câteva dintre temele discuţiilor purtate de Leonid Dragomir cu profesorul Mircea Flonta. (De pe coperta a patra a cărţii)

Istoria de lângă noi

Unitatea de calcul de la CEPECA

Dan D. FARCAŞ

Aminteam în episodul de luna trecută că proiectul CEPECA, din perioada 1967-1971, al Organizaţiei Internaţionale a Muncii, proiect finanţat prin Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), prevedea şi dotarea centrului de la Bucureşti cu un calculator electronic de ultimă generaţie. Scopul era stimularea întreprinderilor din România ca să folosească acest nou-venit atât de necesar unui management eficient.

Conducerea Departamentului *Management Development* al Biroului Internaţional al Muncii (BIM) de la Geneva, care era responsabil cu implementarea proiectului, insistase iniţial pentru cumpărarea unei unităţi de calcul fabricată de firma engleză ICT/ICL, cu o experienţă limitată. Dar graţie unei echipe competente de negociatori, între care merită o menţiune Ioan (Pixi) Georgescu, inginer constructor, acum expert instructor în CEPECA, prin februarie 1968 s-a decis ca pentru CEPECA să se cumpere totuşi un calculator IBM 360/40, mult mai fiabil. Firma IBM era pe atunci lider necontestat în domeniu. Celelalte două proiecte PNUD/BIM, din Ungaria şi Bulgaria, finanţate de ONU în acelaşi an, au avut dificultăţi în lansarea centrelor lor de calcul echipate cu calculatoare ICL.

Până la instalarea echipamentelor, câţiva specialişti IBM au şi început, pe 18 martie 1968, la CEPECA, primele cursuri privind utilizarea sistemului electronic. Întrucât calculatoare IBM/360 (deşi ceva mai mici) urma să mai fie instalate şi la Universitatea din Bucureşti, la ASE, ca şi în alte locuri, vara au urmat alte cursuri, la care au participat şi persoane interesate din afară. Cei din CEPECA, împreună cu experţi internaţionali, au efectuat, în aceeaşi perioadă, şi o practică de cinci zile la Uzina Tractorul Braşov, unde tocmai fusese instalat un prim echipament de acest tip.

În aprilie 1968, specialiştii IBM au adus şi o lungă listă cu termenii tehnici de informatică în engleză şi franceză, cerând câtorva informaticieni din CEPECA, plus altora, de la Universitate, să stabilim echivalentele româneşti. Atunci, ca şi prin cursurile care au început să fie ţinute în paralel, au fost impuse multe dintre denumirile care ulterior au devenit uzuale în informatică (începând cu „fişier", „înregistrare" etc.). La scurt timp, am fost implicaţi într-o activitate febrilă de traducere a documentaţiei tehnice din engleză în română, având ca obiectiv final suporturile de curs pentru formele de instruire care se pregăteau.

Calculatorul pentru CEPECA a fost instalat şi pus în funcţie abia în ianuarie 1969, pe când informaticienii de aici începuseră deja să-şi ruleze primele programe, deocamdată pe calculatorul Universităţii, instalat într-o clădire a ansamblului în care se află la ora actuală Muzeul Militar Central. Motivul întârzierii a fost că, în acest interval, la CEPECA s-a construit, de la firul ierbii, o clădire dedicată. Pe lângă spaţiile tehnice, de birouri şi de curs, în clădire s-au materializat şi câteva idei originale. Pe atunci, nicio întreprindere – dintre cele de unde veneau directorii să înveţe management – nu poseda un calculator electronic modern. Drept urmare, deasupra sălilor tehnice, s-a construit un „culoar de vizitare", cu pereţi de sticlă, suspendat la înălţimea unui etaj, de unde grupurilor organizate de cursanţi în management li se putea explica pe îndelete funcţionarea fiecărui echipament, fără a conturba mersul activităţilor.

Din culoar, se vedea, pe partea dreaptă, calculatorul IBM 360/40, care, cu memoria operativă de 256K, era la acea dată cel mai puternic din ţară. El consta dintr-un număr de dulapuri albastre (culoarea firmei) răspândite într-un spaţiu cam ca al unei săli de sport, dulapuri legate între ele cu fire care rămâneau sub o podea falsă. Pe lângă unitatea centrală şi pupitrul de comandă, aflate în centru, erau patru dulapuri joase, cu unităţi de memorie externă pe discuri magnetice şi patru dulapuri mai înalte, cu unităţi de bandă magnetică. Fişierele destinate a fi prelucrate „secvenţial" erau înmagazinate pe benzi magnetice, cu capacitatea de până la 20MB fiecare. Între două rulări, acestea se demontau şi erau depozitate într-o „bandotecă". Pentru fişierele care necesitau „acces direct" (sau „aleator") se foloseau baterii de discuri, mari, amovibile, fiecare cu o capacitate de circa 5MB.

Datele se introduceau în sistem pe cartele perforate. Ele erau practic aceleaşi cu cele inventate de statisticianul american Herman Hollerith (1860–1929) pentru recensământul din 1890 al populaţiei din SUA. Fiecare cartelă avea 12 rânduri şi 80 de coloane, pe care se puteau înscrie, prin perforaţii, maximum 80 de caractere. La începuturi, cartelele fuseseră prelucrate cu maşini „mecanografice", între care „tabulatoare", proiectate de acelaşi Hollerith. Firma care le construia, a devenit, după o fuziune, în 1924, *International Business Machines Corporation,* prescurtat IBM.

La calculatoarele „mainframe" ale anilor 1960-1990, toate programele şi datele care trebuiau prelucrate se perforau pe asemenea cartele. Acestea,

puse în teancuri, erau citite de o unitate dedicată, care, la calculatorul nostru, putea parcurge 1000 de cartele pe minut.

Rezultatele se scoteau pe o hârtie largă de imprimantă, cu 132 de caractere pe un rând (desigur, fără diacritice), cu o viteză de 1000 de rânduri pe minut. Atât cititorul de cartele, cât şi imprimanta, erau destul de zgomotoase. Sub geamuri imense, orientate spre nord, mai erau câteva dulapuri în care se depozitau „discurile amovibile". În subsolul clădirii era un sistem de acumulatoare, care intra în funcţiune instantaneu în cazul în care se întrerupea curentul electric din reţea.

Întreaga incintă era climatizată riguros. Erau restricţii privind curăţenia, ca şi persoanele care puteau intra aici. Operatorul, care controla succesiunea şi mersul lucrărilor, conversa cu calculatorul printr-o maşină de scris mai mică (monitorul cu ecran încă nu fusese inventat) şi dispunea de un scaun cu rotile, cu care se putea „naviga", de-a-ndăratelea, cu lovituri energice de picior, pe netezimea podelei false, de la un dulap la altul, pentru a schimba benzile şi discurile. Peste câţiva ani, în aceeaşi sală, va mai fi instalat încă un calculator, oarecum similar, produs în România.

Pe partea stângă, privit din culoarul de vizitare, se puteau admira mai multe echipamente de perforat şi verificat cartele. La fiecare lucra câte o operatoare. Cartelele erau perforate conform celor scrise pe formulare de hârtie: programe sau date. Asupra aceloraşi cartele, de acum perforate, se efectua apoi, pe maşinile de verificat, un simulacru de perforare, de pe aceleaşi formulare, pentru a descoperi şi înlătura eventuale erori. În încăpere mai era şi o maşină de sortat şi „interclasat" cartele perforate.

La CEPECA, tot personalul, de la mătură la şefii informaticienilor, purta halate, de culori diferite în funcţie de sectorul de care aparţinea. Lucrările pentru IBM/360 (numite şi „job"-uri) erau predate de creatorii sau utilizatorii programelor printr-un ghişeu şi erau puse apoi într-un fir de aşteptare, pentru a le veni rândul la rulat. Numărul solicitărilor era pe atunci atât de mare, încât mulţi ani s-a lucrat în trei schimburi. Din păcate, era suficientă o singură greşeală (de perforare sau scăpare în program etc.) pentru ca lucrarea să fie abandonată de calculator, care trecea imediat la următoarea. În astfel de cazuri, imprimanta producea un „dump", de mai multe pagini, înnegrite cu cifre hexazecimale (de la 0 la F), redând imaginea zonei de memorie operativă implicate. Un programator cu experienţă putea găsi repede instrucţiunea (în cod maşină) la care s-a produs oprirea, valorile cu care s-a lucrat şi, în cele din urmă, cauza opririi, efectuând corectura în consecinţă. Desigur, la proxima rulare, putea să apară altă eroare, care până atunci nu devenise vizibilă, ş.a.m.d. Întrucât rareori puteai realiza mai mult de o rulare pe zi, datorită cozii de solicitanţi, putea dura destul de mult până la momentul în care un program era perfect pus la punct. Când o lucrare era urgentă, se întâmpla ca programatorii să vină să lucreze în schimbul de noapte. Fiind ei înşişi în sală, puteau relua de suficient de multe ori lucrarea, pentru a aduce programele la o formă acceptabilă.

Peste 25 de ani, într-un mare centru de calcul, nu ai mai fi găsit nimic din toate acestea. Nici discuri amovibile, nici benzi magnetice (multe benzi au fost folosite după 1990 pe post de sfoară pentru legatul viei), nici cartele perforate, nici faimoasa imprimantă cu 132 de caractere pe rând. Cu ocazia conversiei la noi echipamente, s-au pierdut, din păcate, şi multe programe, dar tehnologia a mers neabătut înainte.

Prin contractul cu CEPECA, firma IBM s-a obligat să contribuie la pregătirea şi perfecţionarea specialiştilor români angajaţi la calculator. Obiectivul subînţeles era transformarea unităţii de calcul din CEPECA într-o şcoală de promovare a echipamentelor IBM în România. (Din păcate evoluţia ulterioară a politicilor din România n-a fost favorabilă acestei intenţii.) În acest sens, pe lângă cele prevăzute de acordul cu PNUD şi BIM, firma IBM a finanţat 18 burse, cu o durată medie de trei luni, pentru stagii de pregătire în străinătate, fie la sediile sale din Europa (Germania Federală, Belgia, Olanda, Franţa), fie la firme având calculatoare IBM.

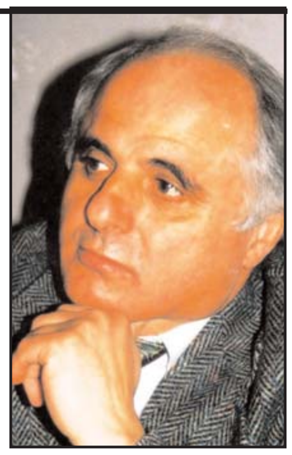
Practic toţi colegii mei cu pregătire superioară au beneficiat de astfel de stagii. Încă din mai 1968, trei ingineri plecau la Paris, pentru opt luni, la un curs de „hardware", în ideea că ei vor constitui nucleul unui punct de depanare a tuturor calculatoarelor IBM din România. După câteva cursuri introductive, ţinute la Bucureşti, în toamna aceluiaşi an, toţi analiştii de sistem au plecat la cursuri la Bruxelles, după care şi toţi programatorii au fost trimişi să se instruiască la Londra. Toţi cei trimişi la specializările menţionate au avut parte de diurne generoase, plătite de IBM, care ne asimila cu salariaţi ai firmei aflaţi în delegaţie.

Eu am fost trimis, în toamna anului 1969, la Paris, la un curs mai aparte, în principal despre sistemul de operare OS, cel mai complex pe care-l avea IBM. Cursul presupunea o cunoaştere excepţională a funcţionării calculatorului IBM/360, deci nimeni nu era admis decât după un set foarte dur de teste. Mi s-a şi pus în vedere că, dacă nu voi trece de ele, pot să-mi fac bagajele şi să mă întorc acasă. Eram singurul candidat străin, toţi ceilalţi fiind francezi. Am dat testele acestea, câteva după-amiezi la rând, singur într-un birou al clădirii IBM (dimineţile asistam la un curs de mai mică importanţă). Răspundeam la nenumărate întrebări, perforând, cu un soi de andrea, găuri într-un număr de cartele care urmau să fie citite apoi de o maşină care trebuia să-mi hotărască soarta.

La capătul încercărilor, am fost chemat la discuţii cu domnul Jaffré, şeful peste instruirea IBM din Franţa. Mi-a zis că, din păcate, dintre multele teste la care am fost supus, la cel de utilizare a sistemului de operare OS am căzut. I-am răspuns că nu e de mirare, întrucât acest sistem de operare nu exista în România, nimeni de acolo nu-l cunoaşte şi nici eu nu l-am văzut vreodată, n-am avut nici documentaţie, deci am răspuns cam la întâmplare.

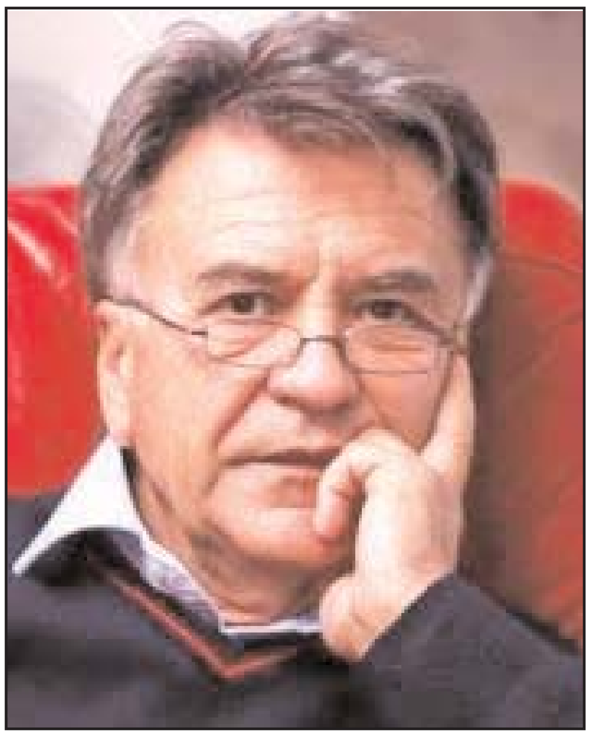
→

Din preistorie în viitor, cu Victor Ravini

Tudor NEDELCEA

Habet sua fata libelli (lat. *Cărţile îşi au destinul lor*). Celebrul vers din cartea lui Terentius Marius, trăitor în sec. al III-lea î.Hr., a făcut carieră prin adevărul atestat în timp; cartea, principalul vehicul al ideilor umanităţii, este dependentă de receptarea ei de către cititori. La noi, prin desfiinţarea angrosistului naţional de carte după 1990, circulaţia cărţii este haotică, cititorul neputând fi la curent cu producţia naţională de carte. Ca urmare, am ajuns din întâmplare în posesia unei cărţi de excepţie, *Din preistorie în viitor,* apărută la Editura bucureşteană „Ideea europeană”, în 2023. Autorul ei, Victor Ravini, este, pe nedrept, mai puţin cunoscut publicului, un eseist şi un prozator remarcabil şi cu o biografie cel puţin interesantă.

Victor Ravini s-a născut la Caracal, la 10 octombrie 1943, unde-şi absolvă şcoala primară şi celebrul Liceu „Ioniţă Asan”, în 1961. Urmează Facultatea de Filologie (Secţia română-germană) a Universităţii din Timişoara (1961-1966), iar în 1968 urmează şi Şcoala de zbor fără motor „Mircea Zorileanu” din Ghimbav, obţinând certificatul de pilot C. În anul 1977, studiază la Institutul de Fizică Atomică Măgurele, devenind operator cu radiaţii penetrante. În ţară, predă limba română într-un sat din raionul Sf. Gheorghe (1966-1968) şi la o şcoală profesională din Braşov (1968-1972), apoi devine traducător în Comerţul Exterior al României (1972-1985).

Stabilindu-se în Suedia, este nevoit să-şi reia studiile liceale (1990), să absolve Facultatea de Ştiinţa Religiilor de la Universitatea din Göteborg (1995), să lucreze ca muncitor la Uzinele Volvo (1986-1995), apoi să funcţioneze ca profesor de germană la Göteborg (1997-2000), de literatură suedeză la Alingsas (2000-2001) şi la Göteborg (2000-2001), lector universitar de Etica şi morala democratică la Universitatea din Borâs (2001-2006). A făcut parte din redacţia unei reviste suedeze de literatură şi filosofie, este membru al Uniunii Scriitorilor din România şi al Uniunii Scriitorilor din Suedia, a fost vicepreşedinte la Atelierele de reviste şi edituri din Göteborg şi la Centrul de Scriitori din vestul Suediei. La solicitarea guvernului suedez, a întocmit un raport cu propuneri pentru îmbunătăţirea învăţământului universitar.

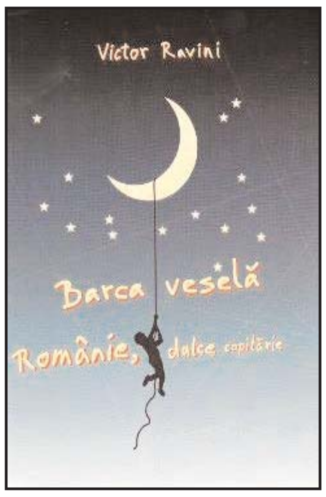
A colaborat la numeroase reviste, precum: *Orizont, Viaţa studenţească, Astra, Limba română, Pro Saeculum, Caligraf, Contemporanul, Curtea de la Argeş, Dilema veche, Confluenţe literare, Destine literare, Floare albastră, Lumina, Lumină lină, Observatorul, Rostirea* etc., la alte publicaţii din străinătate.

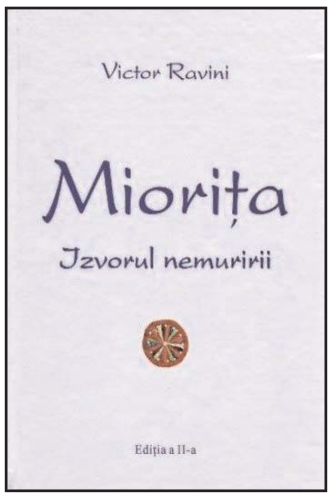
Editorial, a debutat în 1974 la Albatros, editura condusă de scriitorul şi editorul (descoperitor de talente) Mircea Sântimbreanu, cu romanul *Vâlva codrului,* urmat de alte romane, la aceeaşi editură: *Pădurea nu doarme* (1976), *Dincolo* (1978), *Oră incertă* (1982), apoi volumul de memorialistică epistolară *Barca veselă* (2017). Remarcabile sunt studiile dedicate *Mioriţei, Izvorul nemuririi,* publicate în suedeză la Stockholm (2012) şi la Bucureşti (în Editura Alcor Edimpex, în 2016, reeditată în 2017).

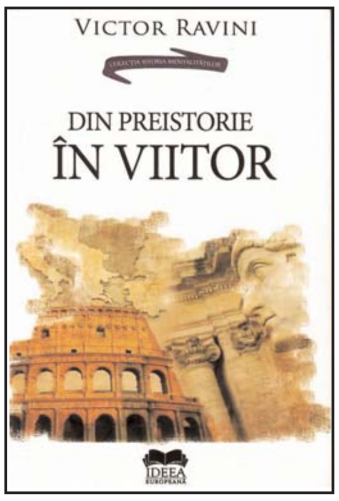
Cu o profundă cultură teologică, antropologică şi istorică, formată în România, Suedia, Franţa, Germania, cunoscător al unor scrieri vechi, Victor Ravini propune acum o carte incitantă, provocatoare, polemică, cu multe adevăruri spuse în întregime (şi documentat), *Din preistorie în viitor* (Bucureşti, Ideea europeană, 2023, 304 p.).

Deviza lui Victor Ravini este clar experimentată la începutul celui mai profund studiu din cartea sa, *Reabilitarea tracilor denigraţi de către Herodot,* şi anume: Jumătăţile de adevăruri sunt cea mai eficace dezinformare şi cea mai reuşită minciună. În cazul lui Herodot, al opiniilor sale despre traci, scriitorul antic nu spune „întreg adevărul”, pentru că el „nu a cunoscut adevărul în toată complexitatea lui”, observaţiile sale despre strămoşii noştri fiind fragmentare şi „incomplete, iar uneori inexistente”.

În majoritatea referinţelor despre traci, din volumul *Istorii* de Herodot, au fost preluate doar texte favorabile, precum: „Geţii (cărora romanii le vor spune daci) sunt cei mai viteji şi mai drepţi dintre traci”; „După indieni, neamul tracilor este cel mai mare; dacă ar avea o singură conducere şi ar fi uniţi în cuget, ei ar fi, după părerea mea, de neînfrânt”.

Dar „pârdalnicul de Herodot” (George Pruteanu) scrie şi alte jumătăţi de adevăr denigratoare: „La ei, la traci, trândăvia este un lucru foarte ales, în vreme ce munca câmpului e îndeletnicirea cea mai umilitoare; a trăi de pe urma jafului este pentru ei cel mai frumos fel de viaţă”; „La traci există următoarea rânduială: îşi vând copiii pentru a fi duşi peste hotare”.

Cu vocaţie de cercetător („cercetătorii ştiinţifici demonstrează cu dovezi, nu sugerează”), Victor Ravini analizează cu discernământ şi logică întregul context istoric în care Herodot a făcut astfel de afirmaţii: „Herodot nu avea o viziune profundă şi atotcuprinzătoare asupra structurii piramidale a societăţii tracilor şi a obiceiurilor acestora”, societate structurală după acelaşi model ca societăţile tuturor popoarelor indo-europene, adică elite din vârful piramidei (regi), elite de rangul doi (războinici, nobili) şi clasa producătorilor, cu aceleaşi valori morale, astfel că lipsa de unitate a triburilor tracilor era aceeaşi cu cea a altor popoare (goţii, germanii). Chiar dacă tracii nu erau uniţi conform concepţiei actuale, ei nu s-au războit între ei; au fost uniţi, totuşi, sub Burebista şi Decebal, iar ADN-ul unităţii s-a văzut şi în cazul unirii sub Mihai Viteazul (cum „n-a mai făcut nicio altă naţiune din Europa, până la Unirea făcută sub Cuza”) şi la 1 Decembrie 1918.

În privinţa obiceiului de a-şi vinde copiii în afara ţării, Ravini precizează că acest obicei era prezent şi-n mentalitatea şi legislaţia română, dar şi-n cea modernă (Voltaire era acţionar la bursa comerţului cu sclavii din Africa către America, elveţienii au vândut copiii în secolele 19 şi 20). Numai tracii săraci îşi vindeau copiii, dar dreptul elitelor faţă de ţărani, de producătorii fără avere, are o vechime apreciabilă. Toate afirmaţiile denigratoare ale lui Herodot sunt clasificate de Victor Ravini ca „limitate”, „uneori false”. Cu toate astea, Herodot „ne ajută să ştim că strămoşii noştri traci aveau o societate elitistă, temeinic alcătuită, clar structurată ierarhic şi piramidal, consfinţită prin religie şi aveau aceleaşi valori morale ca toate popoarele indo-europene de atunci”. Ca atare, „nu avem motive să ne ruşinăm de strămoşii noştri. Erau cel puţin la fel de virtuoşi şi de onorabili ca toţi indo-europenii”.

Luând ca pretext o întrebare a unui redactor-şef suedez, Victor Ravini găseşte prilejul de a argumenta că *Românii* [sunt], *vârf de lance în avangarda europeană* (cum se intitulează studiul introductiv) prin spătarul N. Milescu, Cantemir, Caragiale, Tristan Tzara (care l-a păcălit pe Lenin să asocieze *Manifestul dadaist* cu *Manifestul Partidului Comunist* al lui Marx), Petrache Poenaru, N. Paulescu, H. Coandă, Enescu, Brâncuşi, Eminescu, Urmuz, Coşbuc, C.V. Gheorghiu, Panait Istrati, Emil Cioran, Creangă („Nicio altă creaţie literară din istoria literaturii universale nu se ridică la înălţimea filosofică la care este mesajul umanist al lui I. Creangă”).

Faţă de limbă, „cea mai de seamă creaţie a oricărui popor”, Ravini are cuvinte de preţuire: „Fără limbă, nu este posibilă nici religia, nici literatura şi nici vreo altă creaţie artistică sau materială a unei naţiuni, nu este posibilă societatea şi nicidecum civilizaţia”, iar „limba română ne uneşte mai mult decât religia, mai mult şi decât literatura cultă sau populară” (studiul *Ce este şi unde este patria*). Înaintea sa, Eminescu scria: „Noi nu suntem stăpânii limbei, ci limba e stăpâna noastră”.

→

Dar, continuă el, am făcut atât de bine la toate celelalte teste, cele privind funcţionarea intimă a calculatorului, încât, cu punctajele adunate, am ieşit al optulea din o sută şi ceva de candidaţi. Şi a mai făcut un comentariu: „chiar noi am fi bucuroşi să avem angajaţi care să cunoască atât de bine maşina”... M-am gândit imediat că ar putea fi o aluzie. Poate nu o propunere directă, dar o menţiune că, având aceste cunoştinţe, aş fi binevenit printre informaticienii francezi.

Conducerea CEPECA se consolase deja cu ideea că un procent important din cei trimişi la astfel de specializări „vor uita să se întoarcă”. Mie nici nu-mi trecea însă prin cap aşa ceva. Era, mai întâi, o chestiune de onoare, apoi, deoarece pe atunci chiar eram convins că mă pot realiza aici, în România, întrucât lucrurile încă mergeau spre bine, şi, nu în cele din urmă, deoarece ştiam că, dacă plecam, statul comunist s-ar fi răzbunat în fel şi chip pe neamurile mele.

În vara lui 1971, am mai fost, pentru o săptămână, la încă un curs, despre baze de date, la Bonn, cu un coleg. Pe vremea aceea se întâmpla destul de rar să poţi călători din „lagărul socialist” în R.F. Germania. Partea picantă a fost că abia acolo am aflat că respectivul curs era în limba germană. Întâmplător, şi eu şi colegul aveam cunoştinţe elementare de germană. Cu un dicţionar german-englez, completat cu o listă conţinând vreo douăzeci de termeni de specialitate care se tot repetau şi cu întrebări pe care le puneam în pauze instructorilor, am făcut faţă cu succes expunerilor, inclusiv testelor de rigoare. Colegul cu care am fost la Bonn a venit atunci cuminte acasă, dar „a rămas” la următoarea trimitere în vest.

Seniori ai culturii

Despre Caracal şi *Mioriţa*, cu Victor Ravini

Rodica LĂZĂRESCU

Oltean prin naştere, suedez prin opţiune, român până la ultima fibră a fiinţei sale, Victor Ravini s-a întors acasă, la modul figurat, cu un impresionant volum-album, *Mioriţa – Izvorul nemuririi.* L-am invitat şi la o altfel de întoarcere, prin poveste, provocându-i aducerile aminte. Şi, cum omul are har de povestitor, taifasul nostru s-a lungit!

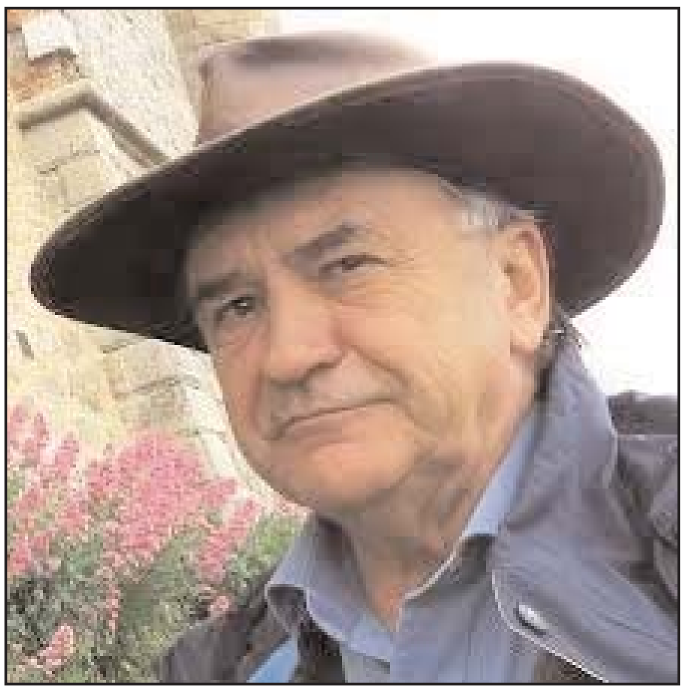
– Stimate domnule Radu Victor Niţu (pe româneşte) / Victor Ravini (în suedeză – poate o să ni-l traduceţi!) ce caută un caracalean în Suedia?

– Ce am căutat, aia am găsit, cum m-ar fi dojenit bunica. Când am terminat filologia, voiam să iau repartiţie la Caracal, să ajung coleg de cancelarie cu foştii mei profesori, să văd dacă mă vor mai lua de urechi. Dar n-a fost să fie aşa. Nebănuite sunt căile vieţii. Am ajuns pe un şantier românesc în Berlinul de Est, trimis de uzinele Vulcan după ce îmi desfăcuseră contractul de muncă. Dacă ar fi putut, m-ar fi tăiat în două, că aveau nevoie de mine, în acelaşi timp, să deschidă un şantier la Praga. Aveau nevoie de mine în două locuri simultan, iar eu nu mai eram angajat nicăieri. Să-mi facă mie una ca asta? Am luat avionul pentru Stockholm. Să-i învăţ minte pentru că s-au pus rău cu mine. Să nu uite că m-a făcut muica oltean! Or fi vrut unii să scape de mine? Cu ce le devenisem indezirabil? Pe ei nu i-a durut, dar eu m-am pomenit la capătul lumii, s-o iau de la zero printre străini, cărora nu le cunoşteam limba.

Am semnat cu numele complet Radu Victor Niţu primul articol trimis la *Dagens Nyheter* în primăvara anului 1989, despre greva scriitorilor de la Bucureşti. De la asta mi s-a tras, că am reluat scrisul. Alesesem Suedia în locul Franţei, ca să nu aştepte nimeni de la mine să fac vreo ispravă cu scrisul, ca alţi români la Paris. Limba suedeză nu are litera ţ. Îmi scriau şi pronunţau numele cu t în loc de ţ. Din primele silabe ale numelui meu complet, mi-am alcătuit numele Ravini şi mi l-au legalizat. M-au avertizat că legea interzice să mai folosesc vreodată numele vechi.

– Că veni vorba de Caracal – sunteţi roman de-al împăratului Caracalla sau cuman din Cetatea Neagră (Cara-cale)?

– Vă mulţumesc în mod deosebit pentru această întrebare, fiindcă nu ştiam unde să plasez mai bine ceea ce trebuie spus despre etimologia toponimului Caracal. Am impresia că sunteţi forumul cel mai potrivit şi de aceea vă rog să-mi acordaţi un pic mai mult spaţiu decât aţi prevăzut, cu riscul că astfel deschidem o nouă fereastră pentru cercetarea etimologiilor câtorva nume de locuri neelucidate. Explicaţiile cu împăratul Caracalla, cum credeau latiniştii, sau cu Cetatea Neagră (Cara-cale) de la cumani, cum a zis Iorgu Iordan (în *Toponimie românească,* Ed. Academiei, 1963, p. 270), sau „evident turcesc", cum a zis Graur (în *Nume de locuri,* Ed. Ştiinţifică, 1972, p. 26), sunt afirmaţii la care nici ei şi nimeni nu a putut aduce dovezi. Adică cum „evident"? După ureche? Sunt simple presupuneri prin asemănare fonetică, ceea ce în lingvistică se numeşte etimo-

logie populară. În plus, aceste două etimologii au defectul logic că se exclud reciproc. Niciuna nu poate fi o certitudine, atâta timp cât există cealaltă. Lingvistica nu se mulţumeşte cu explicaţia că, dacă nu o fi aşa, poate o fi altminterea. Cumanii nu au construit cetăţi. Dacă era o cetate acolo când au venit cumanii, atunci cine o construise şi cum de au renunţat românăţenii la numele ei vechi şi au preferat noua denumire dată de invadatori? Unde s-a mai pomenit aşa ceva? Au renunţat braşovenii la vechiul nume al oraşului lor şi au preferat să rămână peste veacuri Kronstadt sau Oraşul Stalin? Cum se face că nu s-au găsit niciun fel de urme arheologice la Caracal ale cetăţii presupuse de lingvişti? Cât de adevărate pot fi nişte etimologii bazate pe presupuneri ale lingviştilor, în domeniul arheologiei? Dacă vine de la cumani sau de la turci, cum se face că denumirea Caracal nu are accentul pe ultima silabă, ca în cuvintele Ada Kaléh, Adamclisí sau Teleormán? De ce se pronunţă Caràcal sau Caràcăl, cum se zicea în trecut, şi nu *Caracaléh sau măcar *Caracalé? Concluzia firească este că denumirea Caracal nu poate veni nici de la cumani, nici de la turci.

Şi ar mai fi ceva. Lingviştii citaţi ignoră că mai este o localitate Caracal, un sat înglobat în satul Păuleasa din judeţul Argeş, şi nici acolo n-a existat vreo cetate. Aşa că etimologia cumano-turcă cu Cetatea Neagră devine şi mai şubredă. Avem mai multe toponime ce încep cu Cara- cum ar fi: satul Cara lângă Cluj-Napoca, Carani lângă Timişoara, Caraclău lângă Bacău, Caransebeş în judeţul Caraş, satul Carasa pe la Botoşani, Carastelec în judeţul Sălaj, localitatea Carpitus (magh. Kárpitus) înglobată în oraşul Tuşnad şi altele. Cui i-ar trece prin cap să spună că toate acestea ar veni de la cumani sau turci, când nu există vreo dovadă pentru aşa ceva? Pot părerile unor celebrităţi să ţină loc de dovezi şi să înlocuisacă logica gândirii? Cum să fi fost cumanii şi turcii mai productivi în toponime cu Cara- în România decât au fost la ei în Turcia şi în Asia de unde au venit?

Dacă ne luăm după ureche, s-ar părea că şi cele patru toponime identice: oronimul Caraiman în Carpaţi şi trei sate cu acelaşi nume, Caraiman, Caraiman şi Caraiman, în diferite regiuni ale ţării ar fi tot de origine turco-cumană. Dar atunci, tot cumanii şi turcii au dat numele localităţilor Caraman şi Caramany din Pirineii francezi?

Avem multe localităţi care încep cu Car-, iar în Franţa sunt şi mai multe. Lingvistul Sorin Paliga, pe care l-am citat în *Mioriţa*, arată că particula Car- sau Cara- (cum ar fi în munţii Carpaţi, insula Carpathos sau Carara din Italia) provine din limba pre-indo-europeană, unde înseamna „piatră".

Nu sunt lingvist ca să vin cu dovezi lingvistice, însă la Caracal, în vârful dealului din Protoseni (numele e semnificativ: adică primii), învăţătorul ne-a pus să plantăm meri în grădina şcolii. Dar acolo nu s-a putut săpa. Sub un strat subţirel de ţărână, era numai piatră compactă. Nu pot şti dacă acest platou pietros poate fi pus în legătură cu particula pre-indoeuropeană Cara- (piatră) şi dacă aceasta se conservă în cuvântul Caracal şi în celelalte nume de locuri româneşti sau franţuzeşti.

Problema etimologiei Caracal este mai complicată decât s-a crezut până acum şi sper că nu am îngreunat prea mult munca lingviştilor care vor susţine în continuare etimologiile admise până acum.

→

Într-un alt studiu, Victor Ravini identifică *Cuvinte româneşti mai apropiate de limba sanscrită decât de limba latină,* pe principiul logic cum că „lingvistica este o ştiinţă, iar în ştiinţă nu putem aplica principiul majorităţii, ca în democraţie". Iată câteva astfel de cuvinte: *a cânta, dinte, nepot, om, nume, oră, şarpe, taur, mândru, prăsele, cârpă, plită, vârcolac, dărac, haz, pandur* (= *albicios, spălăcit,* nume atribuit împăratului roman C. Chlorus, tatăl lui Constantin cel Mare), *mazăre, stână* etc.

Nu putea să nu studieze şi etimologia oraşului său natal, Caracal, „un oraş al cărui nume poate fi vechi de câteva mii de ani". Înlăturând „simpla asemănare fonetică întâmplătoare" a numelui oraşului Caracal cu cea a împăratului Caracalla, dar depărtându-se şi de opiniile altor lingvişti români (Iorgu Iordan, Al. Graur), Victor Ravini ajunge la concluzia că toponimele care încep cu *cara* (deci şi Caracalul) „pot fi de origine pre-indo-europeană şi pot proveni din paleolitic".

Cât priveşte *Personalităţi păgâne pe fresce la biserici ortodoxe,* cum ar fi Aristotel, Platon, Thales, Plutarh, Pitagora, Socrate, Solon, fenomen întâlnit în bisericile din România, nu şi în cele din Grecia, explicaţia este găsită la preoţii ortodocşi cu „largă deschidere intelectuală spre valorile umaniste ale Antichităţii clasice şi eterne".

Posibilităţi şi dificultăţi de dialog religios între creştini şi musulmani este un alt subiect sensibil abordat de Victor Ravini. Plecând de la ideea unificatoare, conform căreia tradiţiile creştine, evreieşti sau musulmane au o singură origine şi, ca atare, au dreptul la un viitor şi o responsabilitate comună, cu o singură condiţie, afirmă Ravini: dialogul constructiv, tolerant, o bună cunoaştere reciprocă sau autocunoaştere.

Oarecum dur se arată autorul faţă de Vasile Lovinescu în studiul *Interpretarea lui Ion Creangă de către Vasile Lovinescu cu Coranul în mână.* Reţinerile sale faţă de eseistul de la Fălticeni sunt explicate de preocupările acestuia pentru ezoterism, rituri iniţiatice şi, mai ales, convertirea la islamism, sub influenţa lui René Guènon (împreună cu diplomatul M. Vâlsan). Plecând de la aceste preocupări iniţiatice ale lui Vasile Lovinescu, îi neagă acestuia orice opinie literară despre creaţia autorului lui *Harap Alb:* „Ce are Ion Creangă sau folclorul român cu islamul şi cu Coranul sau cu yoga?" Întrebarea este retorică, întrucât concluzia lui Ravini este clară: „Strămoşii noştri nu stăteau în poziţii yoga. Înţelepciunea folclorului românesc nu vine din mistica sufiştilor şi nu poate fi explicată cu ajutorul Coranului. A explica scrierile lui Ion Creangă cu Coranul în mână este o blasfemie împotriva Coranului şi o blasfemie împotriva operelor lui Creangă."

Ca teolog, abordează problematica religioasă, în special a creştinismului, cu competenţă şi obiectivitate. Biserica creştină a preluat, purificându-le şi înnobilându-le, de la precreştinism anumite sărbători religioase, ritualuri, divinităţi, astfel că „creştinismul nu a însemnat o răsturnare a credinţelor străbune" (cap. *Istoria transformată în mit fals sau mitul fals în istorie falsă*). Cât priveşte Biserica noastră strămoşească, ea s-a pliat pe realităţile autohtone, nu a folosit violenţa pentru întărirea credinţei, nu a făcut inchiziţie, Sfânta Liturghie din bisericile noastre presupune o participare spirituală şi sufletească la actul creaţiei „divine" şi nu este nicidecum un spectacol de teatru. Religiile oferă enoriaşului posibilitatea de „perfecţiune în devenire", de a se detaşa de „banalităţile, slăbiciunile sau păcatele lumeşti". „Tocmai de aceea vor unii să distrugă religiile; ca să le răpească oamenilor conştiinţa esenţei divine din alcătuirea lor şi a universului" (cap. *Liturghia este sau nu este teatru?*).

La Davos, în 2023, Soros jr. a decretat că Dumnezeu a murit, iar omenirea trebuie să se înveţe să trăiască fără El. Numai că în situaţii-limită, omenirea ştie să se apere, să-şi apere valorile din Cartea/cărţile Sfinte, prin unitatea şi dialogul între religii, prin preoţi şi lăcaşurile sfinte şi, nu în ultimul rând, prin intelectuali autentici, cum este cazul lui Victor Ravini, care demonstrează, cu deplin temei, că „trecutul nu moare niciodată".

Seniori ai culturii

– Pentru că am ajuns la Caracal, dar, mai ales, pentru că informaţia este rară, vă rog să ne daţi câteva date referitoare la venirea dvs. pe lume – dată, părinţi, şi eventual (dacă aveţi vreo informaţie „pe surse”!) ce ar fi zis cele trei ursitoare lângă leagănul pruncuţului…

– Da, am informaţii. Când m-am născut eu, s-au tras clopotele la bisericile din toată ţara, ba chiar s-a tras şi cu tunurile. Clopotele băteau pentru liturghie, iar ţara era în război. Era duminică 10 octombrie 1943. Tata era profesor de latină şi greacă veche şi îl luaseră pe front. În încercuirea de la Odessa, a primit frontal un proiectil, care a explodat în el. Avea 29 de ani. Mama era profesoară de engleză, italiană şi franceză, cu examen de capacitate, cum era pe atunci. Învăţase limbi străine nu ca să fie profesoară, ci pentru a deveni o soţie reprezentativă. S-a măritat cu tata, care se trăgea din ţărani anafabeţi, împroprietăriţi de Cuza. Mama era exasperată că nu aveam blândeţe şi fineţe urbană, ca tata, ci mă aruncam înspre neamurile de pe malul Oltului. La Ursitoare, am ales o carte, un stilou şi bani. Ursitoarele mi-au spus că o să trăiesc între cărţi, că o să scriu şi o să am bani mulţi. Primele două s-au adeverit prea puţin, iar cu banii nu s-a adeverit deloc. Se zice că, dacă ne naştem când se trag clopotele pentru liturghie, avem noroc în viaţă. Asta da, s-a adeverit bine, ba chiar mai bine decât m-am aşteptat eu şi nicidecum aşa cum ar fi vrut unii „clopotari”.

– Aţi urmat şcoala şi liceul în oraşul natal, Caracal. Aţi fost un elev model?

– Dimpotrivă. Încă din prima zi de şcoală, am intrat în conflict cu învăţătoarea. I-am spus: „Nu vedeţi că plictisiţi copiii? Mai bine să povestesc eu basmul cu Sfânta Vineri sau cu Zdrâncu-Spaima-Zmeilor!” M-a certat. Mi s-a pus un nod în gât. N-am mai făcut tema pentru acasă. M-a pârât la mama. Mama nu m-a certat, nu mă certa niciodată. Iar dintr-asta, n-am mai făcut nimic acasă pentru la şcoală, toţi anii, tot liceul. N-am deschis niciun manual, niciun caiet sau maculator, nu luam notiţe la şcoală, nimic. Grevă generală. Cine a venit cu ideea că românul nu se revoltă? La lecţii, mă prefăceam că n-am înţeles întrebarea şi curând am descoperit că era mai interesant să dau răspunsuri aiurea. Unii profesori îmi spuneau: „Nuuu. Faci confuzii.” Se văitau prin cancelarie că în capul meu totul era vag şi nebulos. Alţii, care erau caracaleni de baştină şi mă cunoşteau ce-mi putea pielea de drac, nu erau de acord cu ei. Bunica îmi zicea: „Mă, puţă, cine n-a văzut pe dracu, să te vază pe tine!” Profesorii care mă ştiau de mic au căzut la pace: îmi dădeau note bune fără să mă mai examineze, iar eu nu le mai făceam dificultăţi. În ghiozdan, mă duceam cu clasoare de timbre, cu cărţi de citit pe sub bancă, cu praştii şi bricege. Încă în şcoala generală, când am fost scos la tablă să scriu după dictare, mi-am ţinut cu profesorul încheietura mâinii cu cealaltă mână, clasa a râs, iar el s-a înfuriat: „De ce mă imiţi, mă?” „Nu vă imit, scriu la fel ca dumneavoastră, ca să scriu frumos.”

În liceu, idolii mei erau soldatul Švejk de Hašek şi Discipolul Diavolului de Bernard Shaw. Eram fascinat de Ion Barbu, Urmuz şi Tristan Tzara, care erau interzişi. La lecţii şi în lucrările scrise, răspundeam în stilul dadaiştilor sau cam aşa: Sahara e o ţară în Turcia. La zoologie, la întrebarea idioată unde trăiesc racii, am răspuns cu convingere: în copaci. Uneori a trebuit să mă zbat să iau note de unu, ca să îmi cobor media. Abia în ultima clasă de liceu, în ultimul trimestru, am reuşit să obţin media unu la română. Am avut cea mai scăzută medie la purtare din istoria Liceului „Ioniţă Asan”. Auzeam din conversaţiile mamei cu colegele, oricât vorbeau ele în franceză ca să nu pricep eu, toate secretele profesorilor mei. A doua zi, într-un fel sau altul, făceam vreo boacănă care pornea de la acel secret. Pe profesorul Radomirescu îl chemase înainte Pisică şi îşi luase noul nume după satul Radomireşti, de unde era. Am spus asta colegului de bancă, iar acesta a început să miorlăie ca pisicile primăvara. Toată clasa s-a luat după el, toţi miorlăiau cu capul aplecat în carte, numai eu mă uitam la profesor ca un înger nevinovat. Alt profesor fusese activist înfocat în B.P.D., iar profesorii îl porecleau Bepedistul. Le-am spus colegilor mei porecla şi i-am făcut să creadă că aşa îl chema. Ei i se adresau respectuos cu „domnu’ Bepedistu”. Profesorul îi pleznea fără să le spună de ce. Eu le explicam că s-a supărat pentru că nu i-au rostit numele destul de clar şi de respectuos. La astronomie, l-am întrebat pe profesor: „Din moment ce planetele şi stelele sunt aşa departe, cum de au aflat oamenii cum le cheamă?” Făceam tot ce-mi trăznea prin minte, numai să-i scot din sărite. Profesorul Mitică Rădulescu, din enervare, începea să se bâlbâie. Atunci îl imitam bâlbâindu-mă şi eu, numindu-l „domnu’ Mi-mitică Miti-tică Rădu-dules-cucu”, tot cu mutra de înger nevinovat. În loc să-mi scriu propriile lucrări pentru examinare, le scriam în contul colegilor ameninţaţi de corijenţe. Profesorii nu găseau lucrările mele, credeau că le-au pierdut pe undeva şi muşamalizau situaţia, nu cumva să afle mama că mi-au pierdut lucrarea.

– Povestiţi minunat! Nu pot să depăşesc momentul caracalean, fără a vă întreba – având dvs. acum distanţa necesară (şi la propriu şi la figurat) şi văzându-vă om cu plăcerea povestitului – cum s-a făcut de s-au adunat atâtea „legende” în jurul acestui oraş sud-oltenesc, de la celebra căruţă până la cimitirul de pe strada Învierii, la fabrica de pâine de pe strada Foametei ori la puşcăria de pe strada Libertăţii. Imaginaţie debordantă sau ce?

– Da, aşa cum spuneţi, imaginaţie debordantă. Unele legende cu minunile Caracalului pot avea un substrat parţial real. Tribunalul da, era pe strada Libertăţii, dar închisoarea era în spatele tribunalului, pe o străduţă mai mică. Strada Învierii sau a Foamei nu au fost găsite în arhive. Nu s-a găsit nicio dovadă despre furtul porţii de la poliţie sau incendiul de la pompieri. Astea erau bancurile vremurilor vechi, când încă nu-l aveam pe Bulă. Or fi vrut şmecherii să fure poarta de la poliţie, când or fi ieşit de la cârciumă pe la cinci dimineaţa, dar asta a rămas doar în visurile lor. Toate aceste legende au fost create de nişte caracaleni mucaliţi, ca să-i facă un fel de brand, să-i creeze faimă, în vremurile lui de glorie, când oraşul era un important centru comercial şi cultural. La Teatrul Naţional din Caracal juca trupa Naţionalului din Bucureşti Shakespare şi Ibsen, în zilele când pe scena Naţionalului din capitală se jucau piesele vreunui ministru, cu actori obscuri, protejaţi. Cum altfel puteau caracalenii să-i amuze mai bine la petreceri şi chiolhane pe actori, decât cu minunile scornite pe la cinci dimineaţa? Alexandru Kiriţescu a plasat acţiunea din *Gaiţele* la Caracal pentru că nicio femeie din oraş nu a cedat la farmecele lui. Tot din răzbunare, el a acreditat minunile Caracalului, fără să înţeleagă că, de fapt, le făcea publicitate caracalenilor, aşa cum voiau ei. Am văzut *Gaiţele* pe scena din Caracal cu actori amatori, localnici. Deci, Kiriţescu a dat cu pumnul în nori. Am văzut *Gaiţele* şi în Bucureşti, la Sala Palatului. Noi, caracalenii, aplaudam cel mai frenetic. Ce alt oraş mai are aşa faimă plină de haz şi veselie?

Legenda cu carul, să nu râdeţi, este adevărată, ba chiar are două justificări istorice, sau chiar trei. Aşa cum am scris în *Pădurea nu doarme* mai cu amănunte, la Caracal s-a rupt carul cu guvernul revoluţionar de la 1848 – veneau de la Islaz cu toată „prostimea” după ei, să mai proclame revoluţia şi la Caracal. Negustorii şi moşierii din Caracal s-au speriat că veneau revoluţionarii, adică proştii şi prostimea. Lansarea legendei că s-a rupt carul cu proşti, ca şi cum proşti erau Bălcescu, Eliade-Rădulescu şi ceilalţi, era pe atunci felul conservatorilor de a face opoziţie progresului. Însă legenda cu carul era mult mai veche. Pe la Caracal trecea exportul de vin, pe aşa-numitul Drum al Ploştilor, ploşti cu vin. S-a rupt carul cu ploşti, dar era mai hazliu să spună: carul cu proşti. Legenda cu carul mai este alimentată şi de monumentul eroilor din centrul Caracalului, unde zeiţa Victoriei calcă pe obada unei roţi rupte, de la un tun inamic. Caracalenii i-au cerut sculptorului să pună obada, ca să se confirme legenda creată de ei înşişi. Dacă sculptorul ar fi pus-o, cum cred fraierii, doar ca să-şi bată joc de caracaleni, aceştia i-ar fi mâncat coliva.

Românul e mucalit din fire, iar oltenii nu fac excepţie. Oltenii au lansat bancurile cu olteni, la fel ca scoţienii bancurile cu scoţieni. Tot aşa, caracalenii au scornit bancurile cu minunile lor legendare. Oricum, eu am un avantaj când spun că sunt de la Caracal. Interlocutorul râde şi astfel se sparge gheaţa, îmi devine favorabil. Am deschis multe uşi cu asta. Iată, şi aici, minunile aduc Caracalul în atenţia cititorilor dumneavoastră. Sunt oraşe mai mari, de care nu se vorbeşte atâta. Ştiau caracalenii ce să facă cu imaginaţia lor debordantă, cum bine aţi zis.

– Matricea dvs. stilistică (să zicem ca Blaga) a fost amprentată de acest loc al naşterii? Iancu Jianu (născut aici) trece, măcar în goana calului, prin ADN-ul dvs.?

– Acelaşi învăţător, care ne-a convins că şcoala noastră era construită pe un platou stâncos ulterior acoperit cu ţărână şi care la ora de istorie ne-a spus că se vede pe lobul urechii care din noi se trăgea din daci sau din romani şi ne-a făcut să ne batem în clasă, ca o primă lecţie de patriotism, ne-a mai spus încă un lucru, prin care vă răspund la întrebare. La lecţia despre Iancu Jianu, ne-a spus că bunica mea maternă se trăgea din familia Jienilor, nu chiar din Iancu Jianu, că el n-a avut urmaşi, ci din altcineva dintre Jieni. M-a pus să mă ridic în picioare şi mi-a zis să fiu mândru că eram oarecum rudă cu eroul nostru local. Local, dar Piaţa Charles de Gaulle din Bucureşti s-a numit la început Piaţa Iancu Jianu. Ne-a mai spus şi că el, învăţătorul, era cam rudă cu bunica mea, dar nu pe linia Jienilor. În fostul judeţ Romanaţi, cam toţi erau rudă cu toată lumea, măcar prin alianţă ori încuscrire. Am venit ţanţoş acasă şi i-am spus asta bunicii. Bunica mi-a retezat scurt entuziasmul: „Noi nu suntem rudă cu banditii şi cu tâmpiţii!” Pentru ea, Iancu Jianu era un bandit, iar învăţătorul meu un tâmpit. La fel, Sadoveanu a găsit urmaşi de-ai lui Ion Creangă, dar pentru ei, clasicul nostru era ruşinea lor, pentru că fusese răspopit.

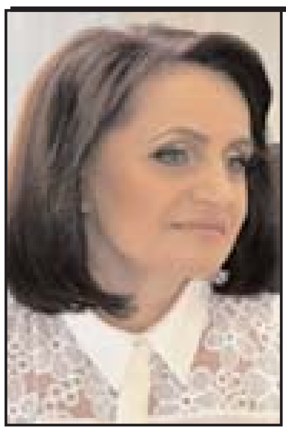
Am copilărit prin curtea lui Iancu Jianu şi ne jucam de-a pitulata prin casa lui, ajunsă o ruină şi care acum e muzeu. Acolo am bătut ţurca, acolo ne jucam de-a haiducii şi potera. Noi nu ziceam hoţii şi vardiştii, cum am auzit ulterior că se zicea în alte părţi. Idealul nostru era să obţinem rolul de haiduci. Pe tot parcursul şcolii, eu şi colegii mei ne identificam cu haiducii, cu Iancu Jianu, iar pe profesori îi tratam ca pe nişte poteraşi, cărora le amăram zilele.

– Să revenim la „traseul” dvs. prin viaţă – mai precis, la formarea profesională (birocratic zicând) şi la maturitatea creatoare!

– Maturitatea creatoare încă nu am atins-o şi nu mai am când. Aş zice că traseul meu a fost cum se zice în emblema Parisului: pe valuri în sus şi-n jos, dar nu m-am scufundat. Am început ca profesor de română într-un sat maghiar, am intrat prin concurs în Braşov la o şcoală profesională, mi-am dat definitivatul şi gradele, însă cineva a avut nevoie de postul meu pentru amanta sa şi m-am trezit pe drumuri. Am intrat corespondent comercial la I.C.E. Autotractor Braşov, de unde m-au transferat la I.C.E. Universaltractor Bucureşti şi m-am trezit cu buletin de capitală. Apoi, m-a împrumutat Grupul de Şantiere Vulcan şi m-a trimis translator în Germania de Est pentru un an. Când m-am întors de acolo, îmi făcuseră transferul fără să mă întrebe şi m-am văzut priponit de ţăruş la Vulcan. M-au aruncat la Rovinari, Turceni şi pe unde mai era sau nu era nevoie de translator. În Suedia, am muncit la banda de montaj la Volvo, la schimbul de noapte permanent. Cel mai bun loc de muncă, din toată viaţa, l-am avut acolo, la bandă. Nu mă mai temeam că cineva ar fi vrut să-mi ia locul. Ziua am urmat liceul suedez, apoi facultatea. După nişte ani, m-au cules de la Volvo câţiva suedezi care îmi citiseră nişte articole în ziare şi m-au pus în redacţia *Ord&Bild,* cea mai veche şi mai proaspătă publicaţie din ţările nordice, cu profilul cam ca *Pro Saeculum.* Am băgat în revistă scriitori români cât am putut. Nişte colaboratori ai revistei mi-au oferit să predau germana la şcoala germană din Göteborg şi franceza la o altă şcoală, deşi eu pentru franceză nu am decât liceul din Caracal, unde o făcusem pe o profesoară să iasă la pensie pe caz de nervi la inimă, iar cealaltă n-a mai avut curajul să aibă de a face cu mine şi am scăpat să mă mai examineze. Ştia că ştiam că nu era pe deplin calificată. Am fost corect şi nu i-am divulgat secretul, cu care o aveam la mână.

(Va urma.)

Podul de reviste

Limba Română, *Duminica sufletului nostru*

Eugenia TOFAN

Zilele de la sfârşitul lunii august, deja de peste trei decenii, le asociem cu sărbătorirea a două evenimente de importanţă şi semnificaţie naţională care au marcat într-un fel anume parcursul Republicii Moldova şi destinul cetăţenilor ei – Ziua Independenţei şi Ziua Limbii Române. De fapt, una fără alta probabil nu şi-ar fi avut rostul pentru noi, basarabenii români. Pentru noi, Sărbătoarea Naţională „Ziua Limbii Române” este un motiv de bucurie, de mare izbândă, limba, alături de simboluri şi trecutul istoric, demonstrând identitatea noastră ca popor. În acest an, de 31 august, ne bucurăm de 35 de ani de Limba Română, mai mult ca oricând, simţim că suntem mai aproape de Limba Română, mai aproape de Cuvânt. Astăzi, Limba Română, ca să ne exprimăm cu cuvintele poeţilor, este limba în care trăim, visăm, plângem, vorbim, ne educăm, ne bucurăm... Am reuşit. Am reuşit împreună, pentru că în 1989 eram mulţi, eram uniţi, aveam acelaşi crez, acelaşi ideal. În anii ’88-’89, ne adunam în Piaţa Marii Adunări Naţionale la aşa-numitele mitinguri, proteste şi ceream toţi într-un glas libertate, independenţă, limbă română şi alfabet latin. Şi tot împreună am construit un Pod de flori peste mult pătimitul Prut, Prutul pentru noi fiind până astăzi nu doar o apă, nu doar un râu, ci mai curând o speranţă, un dor nestins şi o mare durere. Pentru a nu ne simţi înstrăinaţi, ne spuneam cu toţii fraţi, chiar dacă ne vedeam prima dată. Şi de atunci, an de an, 31 august, este pentru mulţi dintre noi o zi care ne aminteşte de valorile de nepreţuit pe care le-am dobândit atât de greu şi cu atâtea sacrificii.

Tot de atâţia ani ne întrebăm, mai ales în preajma acestor sărbători, dacă faptul de a-ţi vorbi limba poate constitui un prilej de sărbătoare şi dacă da, de ce? Ori de câte ori ne punem această întrebare sau suntem puşi cumva să răspundem la ea, argumentul nostru este unul justificator şi ferm – DA, constituie un prilej de sărbătoare. Încercând să redăm o doză de adevăr realităţii pe care am trăit-o, vom aminti că oficializarea Limbii Române ca limbă de stat a Republicii Moldova şi revenirea la alfabetul latin au constituit şi constituie, credem până acum, o mare şi reală cucerire, poate cea mai mare, de la 1989 încoace, ziua de 31 august, începând cu anul 1990, fiind declarată sărbătoare naţională în Republica Moldova.

Au trecut 35 de ani de la acea zi istorică, zi care a devenit un adevărat simbol pentru poporul nostru, şi 34 de ani de la instituirea Zilei de 31 august – Ziua Limbii Române, Limba noastră cea Română (aşa s-a numit iniţial), devenind sărbătoare naţională, sărbătoare cu o încărcătură istorică şi spirituală deosebită. Este până astăzi ziua care ne adună, ne uneşte (poate, mai puţin ca în 1989) şi ne dă sentimentul şi valoarea de cetăţeni ai unui neam demn de a fi respectat. Oamenii de ştiinţă, intelectuali, filologi şi istorici, au combătut toate teoriile aberante ale celor care ne inventau o nouă limbă. Şi au reuşit. Da, suntem un caz aparte în istorie sub acest aspect. De fapt, în această zi nu punem neapărat accent doar pe sărbătorirea limbii române ca limbă de stat în Republica Moldova, ci mai mult, poate, pe regăsirea noastră în adevăr şi istorie, revenirea la matricea fiinţială românească, cum ar spune poetul Arcadie Suceveanu.

Pe 31 august sărbătorim Limba Română, care zeci de ani a fost nedreptăţită şi umilită la ea acasă, i s-a schimbat denumirea, i s-a impus un alfabet străin. Acum, s-ar părea că nimic nu o mai împiedică să revină în elementul ei firesc, fiindcă Constituţia a fixat, prin articolul 13, punctul 1: „Limba de stat a Republicii Moldova este limba română, funcţionând pe baza grafiei latine…” Acum, după ce am luptat pentru ea (da, da, am zis bine, am luptat), probabil, limba română aşteaptă mai curând nu atât să fie sărbătorită, cât vorbită corect şi frumos, să fie vorbită pe larg, în toate instituţiile de stat, la toate nivelurile, în toate sferele sociale, culturale, în instituţiile de toate gradele şi ierarhiile. Observăm scrierea frecventă „Limba Română” cu majuscule şi nu cred că este o greşeală de scriere. Mai curând este, credem, un drept al nostru, un omagiu adus Limbii Române, măcar în aceste zile, dar şi o justificare a faptului că prin ea ne exprimăm trăirile, gândurile, ideile şi sentimentele. Tindem să mai credem că, în calendarul inimilor multora dintre noi, ziua de 31 august continuă să aibă o semnificaţie deosebită şi o valoare simbolică aparte, ce ar constitui o frumoasă, dar mai ales, o emoţionantă pagină din istoria noastră recentă. Şi asta deoarece, pentru mulţi dintre noi, limba română nu este doar un mijloc de comunicare, este mult mai mult, este simbolul identităţii naţionale, este, dacă vreţi, coloana vertebrală ce ne ţine sau ar trebui să ne ţină verticali, mai ales în aceste timpuri, să le numim într-un cuvânt, incerte.

Regretatul Nicolae Dabija a asemănat limba noastră cu păstorul care a îngânat *Mioriţa*, cu Eminescu şi cu codrii lui bătuţi de gânduri, cu ţăranii care-o plâng şi care-o cântă, de milenii, la vatra lor, cu mama lui Vieru care merge călcând pe seminţele ce zboară între ceruri şi pământ, cu dorul şi cu doinele noastre, cu horele şi holdele, cu ogoarele şi izvoarele... Limba noastră, susţine marele dispărut Dabija, seamănă cu părinţii şi strămoşii noştri, seamănă cu o „Duminică a sufletului nostru”. Tot Nicolae Dabija a fost şi cel care, într-un discurs absolut cutremurător, a vorbit cu mare durere despre Limba Română şi ca despre o rană a noastră, care nu mai încetează să sângereze, şi aceasta pentru că, din păcate, în acest colţ de Europă, scriitorii, lingviştii, savanţii, intelectualii sunt puşi în situaţia de a demonstra zilnic adevăruri evidente, precizând că „limba vorbită de basarabeni are cele mai multe denumiri din lume. I se zice: limbă de stat, limbă oficială, limbă naţională, limbă maternă, limbă moldavă, limbă strămoşească, limbă natală, limbă de instruire, limba noastră, limba lui Eminescu, limba lui Vieru, limba clasicilor, limba părinţilor, limba Moldovei… Şi asta – numai ca să nu i se spună pe nume. Iar numele ei este unul: Limba Română.”

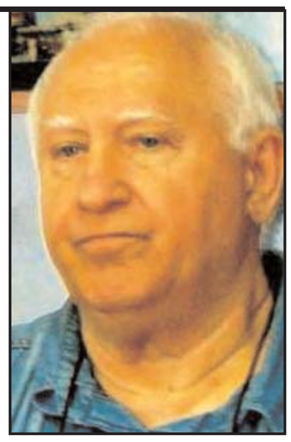
În calitate de încercat drumeţ pe întortocheatele căi ale basarabenilor, academicianul Nicolae Corlăţeanu, în *Testamentul* său despre recunoaşterea limbii române, spune: „Ţineţi minte! Limba Română este numele corect şi adevărat al limbii noastre şi ea trebuie să ne unească, să devină un izvor de bucurii pentru contemporani şi pentru cei ce vor veni după noi”. În timp ce poetul inimilor noastre, Grigore Vieru, ne mărturisea un alt adevăr despre frumuseţea limbii noastre: „Am răsărit ca poet din frumuseţea, bogăţia şi tainele Limbii Române, căreia îi vor rămâne îndatorat până la capătul vieţii”. Şi nu în zadar, vorbind despre unicitatea şi frumuseţea limbii noastre, după concluzia UNESCO, „dor”, alături de „doină”, au ajuns să fie două cuvinte intraductibile, România intrând în patrimoniul imaterial al lumii şi prin aceste două cuvinte. Cum să nu fim părtaşi la această mândrie, la această vrajă semantică şi semnificativă, cum să nu ne bucurăm de unicitatea limbii noastre, cum să nu ne simţim astăzi sufletul inundat de acest aer sărbătoresc, de această stare de beatitudine?!...

Pentru alte popoare poate e greu să înţeleagă de ce sărbătorim limba pe care o vorbim şi care ar fi motivul de a sărbători. Şi, de fiecare dată, încercăm să găsim răspunsuri cât mai plauzibile la această întrebare, explicând şi insuflându-ne deja peste trei decenii sentimentul că sărbătoarea Limbii Române este o trăire profundă, este ziua în care ne amintim ce s-a întâmplat şi cum s-a luptat în 1989, de ce şi cine a luptat şi ce eforturi s-au depus pentru ca să ne regăsim în ea ca neam în istorie şi adevăr. O explicaţie a veneraţiei pe care noi, basarabenii, o avem faţă de Limba Română ar fi şi faptul că suntem singurul popor nevoit să lupte pentru redobândirea limbii strămoşilor, pentru că suntem unica ţară în care sute de mii de oameni am ieşit în stradă, în Piaţa Marii Adunări Naţionale din centrul capitalei, zile şi nopţi în fierbintele august al anului 1989, scandând Limbă! Alfabet!, revendicându-ne astfel dreptul moral şi istoric de a ne vorbi limba înaintaşilor. Filologi, reprezentanţi de seamă ai lingvisticii şi literaturii române, scriitori, poeţi, jurnalişti, istorici, eminenţi profesori ai instituţiilor de învăţământ, figuri proeminente ale vieţii noastre culturale, elita intelectuală şi-au făcut datoria de slujitori oneşti ai cuvântului, ai verbului matern, oferind celor dornici şansa de a deveni la fel de oneşti consumatori de cultură vorbită şi scrisă. Am luptat, fiecare cum am ştiut mai bine, cum ne-a dictat conştiinţa, fie cu arma cuvântului scris, fie a celui rostit, fie prin predarea disciplinelor filologice, fie ieşind şi scandând zilnic, ore nenumărate, „Vrem Limba Română!” Să ne amintim cu pioşenie şi recunoştinţă de acei temerari ai spiritualităţii noastre care au trecut prin toate încercările, au învins toate provocările şi ameninţările, reuşind să perpetueze ideea şi dorinţa nestinsă de a avea o limbă a noastră, pe care s-o numim astăzi cu mândrie şi fără frică Limba Română. Aici s-ar cuveni să amintim şi numele ambasadorilor limbii române, luptători şi promotori ai verbului românesc, care ne-au ajutat să înţelegem mai bine cine suntem şi de unde venim. Aşa cum ştim că Limba Română ne-a tot purtat prin istorie, scriitorii, poeţii şi compozitorii au avut inspiraţia, dar şi crezul de a ne lăsa cele mai frumoase şi inspirate texte şi melodii care ne amintesc până azi de acele zbuciumate timpuri. Mult îndrăgitul, pe ambele maluri de Prut, Grigore Vieru, ne-a lăsat cutremurătoarea poezie *Pentru ea*, iar regretaţii Ion şi Doina Aldea Teodorovici au îmbrăcat într-o splendidă melodie aceste tulburătoare versuri, pe care nu le poţi citi fără lacrimi: „Pentru ea la Putna clopot bate/ Pentru ea mi-i teamă de păcate/ Pentru ea e bolta mai albastră/ Pentru limba, pentru limba noastră”. Scriitorul Dumitru Matcovschi ne-a lăsat poezia *Basarabia*, scrisă în noiembrie 1986 şi pusă pe muzică de compozitorul Mihai Dolgan în 1987. Prima dată a fost cântată în public în 1988, în acei ani fierbinţi care pregăteau cumva independenţa şi readucerea Limbii Române acasă. Ulterior, au apărut mai multe poezii care poartă acelaşi titlu, scrise de mai mulţi autori, însă *Basarabia* regretatului Dumitru Matcovschi rămâne şi azi un adevărat imn al basarabenilor şi al teritoriului numit Basarabia, „lacrima neamului”, „icoană a inimii”, iar noi, cei care cântam în Piaţa Marii Adunări Naţionale împreună „Trecută prin foc şi prin sabie/ furată, trădată mereu/ eşti floare de dor, Basarabie/ eşti lacrima neamului meu” ne simţeam binecuvântaţi, simţeam o dragoste frăţească, o demnitate naţională şi un viitor demn pentru noi şi copiii noştri.

→

Detrunchiaţii (I)

Cum au trecut în 2024 românii din Bucovina ocupată

Ion ANDREIŢĂ

Grea problemă. Ecuaţie cu mai multe necunoscute, a cărei rezolvare atârnă de alte şi mai multe… necunoscute. Cum au trecut românii din Bucovina ocupată în acest nou an 2024? Instantaneu, îmi vin în minte cuvintele bătrânei Saveta Prepeliţă (mama scriitorului Mihai Prepeliţă) din comuna Bahrineşti, fostul judeţ Dorohoi, azi regiunea Cernăuţi din Ucraina). Zice bătrâna mamă (fostă deportată în Siberia), ca într-o doină-bocet: „Eu atâta am plâns în viaţa mea, că ar merge o moară cu lacrimile mele". Mă întreb: Ce-ar fi dacă s-ar strânge lacrimile tuturor mamelor (cu şi fără siberii) – câte mori ar măcina, între pietrele lor, pâine frământată cu lacrimi? Dar dacă aducem şi lacrimile taţilor (cu şi fără siberii)? Iar mai nou, ale fiilor deveniţi bărbaţi în tranşeele ultimilor doi ani de război pentru cauza Ucrainei? Ale tuturor românilor bucovineni sub ocupaţie, mari şi mici, bărbaţi şi femei, cu o viaţă de lipsuri, oprimări şi sancţiuni, care nici să se închine în limba lor nu au voie? Dacă?... Şi dacă?... Aceasta este zestrea cu care trec în noul an românii din Bucovina ocupată. Dar pentru că nu intenţionez o lecţie de istorie – la îndemâna oricui, totuşi – voi lua pulsul stării de a fi, al stării de fapt, apelând la unul din cele două ziare în limba română care mai apar în această *Arboroasă* jefuită: *Monitorul Bucovinean,* săptămânal, publicaţie „de masă", pentru întreaga suflare bucovineană, care nu apare, cum ar fi firesc, la Cernăuţi, ci, exilat, la Hliboca. Pe lângă ziarul, şi el săptămânal, *Gazeta de Herţa,* aşa-zis regional, care apare la Herţa. Ambele ziare îşi împart, frăţeşte, aceeaşi zi de apariţie: joi. Voi cerceta, aşadar, numerele apărute în ultimul trimestru, *pasul* de trecere în următorul an-anotimp, primite prin bunăvoinţa colegului-pălmaş cu condeiul Nicolae Şapcă, directorul ziarului. Voi evita comentariile (proprii) de prisos, când cele consemnate vorbesc de la sine. Să citim, deci, împreună:

***Monitorul Bucovinean*, joi, 19 octombrie 2023:**
Pagina 1: *Ilie Popescu s-a retras în ţărâna satului natal.* Originar din Pătrăuţii de Jos, a îndurat o copilărie grea, în stepele Kazahstanului, unde a fost dus cu întreaga familie: mama Veronica şi cei opt copii ai ei. La întoarcere, alte greutăţi, pe care numai dragostea neostoită de carte le-a putut învinge. Absolvent al Facultăţii de Filologie, devine profesor universitar, şeful Catedrei de Filologie Română şi Clasică. A publicat peste 400 de lucrări ştiinţifice şi 33 de cărţi. Figurează, în *Enciclopedia savanţilor lumii,* între cei opt savanţi din Ucraina (alături de alţi doi români). Membru fondator al Societăţii „Mihai Eminescu" şi fondator al Societăţii „Golgota", pe care a şi condus-o 20 de ani. „A revenit pentru totdeauna la baştină, ca să-şi doarmă somnul de veci" – notează profesoara-consăteancă Eleonora Schipor, autoarea articolului.

***Monitorul Bucovinean*, joi, 26 octombrie 2023:**
Pagina 1: *Probabil că va trebui să mâncăm hrişcă, fără carne.* Sub acest titlu, citim: „Cumva surprinzător, dar în decursul lunii septembrie, în Ucraina a scăzut preţul la unele alimente, în special la crupe. Cel puţin aşa arată datele statisticii. Astfel, din informaţiile Centrului Naţional Ştiinţific Institutul economiei agrare, cel mai mult, în acest sens, s-a ieftinit hrişca – în comparaţie cu luna august, costul ei s-a micşorat cu 18,1% (până la 36,34 gvn./kg în medie)."
Pagina 2: *În comuna Hliboca au fost redenumite unele străzi…* Două dintre ele au primit nume româneşti: strada 1 Mai a devenit strada Valeri Crasnean (mort în războiul ruso-ucrainian), iar strada Gagarin a devenit Oleksandr Bîhoveţ (căzut în acelaşi război).
Pagina 3: *Aron Pumnul – părintele spiritual al unui geniu.* Sub acest generic, a fost lansat Proiectul „Călătorie de suflet în spaţiul românesc", dedicat cunoaşterii României, pentru perioada 28 octombrie 2023 – 25 iunie 2024. Iniţiatori: Centrul Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi", în colaborare cu Inspectoratul Şcolar Judeţean Suceava şi Asociaţia Diplomaţie şi Identitate Culturală Europeană. Sunt prevăzute cursuri despre istoria şi geografia României, concursuri pe aceste teme, alte activităţi educativ-culturale.

***Monitorul Bucovinean*, joi, 2 noiembrie 2023:**
Pagina 3: *În memoria eroilor care şi-au jertfit viaţa pentru ţară.* Marţi, 13 octombrie, la Gimnaziul din Hliboca au fost dezvelite nouă plăci comemorative, dedicate foştilor elevi care şi-au dat ultima suflare în luptele contra ocupanţilor ruşi. Ei sunt: Taras Covrig, Ilie Rusu, Iuri Botnariuc, Oleksandr Donici, Igor Lupuleac, Iuri Jucov, Mihail Serman, Vasili Docuciaev şi Serghei Moscaliuc.
În Cimitirul vechi din Cernăuţi are loc restaurarea Detrunchiatului, *un monument emblematic pentru comunitatea românească*. El reprezintă „un trunchi de stejar (tăiat în piatră) cu două ramuri: pe cea din stânga este scris anul 1775 (când Bucovina a fost răpită de Imperiul Habsburgic), iar pe cea din dreapta, anul 1812 (când Basarabia a fost luată de Imperiul Ţarist). Ambele ramuri sunt trase de un lanţ de fier spre tulpina viguroasă a stejarului – *Patria* – pe care este încrustat anul Marii Uniri, 1918, alături de versurile-epitaf aparţinând preotului-poet Zaharia Voronca (el însuşi zicându-şi *Detrunchiatul*), prieten de cauză (*Arboroasa!*) cu Ciprian Porumbescu: *Dormi ticnit în Arboroasa/ Nu mai suntem detrunchiaţi/ Te-au închis c-ai plâns pe Mama/ Azi la sânu-i adunaţi.* (Ciprian Porumbescu a compus *Hora detrunchiaţilor,* la care Constantin Morariu răspunde cu *Cântecul detrunchiaţilor*.)

***Monitorul Bucovinean*, joi, 16 noiembrie 2023:**
Pagina 1: *Ai noştri – la Bruxelles.* Între cei 60 de primari din Regiunea Militară Cernăuţi – participanţi la o conferinţă privind „Extinderea posibilităţilor democraţiei locale pentru reabilitarea Ucrainei" – s-au numărat şi primarii comunelor bucovinene Hliboca şi Noua Suliţă: Grigori Vanzureac şi, respectiv, Maria Nicorici.

→

O frumoasă amintire din anii Renaşterii Naţionale este şi poemul scriitorului Ion Hadârcă *Libertate,* care, prin muzica talentatului Anatol Dumitraş şi vocea interpretei Angela Bucico, devenise un şlagăr care anunţa deşteptarea. Mai multe voci ziceau că, dacă Hadârcă ar fi scris doar *Libertate*, oricum intra în galeria celor mai mari poeţi, scriitori ai neamului nostru. Şi *Libertate*, şi *Pentru ea*, şi *Basarabia*, dar şi multe altele au devenit cântecele demnităţii noastre, şi asta pentru că erau texte care treceau prin simţirea şi înţelegerea noastră, fiecare vers era plin de speranţă, plin de lumină şi exprima idealul nostru. Sper să revin cu un material despre Ion Hadârcă, cel care ne-a lăsat *Libertate* şi şi-a „revărsat" în vers durerea şi trăirile profunde ale acelor vremuri, dar şi despre alţi iubitori ai acestui târâm, generatori de valori spirituale care au trudit în sudoarea frunţii pentru deşteptarea noastră. Să amintim şi numele altor Oameni ai Cuvântului, care s-au preocupat de destinul Limbii Române şi parcursul ei – Valentin Mândâcanu, Vlad Pohilă, Ion Ungureanu, Nicolae Mătcaş, Ion Dumeniuk, Ion Ciocanu, Anatol Ciobanu, Ion Melniciuc, Leonida Lari, Constantin Tănase, Vasile Bahnaru, Ana Vulpe, Iraida Condrea şi mulţi alţi făuritori de bine, mânuitori de condei, care ne-au trezit şi readus dragostea şi dorul de limba română prin poeziile, vocile clare, scrierile, studiile şi lecţiile lor de înaltă demnitate.

Astăzi, Limba Română e una dintre limbile de lucru ale Uniunii Europene. Şi, deşi cunoaştem acest lucru, deşi au fost mari aşteptări, constatăm cu regret că unii o vorbesc şi azi cu jumătate de gură sau cu gura strâmbă. Ion Ciocanu, un filolog în sensul clasic al termenului, cum i-ar spune academicianul Anatol Ciobanu, un alt slujitor vrednic al Limbii Române, fiind în egală măsură un literat de anvergură, un lingvist pasionat, un harnic şi competent cultivator al normelor limbii literare române, fost director al Departamentului de Stat al Limbilor, într-un interviu din 2015 spunea: „Limba Română a înviat de 26 de ani în teritoriul dintre Nistru şi Prut, dar zborul frânt al acesteia nu mai conteneşte. Deşi la început era promovată, acum este lăsată de izbelişte."

Am trăit şi eu acele timpuri când limba română se împotmolea într-un spaţiu asediat şi rusificat. Într-o măsură mai mică sau mai mare, aş vrea să cred că sunt şi eu un reprezentant fidel al iubitorilor, cultivatorilor şi promotorilor Limbii Române, dar şi un slujitor onest al cuvântului scris şi vorbit. Eram nelipsită de la orice miting de protest organizat în centrul capitalei. Ultimii ani de facultate la litere, dar şi primii ani de serviciu la Institutul de Filologie al Academiei de Ştiinţe a Moldovei ('88-'89), seară de seară, ieşeam de la ore, serviciu şi, împreună cu alţi colegi filologi şi istorici, veneam la monumentului lui Ştefan cel Mare şi Sfânt, unde ascultam cu respiraţia întreruptă discursurile tulburătoare ale corifeilor limbii, despre care am menţionat mai devreme, adevăraţi vrăjitori ai cuvintelor, marilor intelectuali ai timpului, istorici, care ne vorbeau despre importanţa readucerii Limbii Române în haina ei firească pe tărâmul basarabean. Eram mii de oameni care ne rugam în genunchi, în Piaţa Marii Adunări Naţionale, pentru readucerea acasă a acestor valori. Alături, dar şi împreună cu acei maeştri ai cuvântului, semnalam autorităţilor de atunci care este denumirea corectă a limbii noastre – Română. Ajungeam acasă spre dimineaţă, pe jos, cu încălţările în mână şi morţi de oboseală, dar fericiţi că ne puteam implica pentru a schimba ceva. Nu era tocmai simplu sau poate deloc simplu, pentru că eram şi persecutaţi, existau şi „colegi" care aveau grijă să ne „laude" pe la rectorat sau pe unde apucau, pentru acte de patriotism sau, cum se spunea atunci, de naţionalism. Primii ani la Institutul de Filologie, pentru o mai bună cunoaştere a limbii, se organizau şi cursuri pentru doritori. Eram rugaţi de administraţie, paralel cu orele de muncă în institut, să facem cursuri de limbă română cu alolingvii, în special, cei care erau în funcţii de conducere. Eu aveam cinci grupe de vorbitori de alte limbi, cărora le vorbeam despre poetul naţional Eminescu, îi învăţam *Luceafărul, Scrisoarea III* şi alfabetul, scriam şi vorbeam. Cei care nu voiau să-şi piardă locul de muncă erau sârguincioşi, mai erau şi din cei care au îndrăgit Republica Moldova şi chiar îşi doreau să înveţe. Unii din cei care nu şi-au dorit acest lucru au plecat prin patriile lor, alţii au rămas şi au făcut rău, continuând să facă până acum. Aşa sau altfel, până astăzi am ales să slujesc Limba Română şi verbul ei, lăsând scris câte ceva despre cei care ne-au trezit „din somnul cel de moarte", arătându-ne „veşmântul fiinţei noastre", după titlul unui cutremurător eseu al lingvistului Valentin Mândâcanu, articolul devenind, potrivit specialiştilor, manifestul unei generaţii care nu a mai vrut să tacă. E mult sau puţin, nu ştiu, dar mă gândesc că dacă făceau mai mulţi câte ceva, poate că problemele nu ar fi atât de multe şi atât de complicate, dar şi efectul ar fi fost altul, zic. Aşa sau altfel, exprim certitudinea că cel mai mare elogiu pe care îl putem aduce Limbii Române, astăzi şi în toată ziua, este să o vorbim corect, frumos şi să o descoperim zi de zi, pentru că o limbă renaşte şi supravieţuieşte prin vorbitorii ei.

Iar cele 2.500 de persoane care au participat la Marea Dictare Naţională pe 31 august 2024 [imaginea de la pagina anterioară] sunt mărturia faptului că le pasă de soarta Limbii Române. Au venit nu doar să-şi testeze cunoştinţele, dar au adus un pios şi inedit omagiu Limbii Române.

Crinii latiniei au înflorit. Mâine e o nouă zi. Să mai facem fiecare dintre noi câte ceva pentru ea, pentru Limba Română!

Podul de reviste

***Monitorul Bucovinean*, joi, 23 noiembrie 2023:**
Pagina 1: *Una din principalele noastre misiuni este pregătirea urmaşilor* – interviu cu acad. Alexandrina Cernov, despre preocuparea, în timp, a profesorilor-şefi ai Catedrei de Limba Română de la Universitatea din Cernăuţi – şi despre rolul presei în limba română, cu accent pe revista *Glasul Bucovinei,* al cărei redactor-şef este domnia sa. Sunt evidenţiaţi, astfel, Aron Pumnul, Ioan Gh. Sbierea, Sextil Puşcariu (care, pentru pregătirea Marii Uniri, scoate ziarul *Glasul Bucovinei*), Leca Morariu.

Zi după zi – şi uite-aşa ani o sută a ajuns. Este povestea Vioricăi Golovata din Dimca, ale cărei zile n-au fost deloc uşoare. Cu bărbatul mort pe front, în 1944, în Finlanda, rămasă văduvă, cu o fetiţă, şi-a petrecut viaţa muncind din greu pe câmpurile colhozului. Acum, la vârsta de o sută de ani, se bucură de 5 nepoţi şi 16 strănepoţi.

***Monitorul Bucovinean*, joi, 30 noiembrie 2023:**
Pagina 1: *La mulţi ani, România! La mulţi ani, Bucovina! La mulţi ani, români din toată lumea!,* editorial de Nicolae Şapcă evidenţiind activităţile prilejuite de Ziua Naţională a României şi Ziua Bucovinei, organizate de către ziarul *Zorile Bucovinei,* cu sprijinul mai multor colaboratori.

A încetat să mai bată inima a încă doi eroi din părţile Hlibocii – Arcadi Savinîh şi Vasili Naida.

***Monitorul Bucovinean*, joi, 7 decembrie 2023:**
Pagina 1: *Biblioteca „Gheorghe Asachi" din Herţa* – condusă de tânăra Angela Marcu – *lideră în regiune:* locul I, între 15 biblioteci. Fond de carte: 27.000 de volume, marea majoritate în ucraineană, deşi – spune directoarea – „majoritatea covârşitoare a populaţiei o constituie românii… Ne donează cărţi intelectuali români, oaspeţi din România, dar asta nu este o soluţie. Mai eficient ar fi un proiect transfrontalier."

***Monitorul Bucovinean*, joi, 14 decembrie 2023:**
Pagina 3: *Curg lacrimi de la Molodia la Prisăcăreni…* pentru încă doi fii, morţi eroic, în luptă: Vasili Mereniuc şi Ilie Criliuc.

Cu Ordinul „Pentru vitejie", cl. III, au fost distinşi post-mortem şase eroi din părţile Hlibocii.

***Monitorul Bucovinean*, joi, 21 decembrie 2023:**
Pagina 1: *La Cernăuţi, cu flori de Ier şi colinde din cer* – pe scena Palatului Academic, în cadrul Festivalului „Florile dalbe", organizat de Societatea pentru Cultură şi Literatură Română din Bucovina „Mihai Eminescu", preşedinte Vasile Bâcu.

Distincţie pentru un militar hlibocean, din partea generalului Zalujnîi (comandantul-şef al Forţelor Armate ale Ucrainei): „Crucea de Aur", pentru Vadim Bogdan, din Brigada 10 de asalt montan „Edelvais".

***Monitorul Bucovinean*, joi, 28 decembrie 2023:**
Pagina 1: *Hristos se naşte – slăviţi-L! Hristos din cer – întâmpinaţi-L!* Cuvânt arhieresc adresat de către Î.P.S. Meletie, Mitropolitul Cernăuţilor şi Bucovinei.
Pagina 3: *A plecat la ceruri în floarea vieţii…* Andrei Voronca din Molodia (Ceahor) în vârstă de 21 de ani, după doi ani de luptă pe front.

Cum spuneam la începutul acestor consemnări, voi prezenta faptele, pe care nu le voi comenta, ele – prin conţinutul lor, prin semnificaţia lor – vorbesc de la sine despre starea actuală a fraţilor noştri bucovineni aflaţi sub stăpânire străină, lipsiţi de drepturi fundamentale, supuşi persecuţiilor de fiecare zi – în pofida acelei legi a naţionalităţilor, încropită, cu destule lacune, recent. Totuşi, găsesc, iată, şi o luare de poziţie. Citesc – şi citez – de pe internet:

Maghiarii din Ucraina acuză noua lege a minorităţilor. Bucureştiul tace.

„Secretariatul de Cultură Maghiară a Transcarpatiei (KMKS) a criticat noua lege actualizată privind minorităţile naţionale…" – potrivit presei de la Kiev. „KMKS ia act de anumite schimbări pozitive în noua lege adoptată la 8 decembrie, dar afirmă, de asemenea, că le consideră insuficiente."

„Legea leagă posibilitatea de a aplica drepturi lingvistice de conceptul de reşedinţă minoritară tradiţională, stabilind un prag de 10%. Ca urmare, o minoritate care reprezintă o proporţie mai mică din populaţie, adică trăieşte dispersată, nu are practic niciun drept lingvistic, ceea ce accelerează şi mai mult procesul de asimilare" – se arată în Declaraţie (a KMKS). „De asemenea, legea nu stabileşte condiţiile pentru reprezentarea minorităţilor."

Tot Declaraţia KMKS: „Unele din prevederile legii au un caracter discriminatoriu sau declarativ şi lasă loc de liberă interpretare. Interpretarea unor prevederi rămâne neclară. Acest lucru ridică întrebări suplimentare, în primul rând în ceea ce priveşte dreptul de a folosi limba maternă în educaţie, alături de limba de stat. Legea nu ia în considerare recomandările Comisiei de la Veneţia, nu garantează drepturile minorităţilor prin Constituţie şi alte documente internaţionale şi nu restabileşte pe deplin drepturile pe care minorităţile le aveau înainte."

…Într-adevăr, de ce tace Bucureştiul?

Mai bine mai târziu… Cu puţine minute înainte de încheierea articolului, citesc (tot pe internet: Flux 24) şi opinia românilor din Bucovina. „Consiliul Naţional al Românilor din Ucraina (CNRU), uniune civică reunind peste 20 de organizaţii neguvernamentale pentru cultură şi organe de presă din regiunile Cernăuţi, Transcarpatia, Odessa şi Kiev, a apreciat într-o Declaraţie eforturile statului de a-şi moderniza legislaţia în domeniul protecţiei drepturilor minorităţilor naţionale în contextul proceselor de apropiere de UE. CNRU arată că sunt încă foarte multe de făcut pentru a depăşi iluzia unor schimbări. Potrivit Declaraţiei, legea din 8 decembrie 2023 nu stabileşte în mod clar şi măsură deplină drepturile garantate prin Constituţie şi include o serie de confuzii terminologice" – transmite BucPress din Cernăuţi. Un exemplu elocvent: CNRU susţine că Ucraina trebuie să revină la conceptul de asigurare a procesului de învăţământ în şcoli, iar nu în clase separate. Citez din Declaraţie: „Dispar şcolile ca instituţii de învăţământ, ca să rămână clasele, ca nişte rămăşiţe ale fostelor şcoli. Mai pe de-a dreptul, instituţia şcolii în limba minorităţilor dispare." Declaraţia cuprinde multe aspecte, cercetate cu atenţie, în ansamblu şi în detaliu, ajungând la concluzia că legea votată de parlamentul ucrainean „demonstrează o dată în plus că, momentan, establishmentul politic din Ucraina nu are voinţa necesară de a se alinia prevederilor europene, propriei Constituţii şi angajamentelor internaţionale".

…Şi, totuşi, de ce tace Bucureştiul?

Aminteam mai devreme cuvintele bătrânei Saveta Prepeliţă. Numeroşi alţi bucovineni, despărţiţi de patria-mamă, puteau rosti (şi rostesc) aceste cuvinte-bocet, viaţa lor (a tuturor) fiind un lung şir de dureri.

Dar durerea urgisiţilor noştri fraţi a cunoscut şi alte întruchipări, de un dramatism sfâşietor, atingând cota maximă, de dezastru, pe *scara Richter a suferinţei.* Desprind un astfel de exemplu din cartea profesorului universitar Adrian Dinu Rachieru, eminent critic şi istoric literar, *Emisfere de Bucovina,* volumul I, Editura Junimea, 2023 – o carte de excepţie – în care se înclină, cu acribie şi înţelegere (cu dragoste, s-ar putea spune), asupra scriitorilor din cele două emisfere, cu precădere din cea rămasă sub cizmă rusească, azi ucraineană. Cercetând viaţa şi opera poetului Ion Vatamanu, născut (în anul 1937) în comuna Costiceni, autorul subliniază cum copilul în vârstă de şapte ani a fost, în 1944, „martorul unui gest uluitor: frontiera care a sfâşiat Bucovina a apărut chiar în grădina casei părinteşti". „Zdruncinat – subliniază profesorul Rachieru – el îşi va aşeza poezia, la propriu şi la figurat, sub semnul *refuzului frontierei*". Şi – continuă profesorul: „Sub impactul întâmplărilor care i-au vitregit copilăria, Vatamanu mărturiseşte, în lirica sa, *o fisură ontologică.* Iar *Pasărea-Eu,* poemul său emblematic, sugerează această polarizare, *pasărea venirii* şi *pasărea plecării* adăpostindu-se în acelaşi suflet hăituit, ars de nelinişti şi chemări, ispitit de ultimul refugiu."

Se pare (ce „se pare"? – este adevărat!) că graniţa trasată de Stalin cu cuţitul pe hartă a despicat şi alte grădini, ale ogrăzi şi case, ai căror locuitori, deşi nu învârteau cuvântul poetic, trăiau şi manifestau acelaşi puternic sentiment românesc. Iată un fapt – „un episod de la 28 iunie 1940" – povestit de scriitorul Nicolae Dabija, în anul 2018, în cartea sa *La Est de Vest*, reluat recent în revista *Literatura şi Arta* (nr. 8 – 22 februarie 2024): „Un sat de români a fost şi el împărţit în două, iar graniţa urma să treacă chiar prin mijlocul unei case. Şi atunci cei din comisia mixtă l-au întrebat pe proprietar: „Dar tu, cu tot cu casa ta, unde ai vrea să fii? În marea Rusie sau în mica Românie?" „Lăsaţi-mă să mă gândesc până mâine." A doua zi comisia îl întreabă pe gospodar: „Ei, ce zici, te-ai gândit?" „Da." „Şi ce-ai hotărât?" „Rămân în România, pentru că am auzit că în Rusia sunt geruri mari." (Umorul nu-l dezminte pe isteţul moldovean.)

Aceştia sunt bucovinenii din patria furată. Şi, alături de ei, românii din Bugeac şi Maramureşul istoric – şi să ne oprim, deocamdată, aici. Ei, despărţiţi de patria-mamă ca un corp viu rupt de întregul viu. Ei – *Detruchiaţii.* Aşa cum sunt simbolizaţi în Cimitirul vechi din Cernăuţi, prin emblematicul monument. Se cuvine un scurt popas, pentru a înţelege mai bine soarta detrunchiaţilor. Era în anul 1874: un grup de tineri bucovineni înfiinţează, la Cernăuţi, Societatea studenţilor români „Arboroasa" – cu scopul de a milita pentru românism, iubirea de patrie, unire. În 1877, Societatea trimite o *telegramă de condoleanţe* către Primăria Iaşi, cu prilejul împlinirii a o sută de ani de la moartea domnitorului Dimitrie Grigore al III-lea Ghica, ucis de turci pentru că se opusese cedării Bucovinei de Nord austriecilor. Totodată, este expediată o telegramă de felicitare la Bucureşti, pentru cucerirea Plevnei de către armata română, deschizând drumul spre independenţa faţă de Imperiul Otoman. Imediat a intrat în alertă guvernul de la Viena: a desfiinţat „Arboroasa" şi i-a arestat pe conducătorii ei: Ciprian Porumbescu (fost preşedinte), Zaharia Voronca, Constantin Morariu, Oreste Popescu şi Eugen Sireteanu. În închisoare, Ciprian compune cântecul *Hora detrunchiaţilor.*

Dar ce (mai) fac bucovinenii de astăzi, din patria furată, rămaşi zălog ai unei sorţi nedrepte? Ca întotdeauna când mă refer la ei, am în atenţie, în primul rând, cele două ziare care apar în trista *emisferă* bucovineană *Monitorul Bucovinean* (director: poetul şi gazetarul Nicolae Şapcă) şi *Gazeta de Herţa* (redactor-şef: poetul şi gazetarul Vasile Bâcu) – ultimele numere primite până la această oră.

***Gazeta de Herţa*, joi, 7 martie 2024:**
Îmi sare în ochi, ca de fiecare dată, nelipsita rubrică *Îngerii noştri zboară spre cer* – în care este amintit numărul morţilor cu arma în mână, de la începutul ostilităţilor până în ziua de 6 martie 2024: 995 de luptători din nordul Bucovinei – între care, în ultima săptămână, 7 „fii din regiunea Cernăuţi".

Pe o altă pagină, un text mai… îmbietor: *La Proboteşti, primăvara a aprins candela pentru poetul Vasile Tărâţeanu,* semnat de talentata, frenetica ziaristă Maria Toacă. Citez: „Ca un testament răsună ecoul chemării (lui Vasile Tărâţeanu – n.n.) să nu ne înstrăinăm de limba maternă şi valorile neamului, să nu uităm de cei care ne-au dat un nume." În fapt, este vorba de o amplă lecţie metodică dedicată creaţiei lirice a lui Vasile Tărâţeanu, la Gimnaziul din Proboteşti (iniţiativa profesoarei de Limba Română, Tatiana Tutunaru Bârzu), la care, între invitaţi, s-au aflat profesorii de Limba Română şi bibliotecarii din şcolile Herţei, Elena Vântu-Tărâţeanu, soţia poetului omagiat, numeroşi elevi şi formaţii artistice.

***Monitorul Bucovinean*, joi, 14 martie 2024:**
Bucuros că mă întâmpină un articol din sfera culturii, notez: *Taras Şevcenko şi Ion Cozmei comemoraţi la Liceul din Cupca* – manifestare omagială organizată cu prilejul împlinirii a 210 ani de la naşterea poetului naţional al Ucrainei. Semnatara articolului, Eleonora Schipor, cadru didactic la Liceul nr. 1 din Cupca, subliniază: „Alături de marele Cobzar ucrainean, noi, cei de la Liceul din Cupca, îl pomenim la zi de naştere (şi) pe poetul sucevean Ion Cozmei, care ar fi împlinit 73 de ani". Şi: „O expoziţie de ziare şi fotografii am amenajat în sala de festivităţi a liceului: în hol – una dedicată lui Taras Şevcenko; alta – traducătorului operei sale în limba română, Ion Cozmei".

Tocmai când meditam că, iată, se pare că intrăm într-o stare mai apropiată de normal, îmi împiedică privirea un alt articol, semnat „Corespondentul nostru", care transmite: *Încă un ostaş din părţile Hlibocii a plecat la cele veşnice:* „Groaznica veste a fost comunicată recent de către Starostatul satului Corovia. Pe front a încetat să mai bată inima lui Ruslan Gavriliuc, originar din Valea Cosminului, care locuia în Corovia. Eroul decedat apăra hotarele Ucrainei, în cadrul Brigăzii 42 a Forţelor Armate ale Ucrainei."

Până când aceşti fraţi bucovineni vor fi nevoiţi să moară, luptând pentru „apărarea hotarelor Ucrainei"?

Podul de reviste

De vorbă cu Tudor Bumbu

Raia ROGAC

Născut la 11 noiembrie 1992, în satul Bravicea, raionul Călăraşi, Republica Moldova. Urmează Liceul „Ştefan cel Mare" din Bravicea este absolvent al Facultăţii de Informatică Aplicată a Universităţii Tehnice din Moldova (UTM), licenţiat în Ştiinţe Exacte, Chişinău, 2015. Obţine masteratul la aceeaşi instituţie de învăţământ superior în Ştiinţe Exacte, în 2017. Studii doctorale în cadrul Şcolii Doctorale de Ştiinţe Fizice, Matematice, ale Informaţiei şi Inginereşti, specialitatea Programarea calculatoarelor, a Universităţii de Stat din Moldova (USM), Chişinău, 2018-2022.

Susţine cu brio teza de doctor în informatică cu titlul *Tehnologii şi resurse informaţionale pentru digitalizarea şi procesarea textelor din patrimoniul istorico-cultural* în septembrie 2023. Am menţionat acest lucru fiindcă am fost prezentă la acest eveniment şi am rămas impresionată de aprecierile preşedintelui comisiei de doctorat, recenzenţilor şi conducătorului de licenţă. Important a fost că protagonistul nostru nu numai a studiat, a cercetat, dar a şi aplicat practic unele tehnologii dezvoltate în lucrarea de doctorat.

Este autor şi coautor a peste 20 de lucrări publicate, inclusiv monografia *Digitization of Romanian Historical Printings* (autori: Tudor Bumbu, Liudmila Burtseva, Svetlana Cojocaru, Alexandru Colesnicov, Ludmila Malahov; 2023). De asemenea, este conducător al proiectului de cercetare „Sisteme informatice bazate pe Inteligenţa Artificială (2024-2027)", finanţat de Ministerul Educaţiei şi Cercetării al R. Moldova, totodată şi executant al mai multor proiecte de cercetare naţionale şi internaţionale.

Reuşeşte cu succes să-şi desfăşoare activitatea de muncă tridimensională: la Institutul de Matematică şi Informatică „Vladimir Andrunachievici" al USM din Chişinău – cercetător ştiinţific stagiar, 2017-2023, cercetător ştiinţific din ianuarie 2024; la UTM din Chişinău – lector universitar, 2019-prezent; la Est Computer SRL – programator, 2016-prezent.

A primit Premiul municipal pentru tineret (2019), Bursa nominală „Valentin Belousov" a Guvernului RM (2020), premiul IMI VA pentru tineri cercetători (2022), medalii de aur şi argint la expoziţiile internaţionale INFOINVENT (Chişinău, 2019, 2021, 2023) şi Euro-invent (Iaşi, 2022, 2024), este laureat al Concursului Naţional „Teza de doctorat de excelenţă a anului 2023" (ANACEC, diplomă de gradul I).

Împreună cu soţia Larisa, de formaţie jurnalist, cresc şi educă trei copii, care se numesc Dorian, Teodor şi Marcus.

Raia ROGAC: *Când şi cum a venit pasiunea pentru matematică? Eu îndrăgisem matematica în şcoală, dar pe parcurs m-am orientat către filologie, în special ziaristică. Atât în R. Moldova, cât şi în România, cea mai mare bătaie de cap o au absolvenţii la susţinerea BAC-ului chiar la această disciplină. Aţi avut colegi de clasă care să mai prefere matematica în cadrul instituţiilor de învăţământ superior?*

Tudor BUMBU: Cred că pasiunea mea pentru matematică a apărut prin clasa a cincea, dar nu matematica a fost cea mai mare pasiune a mea atunci. Chiar dacă aveam dorinţa de a le învăţa pe toate, limba engleză mi-a captat în mod special interesul, datorită abilităţii mele de a înţelege rapid structurile gramaticale, fiind considerat cel mai bun din clasă la acest capitol. Îmi aduc aminte cu multă recunoştinţă de Profesoarele mele Nina Ghinda (în plus era şi maestru în şah) şi Svetlana Roşcovanu, care mă pregăteau pentru olimpiada la engleză. În ceea ce priveşte matematica, învăţam rapid conceptele noi, lucru observat de Profesorul nostru, Domnul Timofei Cogîlniceanu. El era destul de strict şi serios, iar eu eram atât de nerăbdător încât răspundeam la întrebările lui chiar înainte să le finalizeze şi eram mustrat pentru lipsa de răbdare (făceam şi erori din cauza aceasta). De asemenea, îmi plăcea să ajut colegii la teste, nu doar la matematică, ci şi la alte materii. În clasa a opta, profesorul nostru de matematică s-a pensionat, iar matematica din şcoală, pentru mine, s-a cam oprit acolo... Am continuat să învăţ matematica avansată şi logica matematică în primul an de universitate, cu un alt Profesor remarcabil, Domnul Mihail Perebinos. Nu îmi amintesc de colegi de clasă care să fi avut o predilecţie deosebită pentru matematică, deşi în şcoală erau doi colegi mai mici, pasionaţi de matematică şi informatică, cu care participam la olimpiadele raionale. Din câte ştiu, ei acum lucrează ca programatori.

R.R.: *Aţi făcut parte din lotul olimpic din şcoală?*

T.B.: Da, am făcut parte din lotul olimpic al şcolii începând cu clasa a opta. Prima mea participare la olimpiade a fost la biologie, unde am obţinut o menţiune. În clasa a noua, am participat la olimpiadele raionale de biologie şi engleză, obţinând două premii de locul III. În liceu, am continuat să particip la olimpiada raională de engleză, unde am câştigat locul I. Chiar dacă nu am participat la olimpiada de matematică, competiţiile de biologie şi engleză mi-au oferit oportunitatea de a aborda probleme complexe, care de multe ori implicau aplicarea principiilor matematice. La biologie, de exemplu, consider că era vorba de matematică aplicată atunci când ne ocupam de probleme de combinatorică, încrucişări, statistici etc.

R.R.: *În arborele dumneavoastră genealogic se regăsesc profesori, doctori în matematică şi informatică?*

T.B.: În familia mea nu avem profesori sau doctori în matematică şi informatică. Tatăl meu, Gheorghe Bumbu, a fost un sportiv de performanţă la lupte libere, recunoscut în satul nostru şi în unele sate vecine. Din cauza responsabilităţilor familiale, având trei fraţi, Liviu, Tudor şi Dan, a trebuit să renunţe la sport şi să plece peste hotare, dar n-a stat mult acolo... Mama, Marina, a fost iniţial casnică, dar mai târziu a plecat peste hotare pentru a ne susţine financiar pe mine la universitate şi pe fraţii mei la colegiu. În ceea ce priveşte cariera academică, mătuşa mea, Galina Bulat, sora mamei, a avut un impact semnificativ asupra mea. Ea a fost viceministru al Educaţiei în Republica Moldova (2008-2009), ulterior manager de proiect şi Country Director în Fundaţia „Lumos", o organizaţie caritabilă fondată de J.K. Rowling. Verişoarele mele, Lora şi Livia, fiicele mătuşii Galina, şi-au construit şi ele cariere de succes, Livia ca diplomat în Franţa, iar Lora ca cercetător stagiar la Consiliul Europei. Cred că mătuşa Galina şi verişoarele mele au fost cele care m-au motivat să aleg informatica în ultimul an de liceu, iar mama mi-a oferit tot suportul financiar necesar pentru a mă putea concentra exclusiv pe studii.

R.R.: *Când, cum şi de cine îndrumat aţi decis să porniţi pe drumul cercetării ştiinţifice?*

T.B.: Am descoperit cercetarea ştiinţifică în primul an de masterat, când am fost captivat de domeniul învăţării automate, o ramură a inteligenţei artificiale. Profesoara mea, dr. Victoria Bobicev, care a fost şi conducătoarea tezei mele de master, m-a introdus în acest domeniu.

→

Poeme de jar – De la Nistru pân' la Tisa

Libertate

Ion Hadârcă

Nu-i marea ta brăzdată de corăbii,
Nu-s munţii tăi de vulturi străjuiţi,
Doarme rugina-n pintene şi săbii
Şi zimbrii sunt din steme izgoniţi.

Ţi-a mai rămas un zid de mănăstire
Şi-un strigăt de cocor peste cetăţi,
Moldova, jumătate-n amintire,
Te frânge Prutu-n două jumătăţi.

Unealta noastră-i sapa şi dârjaua
Şi alteori bătaia de ilău,
Şi-n căutarea noastră-i numai steaua
Menită nouă de la Dumnezeu,

Dar pe frăţâne-meu cu două feţe
Bată-l dârjaua Celui din înalt,
De mi-o schimba Câmpia Libertăţii
Pe şapte ari de sârmă şi asfalt.

Cum vin şi vin din stepele nomade
Mari colonii de vântură-gunoi,
Nici nourul de ploaie nu sloboade
Atât acid şi păcuri peste noi.

Să-ţi fie libertatea cât mai dragă
Ticsită-n cub şi scoasă la pătrat,
Moldova, numai limba ţi-i întreagă
În care-am plâns amar şi ţi-am jurat:

O, Libertate, sfântă Libertate,
Din slobozii şi sate deşteptate
Se-nalţă-n slava veşnicei voroave
Românii Basarabiei moldave!

Nu plânge, Maică Românie,

Nu plânge, Maică Românie,
Că am să mor neîmpărtăşit!
Un glonţ pornit spre pieptul tău,
Cu pieptul meu eu l-am oprit…

Nu plânge, Maică Românie!
E rândul nostru să luptăm
Şi din pământul ce ne arde
Nicio fărâmă să nu dăm!

Nu plânge, Maică Românie!
Pentru dreptate noi pierim;
Copiii noştri, peste veacuri,
Onoare ne vor da, o ştim!

Nu plânge, Maică Românie !
Adună tot ce-i bun sub soare;
Ne cheamă şi pe noi la praznic,
Când România va fi Mare!

(Versuri găsite în raniţa unui soldat mort în toamna anului 1918, pe muntele Sorica din Carpaţii de curbură. Preluare de la https://ro.wikisource.org/wiki/)

Podul de reviste

În decembrie 2015, am aplicat pentru un stagiu la Est Computer SRL, unde mentorul meu, dr. Ioachim Drugus, mi-a sugerat că abilităţile mele în lingvistică computaţională şi inteligenţa artificială ar putea fi valoroase la Institutul de Matematică şi Informatică al Academiei de Ştiinţe a Moldovei. Acolo, Doamna Svetlana Cojocaru, membru corespondent AŞM, mi-a arătat un document vechi românesc scris în alfabet chirilic şi mi-a explicat importanţa tehnologiei în procesarea acestui tip de documente. Acest moment a fost decisiv pentru mine, provocându-mi un profund interes pentru recunoaşterea şi transliterarea documentelor istorice. Pe parcursul masteratului am organizat seminare despre logică şi inteligenţa artificială şi am obţinut rezultate remarcabile în digitizarea documentelor vechi. Încurajat de Doamna Cojocaru, în 2018 am decis să susţin în continuare doctoratul, concentrându-mi cercetarea pe digitizarea textelor din patrimoniul cultural şi ştiinţific. Am fost constant îndrumat de colegi valoroşi precum Ludmila Malahov, Alexandru Colesnicov, Liudmila Burtseva, Valentina Demidova, Constantin Gaindric, Mircea Petic, Olesea Caftanatov şi alţi savanţi de la Institutul de Matematică şi Informatică „Vladimir Andrunachievici" al AŞM.

R.R.: *Aveţi colaborări cu savanţi consacraţi în domeniu, dar şi mai tineri, de peste hotare?*

T.B.: Colaborăm strâns cu Academia Română şi cu Profesorul Dan Cristea, dar şi cu Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi, în special cu Profesorul Adrian Iftene şi Profesoara Daniela Gîfu. Recent, am iniţiat o colaborare fructuoasă cu Institutul de Filologie Română „Al. Philippide" (filiala Iaşi a Academiei Române), avându-i parteneri pe Profesorul Florin Olariu şi Profesoara Isabelle Tamba, alături de mulţi alţi colegi din România, pe care îi salut cu această ocazie. Aceste colaborări interdisciplinare şi internaţionale îmbogăţesc cercetările noastre şi ne permit să aplicăm şi să adaptăm cele mai bune practici din domeniu la nivel local şi global.

R.R.: *Vorbiţi-ne despre aplicarea practică din domeniul de cercetare: digitizarea şi transliterarea textelor româneşti tipărite cu caractere chirilice în sec. XVII-XX. Este un aspect util pentru mai multe instituţii. După câte ştiu, au fost elaborate peste 20 de modele de recunoaştere a tipăriturilor din perioada respectivă, orientate pe diferite perioade de timp şi diferite clase de fonturi, creată platforma de digitizare HeDy, care oferă suport pentru automatizarea procesării imaginilor, dezvoltaţi algoritmi de recunoaştere optică a caracterelor, transliterare din grafia chirilică în cea latină modernă. Platforma Web aduce o contribuţie importantă la revitalizarea şi valorificarea patrimoniului literar-istoric naţional, oferindu-le utilizatorilor – cercetători din diverse domenii: editori, bibliotecari, lucrători ai arhivelor etc. – o tehnologie eficientă pentru automatizarea procesării, cu obţinerea formatului editabil al documentelor vechi şi al celor contemporane, inclusiv eterogene. Instrumentul este util şi publicului larg, facilitându-i accesul la ediţii vechi şi rare. După cum s-a subliniat şi la susţinerea tezei de doctor, tehnologia propusă a fost utilizată deja la reeditarea (sau pregătirea pentru reeditare) a mai multor cărţi, articole, documente de arhivă, aria de acoperire fiind de la literatura ştiinţifică din diverse domenii până la cea artistică, presa periodică etc. Prezentaţi-ne unele exemple concrete.*

T.B.: Platforma HeDy, pe care am dezvoltat-o la institut, oferă un arsenal complet de instrumente pentru automatizarea recunoaşterii şi transliterării textelor tipărite în alfabetul chirilic din secolele XVII-XX. Este o realizare notabilă în domeniul nostru şi este unicat în Republica Moldova şi România. La institutul nostru, am gestionat toate etapele necesare pentru prelucrare, reuşind să automatizăm în mare măsură acest proces. Este important de menţionat că, deşi sistemul funcţionează eficient şi rapid, apar totuşi erori textuale, motiv pentru care platforma include şi unelte de editare manuală. Printre documentele recunoscute şi transliterate se numără lucrări de mare valoare istorică şi culturală, cum ar fi: *Noul Testament* din 1648, *De Obşte Geografie* din 1795, *Ducere de mână către aritmetică* din 1785 şi multe altele. Aceste instrumente au fost instalate pentru utilizare la Biblioteca Academiei Române şi la Biblioteca Ştiinţifică „Andrei Lupan" din Chişinău. De asemenea, am prezentat platforma la Biblioteca Naţională a Moldovei, unde urmează să demarăm o colaborare. Un exemplu concret de aplicare a tehnologiei noastre este procesarea romanului *Labirintul* de Ariadna Şalari, pregătit pentru reeditare de către Asociaţia „Arbor" din Bucureşti, în cadrul proiectului cultural „Romanul românesc din stânga Prutului". Acesta este doar unul dintre multele proiecte în care tehnologia noastră a facilitat accesul la texte valoroase, contribuind semnificativ la conservarea şi promovarea patrimoniului cultural şi istoric. În prezent, lucrăm la digitizarea lucrării lui Theodor Stamati, *Disionăraş românesc de cuvinte tehnice şi altele greu de înţeles* din 1851, tipărit în alfabetul de tranziţie, demonstrând astfel versatilitatea şi capacitatea extensivă a platformei HeDy de a aborda o gamă largă de documente istorice. Mai folosim tehnologia noastră la digitizarea hărţilor dialectale, un subiect de asemenea interesant, dar, deocamdată, nu sunt preocupat de acest subiect.

R.R.: *Interviul va fi publicat în revista* Curtea de la Argeş *şi ulterior în* Destin românesc. *Credeţi în destinul nostru românesc?*

T.B.: Minunat! Sunt onorat să contribui la dialogul cultural din aceste publicaţii prestigioase. Da, cred în destinul nostru românesc. Consider că avem un patrimoniu cultural şi istoric extraordinar de valoros care, în multe cazuri, rămâne încă insuficient explorat şi valorificat. Suntem un popor cu o istorie bogată, care trebuie păstrată şi transmisă cu mândrie generaţiilor viitoare. Prin munca noastră în digitizarea documentelor istorice sper să deschidem noi căi pentru accesarea şi înţelegerea acestui tezaur, facilitând astfel descoperirea altor elemente ale identităţii noastre culturale. Este esenţial să ne cunoaştem şi să ne preţuim rădăcinile pentru a construi un viitor în care tradiţiile şi inovaţiile merg mână în mână.

R.R.: *Munca unui savant e nereglementată, fiind atât de ocupat, mai reuşiţi să daţi curs şi altor pasiuni, personal sau cu familia, să zicem ceea ce ţine de sport, călătorii, teatru?*

T.B.: Este adevărat că ritmul de muncă poate fi intens, dar consider că este esenţial să găseşti un echilibru între viaţa profesională şi cea personală. Reuşim să ne organizăm astfel încât, cel puţin o dată pe lună, să dedicăm o sâmbătă sau o duminică exclusiv familiei. Mergem adesea la Grădina Botanică, unde petrecem jumătate de zi, bucurându-ne de natură şi participând la diverse activităţi împreună cu copiii. Chiar dacă eu nu reuşesc să ajung la teatru, soţia mea are grijă să meargă cu copiii, astfel încât ei să aibă parte de experienţe culturale. În ceea ce priveşte sportul, deşi nu-l fac regulat, încerc să mă menţin activ. Am o bicicletă pe care o folosesc frecvent pentru deplasările la Institut sau la Universitate, în zilele cu vreme bună.

R.R.: *Ce visuri aţi mai dori să vedeţi cu ochii în viitorul apropiat, dar poate şi cel al copiilor?*

T.B.: Visul meu cel mai mare este să contribuim la formarea şi dezvoltarea unei comunităţi de Logică şi Inteligenţă Artificială în Republica Moldova. Îmi doresc să vedem cum tehnologia de digitizare a documentelor vechi este implementată pe scară largă în Moldova şi România, oferind acces deschis la comori culturale şi istorice care acum sunt inaccesibile. Pentru copiii mei şi nu numai, îmi doresc să crească într-o lume unde pasiunile şi curiozităţile lor pot fi urmate fără restricţii. Consider că trebuie să avem o şcoală puternică de logică şi securitate mentală pentru copiii noştri pentru a-i putea învăţa să discearnă adevărul din mulţimea imensă de informaţii care se învârte în jurul nostru, de multe ori falsificată.

R.R.: *Vă mulţumesc mult şi sper ca acest interviu să cucerească atenţia cititorilor noştri.*

P.S.: Am acceptat şi am apreciat scrierea cu litere mari a cuvintelor Doamnă, Domn, Profesor, Profesoară din partea interlocutorului meu – semn de profund respect pentru cei care i-au fost îndrumători. Să zicem că şi numele Marcus a mezinului este în cinstea lui Solomon Marcus, pe care poate nu l-a cunoscut personal, dar sunt sigură că protagonistul meu nu este departe de cercetările şi teoriile acestui mare savant, inclusiv cele în educaţie.

Semn(al) de carte

Adrian Săvoiu, *Poveştile oraşului Câmpulung,* Editura Total Publishing, Bucureşti, 2024

Adrian Săvoiu este scriitor, istoric literar şi memorialist de mare fineţe şi profunzime, cum nu am mai cunoscut mulţi în zilele noastre, dar care îmi aminteşte de un Dumitru Baciu (medic, biografist muscelean) sau de un Marin Diaconu (cercetător, istoriograf şi istoric literar), ca să citez un „localist" şi un „universalist", judecând după poziţia abordării subiectelor.

Adrian Săvoiu ne propune un al doilea volum în care evocă, descrie, aduce la lumină personalităţi muscelene de prim rang, sub forma unor „poveşti" sosite din trecut spre prezentul cotidian, adresate nouă, cei de azi, pentru a ne cunoaşte mai bine rădăcinile. (Liviu Măţăoanu, în Argument)

Geta Lipovanciuc, *Albe păsări în cătuşe,* Chişinău, 2023

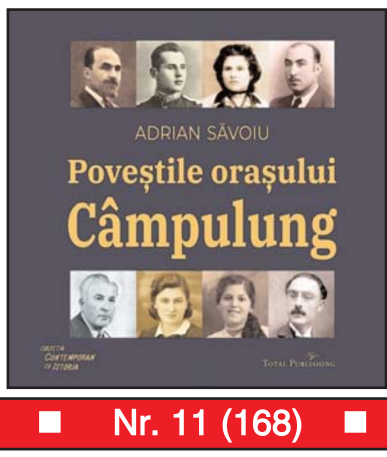
Cartea *Păsări albe în cătuşe* este un strigăt de biruinţă, atinge nivelul conştientului cu finele strune de recunoaştere şi îngenunchere în faţa Creatorului. Nu există mai profunde meditaţii divine decât cele trăite. Ne minunăm astăzi de întreaga gamă a patrimoniului naţional-spiritual: bisericesc, literar şi folcloric, înţelegând, de fapt, că pe acestea au plâns şi bucurat generaţii întregi. Versurile poetei Geta Lipovanciuc vin să ne răscolească copilăreştile întrebări despre ontologia noastră, despre sensul nevăzut al vieţii, de fiecare dată reamintindu-ne că Cineva, sus, ne iubeşte. (Pr. Viorel Cojocaru, în prefaţă)

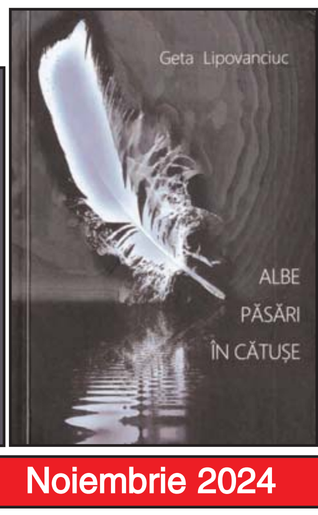
George Baciu (coordonator), *Domneşti – Argeş, sat cu inima plină de istorie (sinteze monografice),* Domneşti-Argeş, 2024 (fără editură), 570 pag.

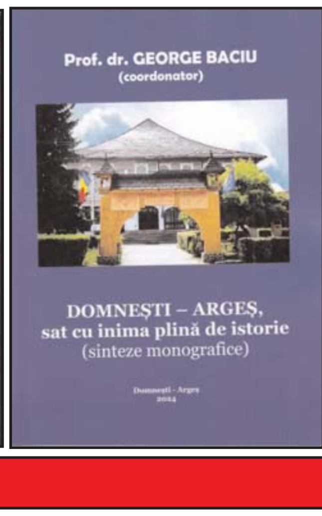
Trăim într-un sat cu inima plină de istorie. Vrem s-o arătăm prezentului ca să ia viitorul aminte. Iar această monografie, bine realizată, va fi o carte de vizită a domnişanilor, oameni harnici şi orgolioşi, pe care vremea i-a aşezat, datorită faptelor şi spiritului lor, la un pas de Ana lui Manole, suflet dulce al neamului românesc, ridicat monastire, întru veşnicirea dăinuirii pe aceste locuri. (Din cuvântul primarului comunei Domneşti, Ion Dodu Smădu, la începutul volumului)

Marius Cărbunescu, *Casa Scânteii. Misterul din spatele umbrei,* roman, Editura Literpress, Bucureşti, 2024

Suntem martorii unui Bucureşti inedit, văzut prin parbrizul unui Black Cab, care pare să schimbe sensibil tonurile, nuanţele, vibraţiile, viaţa sunetelor şi a mirosurilor. Adevărata aventură însă începe atunci când unuia dintre clienţii taxiului, un personaj misterios, îi dispare telefonul. Începând din acest punct, cartea lui Marius Cărbunescu îşi dezvăluie adevărata ei faţă: este un roman poliţist cu accente de spionaj, în care nimeni nu mai este cine pare a fi şi fiecare personaj poate fi bănuit că ascunde un secret. (Simona Antonescu, pe coperta a patra)

Marin Buga – 100
Un folclorist (aproape) uitat

Nicolae CONSTANTINESCU

Repus în drepturi, după anii de exil voluntar, imediat după Război, la o fabrică din Fieni, şi evitând, astfel, să fie exclus din învăţământul superior, cum se şi întâmplase, de altfel, după reforma învăţământului din 1948, cu mulţi dintre profesorii şi colegii lui de generaţie, profesorul Mihai Pop revenea la Facultatea de Filologie din Bucureşti, unde fusese, cu ani în urmă, studentul lui Ovid Densusianu şi asistentul lui D. Caracostea, doi dintre corifeii folcloristicii româneşti.

De fapt, la vremea aceea, folclorul nici nu era o disciplină academică, acreditată independent de alte discipline, cu toate că acelaşi Ovid Densusianu îi conturase profilul, prin cursul introductiv *Folclorul – cum poate fi înţeles* (1909), „cap şi începătură" pentru studiul ştiinţific al acestui vast domeniu al culturii umane, iar Tache Papahagi sau D. Caracostea predaseră cu succes *fragmente,* capitole, altminteri importante, din vastul domeniu al culturii populare orale (lirica populară, primul, epica orală în versuri, balada, al doilea).

În anii '50 ai secolului trecut, însă, literatura populară era tratată, în câteva prelegeri, în cadrul cursului de literatură română veche de un profesor al cărui nume s-a păstrat mai mult în „folclorul" studenţesc şi în amintirile anecdotice ale foştilor săi elevi.

Revenirea lui Mihai Pop la catedră stârneşte o oarecare emoţie în rândul foştilor săi echipieri din cadrul Şcolii sociologice de la Bucureşti a lui D. Gusti, dintre care unii, cum îşi aminteşte Sanda Golopenţia, studentă atunci în anul al II-lea la Facultatea de Filologie, care o însoţeşte pe mama ei, folclorista Ştefania Cristescu–Golopenţia şi pe sociologul H.H. Stahl, luând parte la cursul de deschidere al profesorului: „În grupul de vechi prieteni se simţea, reţinută discret, o trepidaţie bucuroasă. Profesorul era uşor încordat, tuşea şi îmi spunea, cum avea să facă mereu, cu o modestie jucată, [...] că, fireşte, pentru studenţi ca mine, cursul lui nu aduce noutăţi". (1)

Odată cu venirea la catedră a lui Mihai Pop, acesta a fost „dotat", ca să zicem astfel, cu doi asistenţi, nu ştiu în ce ordine şi cum aleşi. Unul era Marin Buga, născut la Cireşu, jud. Argeş, la 17 septembrie 1924, decedat la Bucureşti, în decembrie 2003, celălalt, Pavel Ruxăndoiu, cu 10 ani mai tânăr, n. la Pucioasa, jud. Dâmboviţa, în 15 august 1934, d. 15 noiembrie 2015. Primul, licenţiat în filologie în 1954 (2), funcţionase ca asistent universitar la Institutul de Relaţii Internaţionale din Bucureşti (1954-1957), al doilea isprăvise studiile universitare, cu bune rezultate, chiar în acel an, fiind repartizat la „catedra de folclor", la începuturile acestui mic colectiv în Facultatea de Filologie. După mai mulţi ani, Marin Buga a predat şi la Institutul Pedagogic/Universitatea din Baia Mare, apoi la Facultatea de Filologie de la Institutul Pedagogic din Bacău, din 1970 până la pensionare.

Cei doi debutează elaborând împreună capitolul despre „Proverbe şi Zicători" din *Istoria literaturii române*, vol. I, Editura Academiei, 1964, *Folclorul. Literatura română în perioada feudală (1400 – 1780)*, p. 193-199, carte de căpătâi pentru generaţii de studenţi din deceniile următoare. De notat ar fi că prima secţiune a tratatului se numeşte „Folclor literar *romînesc*" (în ortografia vremii, cu „î", nu cu „â", chiar şi în numele ţării şi derivatele acestuia), titulatură sub care a fost inclusă disciplina şi în planurile de învăţământ ale vremii, disociindu-se, astfel, de „folclor muzical", „etnografie", „artă populară" etc. şi renunţând la sintagma, după unii incorectă, „literatură populară" sau „orală".

Pentru Pavel Ruxăndoiu, paremiologia, „proverbele" şi „zicătorile" au devenit tema predilectă a preocupărilor sale ştiinţifice, concretizându-se în numeroase studii şi, finalmente, în teza de doctorat, publicată mai târziu, *Proverb şi context,* Editura Universităţii din Bucureşti, 2003.

Pentru Marin Gh. Buga (acesta a semnat, mai întâi, Marin Gh. Marin, schimbându-şi ulterior, la sfatul sau la insistenţele cuiva, numele în Buga (3)), evoluţia ştiinţifică urmează clar direcţiile care se impuneau în folcloristica şi etnologia românească a vremii, sub oblăduirea lui Mihai Pop, şeful şcolii folcloristice din Bucureşti şi din întreaga ţară.

După câteva decenii de stalinism, de marxism-leninism, de sociologism vulgar, de realism socialist – şi suntem încă la început, ideologia luptei de clasă continuând mult după aceea –, în învăţământul filologic românesc începea, totuşi, timid, o reorientare a studiilor, măcar că nu lipseau din *curricula* universitară cursuri de socialism ştiinţific, economie politică, filosofie marxistă, estetică tot marxistă etc. Înainte chiar de a reveni la catedră, Mihai Pop, în calitate de cercetător ştiinţific, publicase în *Revista de folclor* (I), nr. 1, 1956, p. 9-35, *Problemele şi perspectivele folcloristicii noastre,* studiu care va fi, la fel ca şi următorul (4), sinteză şi program de cercetare în

disciplina folclorului, în care trasa liniile directoare ale acesteia, la jumătatea secolului al XX-lea. Fără a nega importanţa tradiţiei în păstrarea şi perpetuarea diferitelor forme ale culturii populare, tânărul, încă, cercetător – Mihai Pop avea atunci aproape 50 de ani – nu putea să se sustragă normelor ideologice ale vremii, recurgând la formule lozincarde, impuse de „câinii de pază" ai regimului: „...Privind faptele în lumina materialismului istoric, confruntând mereu rezultatele cercetărilor cu realitatea folclorică a ţării şi cu realităţile şi perspectivele vieţii culturale, s-a ajuns la clarificarea principiilor şi la stabilirea unei metode corespunzătoare sensului nou al cercetărilor de folclor". (5)

Mihai Pop era în pas cu noile orientări din lingvistică şi teoria literaturii, puse în lumină prin studiile publicate în volumul *Probleme de stilistică,* Editura Ştiinţifică, 1964, şi, un an mai târziu, printr-un număr subtil mascat sub un editorial *Războiul de Independenţă în literatura noastră* şi o amplă prezentare a lui Dino Buzzati, aşezat sub semnul „realismului fantastic", pentru ca în centrul revistei să se afle o „Introducere în structuralism", iar în subdiviziunea „Opinii contradictorii" găsindu-şi loc studiul lui Mihai Pop, *Caracterul formalizat al creaţiilor orale,* studiu teoretic recuperator, clar şi înainte-văzător. (6)

Tinerii săi asistenţi se ghidau după „învăţăturile" profesorului, pe care îl însoţeau, după o veche tradiţie academică, la cursurile sale generale şi la cele speciale, la întrunirile ştiinţifice la care acesta participa, la cercul de folclor din Facultate şi, mai târziu, la cercul de poetică pus la cale cu doi mai vârstnici academicieni, Al. Rosetti şi Tudor Vianu, din ale căror dezbateri avea să se închege, câţiva an mai târziu, un volum (7), în care, în deschiderea secţiunii „Folclor" se afla lucrarea lui Mihai Pop, *Perspective în cercetarea poetică a folclorului,* iar în interior o contribuţie a lui Pavel Ruxăndoiu despre *Aspectul metaforic al proverbelor.*

Pe linia noilor cercetări merge şi Marin Buga, care publică, independent şi ceva mai târziu, studii despre *Structura compoziţională, criteriu de diferenţiere a genurilor literaturii populare* (8), *Tipuri de structuri compoziţionale în colindele româneşti* (9), *Improvizaţie şi sistem în compoziţia liricii populare* (10), mostre de aplicare pe texte din folclorul literar românesc a noilor metode de cercetare, în expansiune în anii '60 ai secolului trecut, mai ales după ce „opera profetică" al lui V.I. Propp, *Morfologia basmului,* studiul la fel de înnoitor al savanţilor ruşi/sovietici R. Jakobson şi Piotr Bogatârev, scrierile lui Meletinski, ale lui Cl. Lévi-Strauss şi ale altora au fost traduse sau comentate în literatura de specialitate.

Paralel, publică şi două colecţii de folclor, *Nărodul şi luna. Snoave populare,* selectate şi repovestite de M.B., Editura Tineretului, 1967, şi *Folclor de pe Argeş* în seria *Folclor din Oltenia şi Muntenia,* vol. III, p. 715-941, „una din cele mai bune culegeri contemporane". (11)

Dar opera lui fundamentală rămâne teza de doctorat, *Ovid Densusianu, folclorist,* elaborată sub îndrumarea profesorului Mihai Pop, el însuşi elev al savantului filolog, susţinută în 1976, dar publicată abia în 2004. Alături de această monografie, pe care Marin Buga o dorea a fi cât mai completă, el a mai elaborat două studii complementare, *Folclorul în paginile revistei „Vieaţa nouă"* şi *Latura folclorică în profilul general al revistei „Grai şi suflet"* care, opinează Iordan Datcu, ar trebui editate, împreună cu teza de doctorat, căreia îi lipseşte un indice de nume şi un rezumat într-o limbă de circulaţie şi care ar avea nevoie de o corectură „la sânge" – opinia unui vrednic editor! La fel, adaug eu, ar trebui republicate şi cele trei studii apărute în periodice, în timpul vieţii. Ar fi o modalitate de a aduce completări peisajului ştiinţific al vremii.

Într-adevăr, cartea despre Densusianu a apărut cu câteva zile înaintea morţii autorului (decembrie 2003, pe copertă este scris anul 2004) care, astfel, nu a putut să-şi vadă şi să se bucure de propria sa scriere. Am luat parte la aflarea sinistrei veşti a morţii folcloristului. Ioan Şerb, în editura căruia apăruse volumul (12), îl căutase zadarnic la telefon şi m-a rugat să mergem împreună, să-l căutăm acasă; locuia într-un bloc, în cartierul Berceni, nu departe de acela în care stăteam eu. Ştiam adresa, am găsit cu uşurinţă blocul, am urcat la etaj, am sunat la uşă. Mai sunăm o dată. Iese un vecin şi ne întreabă pe cine căutăm. Îi spunem. Aflăm astfel că Marin Buga se prăpădise, cu câteva zile în urmă, fiind grijit de fiul său sau de o rudă apropiată. Ne înclinăm respectuos şi plecăm. Unde şi-a găsit lăcaşul de veci nu am aflat niciodată. Să-i fie odihna lină şi să ne amintim respectuos de el.

(Fotografia, din Arhiva IEF „C. Brăiloiu", îi prezintă, în timpul cercetării de teren de la Boişoara-Vâlcea, iulie 1969, de la stânga la dreapta, pe prof. univ. Mihai Pop, informatorul Popa Serafim S. Nicolae, tehnicianul N. Mănescu şi lectorul univ. Marin Buga.)

Note

1. Sanda Golopenţia, *Folclor, etnologie, antropologie,* Editura Academiei Române, 2021, p. 453, 3.

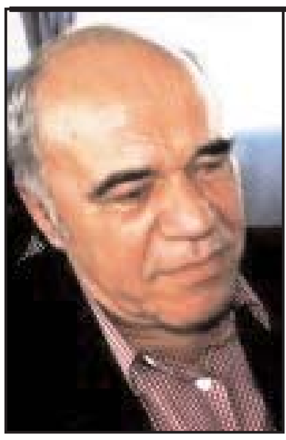
2. Iordan Datcu, *Amintindu-ne de Marin Buga,* în *CERC. Cercetări etnologice româneşti contemporane. Revistă de etnologie,* Volumul 1, Nr. 1, iarna 2005, p. 88-92: „deşi a terminat şcoala primară în anul 1938", „a făcut liceul la Piteşti" abia începând în 1943, până în 1950, iar facultatea între anii 1950-1954.

3. O coincidenţă „bizară" face ca, după decenii, Zoltán Rostáş să descopere, în presa anilor '30-'40 ai secolului trecut, că Mihai Pop să fi semnat el însuşi articolele politice din presa vremii cu numele... Petre Buga, împrejurare despre care marele savant, etnolog, folclorist, sociolog nu a vorbit niciodată, dar nici nu le-a renegat, după cum purtătorul de mai târziu al numelui nu a dat vreo informaţie, lămurire, explicaţie în acest sens, din câte ştiu eu, el decedând înainte de apariţia antologiei lui Rostáş.

4. *Noi orientări în studiile de folclor, Revista de folclor* (III), nr. 4, 1958, p. 7-28; republicat, ca şi cel de mai sus, în Mihai Pop, *Folclor românesc I, Teorie şi metodă*, Ediţie îngrijită de Nicolae Constantinescu şi Alexandru Dobre, Editura Grai şi Suflet – Cultura Naţională, Bucureşti, 1998, p. 1-54.

→

In memoriam

V. Voiculescu, *poet al ţării şi al sufletului ei*

Florentin POPESCU

În urmă cu o sută şi patruzeci de ani, la mijloc de toamnă aurie, într-un sat de pe Valea Buzăului venea pe lume unul dintre cei mai interesanţi şi originali scriitori circumscrişi, cronologic vorbind, perioadei interbelice şi a celei care i-a urmat. Era Vasile Voiculescu, poet, prozator, dramaturg şi publicist care ne-a lăsat o operă emoţionantă, încărcată de mesaje şi simboluri umaniste, în care vibrează un cald şi seducător patriotism.

Cu o dată de naştere controversată (după mărturii mai noi, ar fi fost 13 octombrie, iar după actele oficiale, 27 noiembrie 1884), Vasile Voiculescu a avut un destin încărcat de fapte şi întâmplări neprevăzute – ceea ce, alături de opera lui, continuă să ne fascineze, să ne uimească şi să ne pună pe gânduri.

La puţină vreme după absolvirea Facultăţii de medicină din Bucureşti a fost mobilizat pe frontul Primului Război Mondial, la Bârlad, unde a acordat îngrijiri răniţilor, el însuşi îmbolnăvindu-se de tifos exantematic, maladia care secera pe atunci sute şi mii de vieţi ale soldaţilor, unii dintre ei aflându-se chiar în îngrijirea scriitorului medic. Refuzând să-şi abandoneze bolnavii – chiar şi aşa, în condiţiile în care a contactat boala de la ei şi legile de atunci i-ar fi dat dreptul să se retragă – el a rămas în continuare la post. Mai târziu, după încetarea ostilităţilor, însuşi regele Carol al II-lea avea să-i confere un brevet prin care i se recunoşteau meritele şi sacrificiile din timpul războiului.

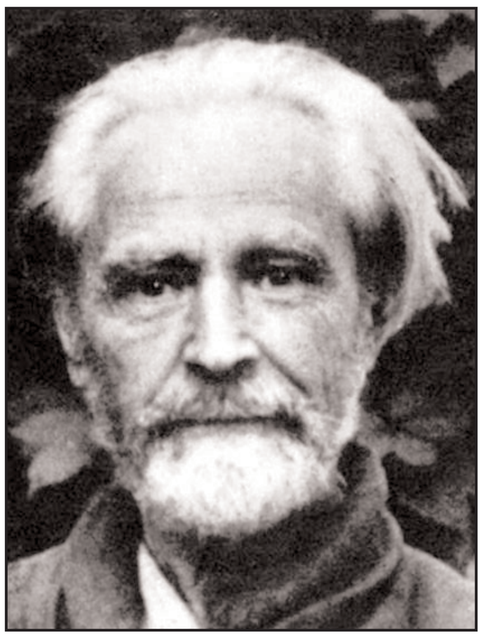
Venit după terminarea luptelor şi încheierea păcii într-un Bucureşti aproape pustiit, Vasile Voiculescu avea să cunoască o mulţime de tracasări, fiind mutat de la o circumscripţie medicală rurală la alta până când, în sfârşit, este angajat la Administraţia Domeniilor Coroanei, în 1920.

Paralel cu munca presupusă de funcţia cu pricina, V. Voiculescu îşi intensifică şi activitatea literară şi publicistică, colaborând la mai multe ziare şi reviste din Capitală. Cel dintâi volum de versuri, tipărit pe când se afla la Bârlad, i-a dispărut cu totul dintr-o magazie din Buftea în vremea ocupaţiei germane, aşa încât istoricii şi comentatorii scriitorului pornesc în analizele lor de la următorul, *Din Ţara Zimbrului şi alte poezii* (Bârlad, 1918), carte care îi va aduce în anul 1920 Premiul Academiei Române. Comentatorii cărţii au fost atunci unanimi în recunoaşterea patriotismului versurilor şi puternicului impact al acestora asupra soldaţilor care luptau pentru eliberarea ţării, comparaţia cu marele lui predecesor, Vasile Alecsandri (ciclul *Ostaşii noştri*), părând cât se poate de firească.

În 1921, scriitorului îi apare cel de al treilea volum, *Pârgă,* despre care Perpessicius avea să scrie mai târziu: „Cu *Pârgă* avem încă un poet, V. Voiculescu, cu calităţile şi particularităţile sale distincte. Se precizează acum acele teme predilecte, simboluri ale unui didacticism ce se va accentua în *Poeme cu îngeri,* şi vocabularul său foind de provincialisme, de rarităţi lexicale (cărora singura vină ce li s-ar putea aduce e doar că poetul e prea darnic cu ele) şi chiar acea trăsătură idilică, descripţiuni de o graţioasă plasticitate şi contrastând până la un punct cu vigoarea stilului său îndeobşte."

După această dată, steaua literară a poetului se înalţă tot mai sus – pe de o parte, graţie prezenţei lui în publicaţii şi-n librării, iar, pe de alta, datorită activităţii publicistice, cu articole pe teme generale de cultură şi pe teme medicale, tipărite în reviste ori rostite la microfonul Radioului public, aflat şi el în primii ani de funcţionare.

Poeme cu îngeri, volumul publicat în 1927, îndelung comentat, i-a adus atât Premiul Societăţii Scriitorilor Români, cât şi o recunoaştere a individualităţii şi originalităţii din partea criticii literare. De acum înainte va fi urmărit de „emblema" pusă lui de comentatori: „Poet ortodoxist" – etichetă care îl va urmări toată viaţa.

Dintre comentariile pe marginea acestui volum, am reţinut ceea ce Tudor Vianu a scris în studiul *Figuri şi forme literare:* „Religiozitatea nu este făcută dintr-o fericită şi calmă împăcare a omului cu Dumnezeu. Ea este mai degrabă sentimentul unei tragice pustietăţi lăuntrice, aspiră să se întoarcă la Dumnezeu. Am spune că dl V. Voiculescu este un poet al conversiunii religioase, al acelei teribile crize în care Dumnezeu este numai obiectul unei supreme dorinţe şi încordări."

Cu o autoritate unanim recunoscută ca medic (în epocă era supranumit „medicul fără arginţi", întrucât refuza să primească bani ori bunuri de la pacienţii lui), cu un prestigiu meritat în lumea literaţilor, V. Voiculescu avea, pe de altă parte, convingerea că rolul intelectualilor trebuie să fie acela de a contribui la culturalizarea maselor. În acest sens, o suită de broşuri scrise în colaborare cu Gh.D. Mugur este mai mult decât grăitoare: *Îndreptar cultural – Cartea misionarului, Chestionar de anchetă pentru monografie, Chestionar folcloristic, Îndreptar pentru conducătorii culturali de la sate.* Lor li se adaugă şi altele, pe teme medicale, dimpreună cu rubricile susţinute la Radio ori publicate în presă.

Cât priveşte această a doua direcţie – cea care ţine de medicină, relevant rămâne volumul *Toate leacurile la îndemână,* poate primul dicţionar de medicină naturalistă de la noi, prefigurând o întreagă industrie de mai târziu. Cartea era, desigur, de pionierat în domeniu şi faptul că a cunoscut nu mai puţin de cinci ediţii, din 1945 până în 1947, însumând câteva mii de exemplare, spune mult.

Caz unic în literatura noastră, V. Voiculescu şi-a dat întreaga măsură a talentului său la senectute, când a scris *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginară,* povestirile fantastice şi romanul *Zahei Orbul,* creaţii tipărite postum şi care au impus o reevaluare din temelii a întregii lui opere.

Poate că nici poeziile publicate mai înainte, nici piesele de teatru (unele au văzut chiar şi luminile rampei pe mari scene ale ţării), nici publicistica bogată şi militantă pentru propăşirea conaţionalilor nu i-ar fi asigurat scriitorului un loc atât de sigur şi de important în istorie şi-n eternitate dacă n-ar fi apărut respectivele opere de la senectute, primite de comentatorii timpului cu superlative pe deplin meritate.

Prefaţând ediţia princeps a *Sonetelor,* Perpessicius scria, între altele: „Operă de rafinament a unui încercat meşteşugar, împodobită cu atâtea versuri memorabile, cu infinită artă încrustate, utilizând nu o dată după pilda genialului său antecesor, alegoria clasică sau comparaţia desfăşurată... sonetele lui Voiculescu, dacă imită la răstimpuri, nu parodiază şi nu pastişează... Sunt splendori inumerabile..."

Casa memorială "Vasile Voiculescu" din Pârscov, jud. Buzău

Nu mai puţin comentate au fost şi vor rămâne povestirile lui V. Voiculescu, mai ales cele fantastice, cu subiecte cărora scriitorul le-a dat semnificaţii şi straie originale, diferenţiindu-se (după unii comentatori) şi de Sadoveanu şi de Mircea Eliade.

Consacrând un studiu amplu şi pe deplin argumentat operei acestui scriitor, Vladimir Streinu era de părere că avem a face cu „o sinteză proprie, deplin originală prin împerecherea mentalităţii tribale cu intelectualismul modern. El este astfel scriitorul care a dat povestirii româneşti o altă vârstă literară, şi nu e nicio îndoială că proza lui narativă, într-o bună traducere, şi-ar croi un drum în literatura universală."

„Poet al ţării şi al sufletului ei", cum îl numea Ion Pillat, lui V. Voiculescu i-a fost dat ca la senectute să trăiască o neaşteptată şi dureroasă răsturnare de destin. În 1958, când anii crunţi ai dictaturii comuniste erau departe de a se încheia, a fost arestat şi – potrivit Articolului de tristă amintire, 209, din Codul Penal în vigoare atunci – a fost condamnat la cinci ani de închisoare, cu acuzaţia „subminării puterii de stat", de care s-ar fi făcut vinovat alături de un grup de intelectuali care alcătuiau *Grupul de la Antim*, cel care avea să fie mai târziu cunoscut sub denumirea de „Rugul Aprins". Era vorba de o serie de reuniuni cu caracter cultural, deopotrivă religios şi laic, de întruniri ale unor intelectuali, unde se discutau aspecte legate de practici spirituale şi în niciun caz de politică şi de „restaurarea ordinii de stat", cum aveau să fie acuzaţi cei de acolo.

→

5. Mihai Pop, *Problemele şi perspectivele…* (1956), în vol. Mihai Pop, *Folclor românesc…*I, 1998, p. 13.
6. Mihai Pop, *Caracterul formalizat al creaţiilor orale,* în *Secolul 20,* nr. 5, 1967, 155-161: „Folcloriştii au remarcat de mai multe ori că dincolo chiar de sistemul de versificaţie, al cărui caracter codificat este incontestabil, există unele forme stereotipe, locuri comune, versuri călătoare, epitete ce revin identic în situaţii deosebite, invocaţii, versuri de început şi sfârşit, formule de început şi de sfârşit în basme etc."
7. *Studii de poetică şi stilistică,* Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1966.
8. În *Folclor literar,* Timişoara, II, 1968.
9. În *Revista de etnografie şi folclor,* 1968, nr. 1, p. 25-57.
10. În revista *Limba şi literatura română,* Societatea de Ştiinţe Filologice din România, an XIX, 1970, p. 139-147.
11. Cf. Iordan Datcu, *Dicţionarul etnologilor români,* Ediţia a III-a, 2006, s.v., p. 165; numele culegătorului este amintit şi de Gheorghe Vrabie, *Folcloristica română*, Editura pentru Literatură, 1968, p. 424. La fel, Ovidiu Bîrlea, *Istoria folcloristicii româneşti,* EER, 1974, p. 582. O recenzie la această culegere a publicat N. Constantinescu, *Flori rare din comoara folclorului nostru – Folclor din Oltenia şi Muntenia* (vol. III) în *Oltul,* organ de presă al Comitetului Judeţean Olt, an II, nr. 22 (315), din 22 febr. 1969, în care sunt remarcate unele „piese rare" cuprinse în colecţie.
12. Marin Buga, *Ovid Densusianu, folclorist,* Editura Grai şi Suflet – Cultura Naţională, Bucureşti, 2004, 459 p. Comentarii la carte au apărut câteva atunci, cel mai complet şi exact acela al lui Iordan Datcu, *op. cit., loc. cit.*; v. şi *Dicţionarul etnologilor români. Autori, Publicaţii periodice. Instituţii. Mari colecţii. Bibliografii. Cronologie,* Ediţia a III-a revăzută şi mult adăugită, Editura Saeculum I.O., Bucureşti, 2006, s.v., p. 164-165.

Din lumea celor care... nu mai pot cuvânta (I)

Mihaela ALBU

Tăcerea e un tribut adus celei mai rele utopii: comunismul. **(Magda Ursache)**

Nu este un neadevăr sau un paradox travestit acceptarea gândului că orice creator care scrie în limba română aparţine inexorabil culturii româneşti. **(Ion Dur)**

Nu mai este deja o necunoscută informaţia că, dincolo de graniţele Ţării (totdeauna ortografiată cu majusculă!), au trăit într-o „lume românească” scriitori, jurnalişti, oameni de cultură, cu alte cuvinte „truditori” cu arma cuvântului (de cele mai multe ori în grai natal). Mulţi au rămas necunoscuţi ori doar numele li se ştie, fără a li se cunoaşte opera, chiar şi astăzi, la atâtea decenii de la ceea ce am putea numi viaţa în libertate.

Este vorba – şi îmi asum din nou misiunea de a-l face cunoscut – despre exilul românesc anticomunist.

Titlul articolului de faţă îl cred grăitor pentru a se înţelege ceea ce urmăresc, chiar dacă este o parafrază la cunoscuta carte a lui Emil Gârleanu (care mă îndoiesc că se mai studiază în şcoala modernă, şcoala cu faţa spre ceea ce vine din alte zări – bune, dar mai ales mult mai puţin bune!). Aşadar, nu despre un scriitor român clasic, pe care cel puţin generaţiile de mai înainte l-au (l-am) citit ori învăţat, va fi vorba în cele ce urmează, ci despre scriitori interzişi în perioada comunistă, unii, din păcate, trezind şi astăzi temeri, idiosincrazii ori chiar respingeri directe.

Mă întorc aşadar la subiectul pe care mi l-am propus spre dezbatere şi anume, scriitori şi opere literare *interzise* în perioada comunistă, necunoscute/uitate/respinse chiar (!) în vremea noastră.

Dacă despre „lungile serii ale evocărilor din sistemul concentraţionar românesc”, imediat după 1990, se scrisese ca o necesitate, devenind aproape o preocupare frecventă a cercetătorilor care descopereau dintr-o dată orori necunoscute întâmplate în regimul comunist, în prezent, aşa cum constată Christian Crăciun, nu prea se mai scrie (sau, preluând cuvintele cercetătorului: „atunci erau pe val, *acum sunt împotriva valului.*” (v. *Viaţa Românească* – mai 2024)

Cât despre exilul românesc anticomunist, despre literatura română interzisă – repet – şi, ca atare, rămasă o mare *necunoscută,* aceasta nu a fost niciodată „pe val”, ba, dimpotrivă, permanent parcă „împotriva valului”.

Mi-am făcut o datorie de conştiinţă din a o aduce – fie şi parţial – în atenţie celor ce au mintea deschisă, celor ce ştiu că literatura română este „una şi indivizibilă” (1), indiferent unde a fost scrisă sau publicată. Iar aceştia – mă refer la masa de cititori români cărora le pasă de ţara în care trăiesc, de limba şi cultura ei, într-un cuvânt, de *identitate* – aceştia ştiu că nu ne putem permite să ignorăm niciun „pilon” al edificiului care se numeşte cultura românească.

De aceea, în serialul ce va urma voi prezenta câţiva scriitori/oameni de cultură care au trăit (şi au murit) în exil, laolaltă cu câteva dintre scrierile lor, bazându-mă în special pe aprecieri ale operei acestora din partea unor personalităţi al căror gust artistic ori, mai degrabă, experienţă, competenţă şi notorietate nu pot fi puse la îndoială.

Nu am stabilit niciun criteriu – nici ierarhic, nici geografic, nici cronologic. Singura condiţie – aceea de a fi (încă) prea puţin (sau deloc) adus în atenţia cititorilor de astăzi, a marelui public mai cu deosebire. Cât despre studierea lor de către elevi sau studenţi… şi în acest caz avem de-a face cu „o istorie (citeşte *literară*) care nu se învaţă la şcoală” (pentru a parafraza genericul cunoscutului – şi destul de puţin urmăritului – serial TV *Memorialul durerii*).

Desigur că în cele ce urmează nu voi putea face o privire exhaustivă – nu mi-am propus nici să alcătuiesc un dicţionar şi cu atât mai mult o istorie a literaturii exilului (atât de necesară, de altfel).

Voi aminti numai câteva nume, câteva opere, sprijinindu-mă în mare parte pe citate care să slujească argumentaţiei.

Pe scurt: ceea ce îmi propun este să atrag atenţia şi să trezesc interesul pentru un scriitor sau altul.

Voi începe – aleatoriu – cu Horia Stamatu. Alături de Ştefan Baciu, Vintilă Horia, Aron Cotruş, Alexandru Busuioceanu, Alexandru Ciorănescu, şi lista mai poate continua încă mult, poetul şi eseistul Horia Stamatu (2) face parte din rândul acelor scriitori ai exilului românesc pe care cititorul român nu a ajuns să-i cunoască decât fragmentar. (Despre eseistica sa, scriitorii Titu Popescu şi Ion Dur au scris volume de prezentare şi analiză: *Horia Stamatu – monografie* şi, respectiv, *Publicistul Horia Stamatu*.)

Opera sa, ca şi a multor altora care au continuat să scrie (primind chiar recunoaştere internaţională!), este în continuare aproape absentă în *Istoriile* de astăzi ale literaturii române.

Şi totuşi, încă de la debut, poezia i-a fost apreciată (volumul *Memnon* primind în 1934 premiul Scriitorilor tineri, decernat de Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, iar printre laureaţii din acel an se numărau Eugen Ionescu, Emil Cioran şi Constantin Noica).

În cele ce urmează, repet, nu mi-am propus o analiză a operei poetice a unui scriitor, ci o semnalare, o introducere sau, mai bine zis, o informare cu scop de a-i trezi cititorului interesul pentru această operă. Un îndemn la lectură în cele din urmă, având la bază aprecieri ale unor nume de referinţă din literatura noastră.

Voi începe cu criticul şi esteticianul Titu Popescu, el însuşi trăind mare parte din viaţă în exil, în Germania.

Nedespărţind cele două etape din viaţa lui Horia Stamate – din România şi din exil –, urmărind, pe bună dreptate, evoluţia în timp a poetului şi a poeziei sale, indiferent unde a fost scrisă, Titu Popescu aminteşte (în capitolul ce-l consacrase poetului Horia Stamatu în volumul *Din perspectiva exilului,* Ed. Dacia, 2012) şi receptarea critică din ţară (Călinescu, Lovinescu, Vladimir Streinu, Pompiliu Constantinescu). Autorul îl încadrează totodată pe Horia Stamatu în contextul mai general al literaturii noastre din interbelic. („Poetul se situează undeva la mijloc între somptuozitatea majestuos-convenţională a versului macedonskian şi rafinamentul simplităţii din poezia lui Bacovia.”)

În subtext, înţelegem astfel şi ideea majoră a nedivizării literaturii române.

Titu Popescu scoate în evidenţă debutul „strălucit” al poetului Horia Stamatu, acesta propunând „o nouă aventură a scrierii, o reevaluare a cuvântului, o tentativă de eliberare existenţială prin poezie, prin magia artei”. După citate revelatoare privind volumul de debut *Memnon*, autorul conchide: „Poezie autoreferenţială şi lirică, pastelat-decorativă, acesta este *Memnon.*”

În continuare avem interpretări ale liricii stamatiene, toate venind în sprijinul cunoaşterii unuia dintre marii poeţi români. Concluzia lui Titu Popescu: „Horia Stamatu a scris literatură cu încredinţarea specifică autenticilor creatori-gânditori-vizionari că viitorul este accesibil doar limbajului şi că datoria rostirii adevărului este imprescriptibilă.”

Dar în aprecierea poeziei lui Stamatu, Titu Popescu s-a alăturat unor predecesori, conaţionali, de altfel, din „exilul creator” (pentru a prelua sintagma lui George Băjenaru).

Iată ce scria la un moment dat Eugen Ionescu despre, în opinia sa, „unul dintre cei mai mari poeţi” români: „…Literatura română trăieşte mai departe prin propria ei limbă şi nu am decât să-l numesc pe Horia Stamatu, *cu siguranţă unul din cei mai mari poeţi pe care i-a dat poporul său.*” (3)

Iar Virgil Ierunca credea în viitorul poeziei acestuia, fără a putea bănui însă că, în România postcomunistă, ceea ce s-a scris „dincolo” nu va intra niciodată în raza de interes al celor care stabilesc ierarhiile: *„Şi în exil, şi în ţara regăsită de mâine, poezia lui Horia Stamatu va sfinţi locul şi vremea, împlinind sorocul spiritualităţii româneşti, hărăzită să dăinuie prin jertfe ciclice, prin eclipse deschizătoare.”* (s.n.)

Pentru felul în care un alt exilat prevedea un viitor optimist (citeşte: apreciere în ţara natală) vom mai da un singur exemplu: „Citindu-l şi recitindu-l astăzi pe Horia Stamatu – poezie, proză politică, vie, neconformistă, justă şi formulată viguros, studii critice vechi şi noi semănate prin publicaţiile exilului – ai sentimentul jubilant de a fi în marea istorie şi literatură românească” (Titus Bărbulescu).

→

Eliberat în 1962, V. Voiculescu a mai trăit doar un an şi, fireşte, după ce a părăsit această lume nu i-a mai folosit nici faptul că Plenul Tribunalului Suprem a recunoscut că în cazul său a fost vorba de o eroare judiciară şi nici că a fost primit membru post-mortem în Academie, iar unei străzi marginale din Bucureşti i s-a atribuit numele lui, ori că în satul său natal avea să fie amenajată mai târziu o casă memorială care îi evocă personalitatea.

Ca o revanşă a destinului însă, posteritatea lui V. Voiculescu s-a dovedit/se dovedeşte a fi recunoscătoare: au apărut şi apar ediţii din opera lui (unele chiar şi în străinătate), s-au publicat şi se publică monografii, exegeze critice, comentarii – semn limpede şi relevant că opera sa este citită şi apreciată de tot mai mulţi cititori din toate generaţiile.

Poet a cărui operă de la senectute, *Ultimele sonete…,* are o strălucire de diamant, prozator care a deschis nebănuite ferestre către mitologia şi ancestralul românesc, reprezentat ideal al misionarismului pus întru propăşirea neamului său, militant – ca scriitor şi ca medic – pentru afirmarea ţării sale pe plan mondial, Vasile Voiculescu şi-a construit, prin fapte, o efigie sortită să străbată veacurile, iar scrierile lui să aducă mari şi de neegalat bucurii în inimi şi în suflete.

In memoriam

Principala caracteristică a poeziei lui H. Stamatu a fost remarcată a fi fost „starea de religiozitate”, cu o tematică creştină, traducând în româneşte, cum se ştie, poemele lui Juan de la Cruz (4), pe care şi-l luase drept model: „La San Juan de la Cruz am găsit o culme, în sensul că *sunetul* ţine loc de *imagine*. /.../ Ca omagiu, şi personal, şi românesc, adus unei poezii de nivelul operei lirice a lui San Juan de la Cruz, la Freiburg, de prin 1968, m-am hotărât să traduc toată poezia lui, ceea ce am şi făcut. (...) San Juan de la Cruz m-a ajutat enorm la *poezie,* însă nu imitând. Prin studiu şi traducere am ajuns la esenţa uneia dintre cele mai pure poezii, şi aceasta m-a ajutat la propria poezie în sensul celui mai sever auto-control.”

O apropiere de o altă mare poezie, de data aceasta din spaţiul literelor româneşti, a fost făcută de Cicerone Poghirc, acesta subliniind de asemenea în poezia lui H. Stamatu tematica religioasă, comparând-o cu cea a unui nume de referinţă din literatura noastră. Mai exact acesta spune că poezia lui Stamatu este „de o dimensiune metafizică şi creştină cum poate numai Vasile Voiculescu a mai atins în poezia noastră”.

Din volumul de *Corespondenţă Paul Miron – Horia Stamatu* (2007, Ed. Jurnalul literar, Bucureşti), profesorul din Germania, vorbind despre Horia Stamatu, scria: „*Un mare poet* surghiunit ale cărui începuturi literare îl situează alături de tinerii dimprejurul lui Nae Ionescu, Constantin Noica, Mircea Vulcănescu, Edgar Papu, Eugen Ionescu, Emil Cioran sau Mircea Eliade”, informând totodată despre aprecierea specială din partea Prinţului Nicolae.

Fizicianul Basarab Nicolescu, binecunoscut şi ca autor al volumului prin care analiza şi „interpreta” poezia lui Ion Barbu, se raliază celor ce apreciau poezia lui Stamatu, scriind că „Într-o epocă în care lipsa de semnificaţie este considerată o virtute, ultima carte de poeme a lui Horia Stamatu, *Imperiul* (Ed. Ethos, Ion Cuşa, Paris, 1981) apare ca o *divină surpriză*.“

Din cele numai câteva exemple din creaţia poetică a lui Horia Stamatu credem că se poate contura o imagine asupra originalităţii şi valorii tonului său liric. Aprecierile asupra operei sale au cunoscut însă – în timp – volute inexplicabile. Premiat la debut, neînţeles şi criticat uneori, din motive mai mult subiective (5), Stamatu nu a beneficiat nici în exil de cronici pe măsură din partea multor confraţi, acestea venind, din păcate, abia după decesul său. Pe de altă parte, aprecierile s-au datorat cel mai mult din partea criticilor spanioli.

Asistăm astăzi, în ţară, din nou, la o ignorare (în special a poeziei!) şi, din nefericire, aceasta se răsfrânge asupra unei bune părţi a literaturii exilului românesc.

Şi totuşi… aşa cum afirmase Vintilă Horia (în *Revista Scriitorilor Români*, nr. 26/1989): „Horia Stamatu a scris pentru puţini, însă *va fi citit totdeauna*”.

Scurta prezentare de mai sus sperăm să (re)aducă în atenţie (la cât mai mulţi!) poezia unuia dintre cei mai importanţi scriitori români, urmând ca în numerele viitoare ale revistei să supunem atenţiei alţi poeţi români din „exilul creator”.

Note

1. În *România literară* (7/2016), Gabriel Dimisianu publica *Epistolierii exilului,* în care amintea despre un articol mai vechi al său: „Într-un număr din ianuarie 1990 al *României literare* am publicat un editorial pe care-l intitulasem *Literatura română este una şi indivizibilă.* Un titlu cam emfatic, îmi dau seama acum, dar consonant totuşi cu spiritul acelui moment de reactivare febrilă a interesului pentru aspecte care fuseseră obstrucţionate, din considerente politice, aproape jumătate de secol. /…/ Venise ceasul să nu-i mai considerăm figuri ale exilului, iar în cazul că unii dintre ei erau scriitori, creatori de valori literare în spaţii străine, să-i socotim componenţi ai aceleiaşi literaturi, ai literaturii române care era, de acum, una şi indivizibilă.”

2. Născut la 9 septembrie 1912 în Vălenii de Munte, Prahova, poetul, eseistul şi traducătorul Horia Stamatu (Stamatopol) a absolvit Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1937). În 1945 se va stabili la Freiburg, iar între 1946-1948 va funcţiona ca lector de limba română al Universităţii din Freiburg, catedra de romanistică a profesorului Hugo Friedrich. În paralel, va studia filosofia cu profesorul Max Müller, discipol al lui Martin Heidegger. Între 1948-1950 se va afla la Paris, apoi, între 1951 şi 1960 va locui în Spania, la Madrid. A tradus în limba spaniolă literatură românească şi a publicat numeroase eseuri. Din 1961 s-a reîntors în Germania, stabilindu-se definitiv la Freiburg. A încetat din viaţă în iulie 1989.

Volume de poezii: *Memnon*, 1934; *Moartea lui Pan*, 1940; *Juvanum*, 1945; *Râul,* 1953; *Por las calzadas de Punta Europa*, 1956; *Twist,* 1963; *Recitativ,* 1965; *Dialoguri,* 1964; *Punta Europa,* 1969; *Dialogos,* 1971; *Kairos,* 1974; *Jurnal,* 1975; *Discurs şi excurs,* 1978; *Imperiul,* 1981; *Cantata învierii,* 1982; *Rugăciune de ziua Marianei,* 1983; *Cartea Regilor şi Împăraţilor*,1984.

3. Această apreciere o făcuse Eugen Ionescu în *Cuvântul-înainte* intitulat *Scrieţi româneşte!* pentru revista *Agora*, nr. 1/ 1978, iar în necrologul apărut în *Lupta* (13 iulie 1989) de la Paris, tot Eugen Ionescu va scrie: „*Era un mare poet. Poate cel mai mare al României actuale*. La Stamatu, verbul poetic este demers spiritual. Poezia lui, ca orice adevărată poezie, ştie că sacrul şi profanul au drumuri diferite şi că numai această deosebire rostuieşte fiinţarea noastră aici… O poezie mistică. Deloc întâmplător, Stamatu a tălmăcit în româneşte pe Sfântul Ioan al Crucii: Les biens imenses de Dieu ne peuvent être contenues que dans un coeur vide et solitaire.”

4. „Horia Stamatu este şi un pasionat traducător de poezie. Îmi îngădui forma prezentă, aflându-mă sub aura nepieritoare a scrisorilor şi manuscriselor sale, în care se arată şi darul de iscusit tălmăcitor. Nu ştiu cât de întinsă a fost truda sa de transpuneri lirice dintr-o limbă în alta. Din arhiva mea se vede însă că doi poeţi, San Juan de la Cruz şi Hölderlin, erau cei mai îndrăgiţi”, va scrie Alexandru Lungu (*Răsfoind scrisori de la Horia Stamatu,* Bucureşti, *România literară,* nr.10/2000)

5. Într-o scrisoare (din 4 feb. 1986) către Alexandru Lungu, fragmente publicate de acesta în *România literară*, H. Stamatu se plângea de lipsa de atenţie şi a compatrioţilor din exil, dar uneori şi a celor din ţară, subliniind, în contrapondere, aprecierea sa de către spanioli: „Am fost foarte mişcat de buna părere care-o ai despre textul *Lovinescu* publicat în 1968 în *Prodromos*. De vreo 36 de ani public în exil, în limba română, dar şi în spaniolă, articole şi eseuri, de literatură sau gândire, ca orice «eseist», dar în tot acest timp, niciodată «critica» n-a luat act. Cu alte cuvinte: nu am voie să gândesc, nu mi se permite. Şi asta nu doar din partea unui (X), dar din partea tuturor «gânditorilor» din acest timp. *Afară de cei spanioli, care m-au luat în serios.* Încă din ţară, paralel cu poezia, am publicat eseu şi critică plastică şi literară. Din cauza acesteia m-a pocit Călinescu în *Istoria literaturii*. Când a apărut primul lui volum din Eminescu, am scris că «nu e o carte, ci o varză». Mi-a plătit.” (v. *România Literară,* nr. 10/2000, s.n.)

Semn(al) de carte

Dan-Silviu Boerescu, *Constantin Tănase. Lumea, ca spectacol… de revistă,* Editura Neverland, Bucureşti, 2024

Cuprinsul cărţii este semnificativ (*Era rău cu was ist das,/ Dar mai rău cu davai ceas…*– triumful carierei lui Năsăilă şi misterul unei morţi (anunţate?), Poveştile de la „Cărăbuş”, un templu al revistei interbelice, De ce Maria Tănase nu a vrut să fie „Mary Athanasiu”, O plimbare a Josephinei Baker pe Calea Victoriei, într-o şaretă trasă de un struţ... şi o întâlnire cu Charlie Chaplin la Paris, Caragiu + Tănase = Caratase? Un actor, doi actori şi mai mulţi sălbatici, Reîntoarcerea la matca umorului prin Teatrul „Constantin Tănase”, Elogiul omului simplu plin de umor care supravieţuieşte vremurilor râzând, Bibliografia ca pamflet politic), dar îi adăugăm, omagiu lui Constantin Tănase, incredibil de actualul său cuplet *Şi cu asta ce-am făcut,* versiunea online (el apare şi la finalul cărţii):

Ne-am trezit din hibernare
Şi-am strigat cât am putut:
Sus cutare! Jos cutare!
Şi cu asta ce-am făcut?

Am dorit, cu mic, cu mare,
Şi-am luptat, cum am ştiut,
S-avem nouă guvernare,
Şi cu asta ce-am făcut?

Ca mai bine să ne fie,
Ne-a crescut salariul brut,
Dar trăim în sărăcie,
Şi cu asta ce-am făcut?

Ia corupţia amploare,
Cum nicicând nu s-a văzut,
Scoatem totul la vânzare,
Şi cu asta ce-am făcut?

Pentru-a câştiga o pâine,
Mulţi o iau de la-nceput,
Rătăcesc prin ţări străine,
Şi cu asta ce-am făcut?

Traversăm ani grei cu crize,
Leul iar a decăzut,
Cresc întruna taxe-accize,
Şi cu asta ce-am făcut?

Totul este ca-nainte,
De belele n-am trecut,
Se trag sforile, se minte,
Şi cu asta ce-am făcut?

Se urzesc pe-ascuns vendete,
Cum nicicând nu s-a văzut,
Ţara-i plină de vedete,
Şi cu asta ce-am făcut?

Pleacă-ai noştri, vin ai noştri!
E sloganul cunoscut;
Iarăşi am votat ca proştii,
Şi cu asta ce-am făcut?

Florentin Popescu, *Seniorii literaturii noastre,* vol. V, Editura Bibliotheca, Târgovişte, 2024

Ajungând acum, cu acest al cincilea volum de convorbiri cu seniori ai literaturii noastre (poeţi, prozatori, critici şi istorici literari, editori) constat că, încet-încet, se conturează un fel de istorie literară contemporană văzută dinlăuntrul ei, aşa cum au trăit-o şi o trăiesc contemporanii mei prin prisma experienţelor proprii. Astfel, ei contribuie şi la alcătuirea unui portret panoramic al culturii noastre.

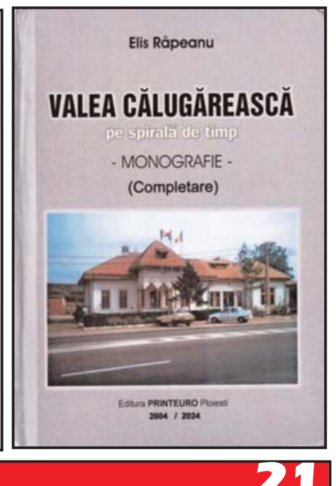
Genericul volumului este cel al rubricii similare din revista *Bucureştiul literar şi artistic*, în paginile căruia au apărut textele. Interviurile s-au realizat din primăvara anului 2022 şi până în ianuarie 2024 şi au fost aşezate în sumar cronologic, după data apariţiei lor în amintita publicaţie. (Autorul, pe coperta a patra)

Elis Râpeanu, *Valea Călugărească pe spirală de timp. Monografie (completare),* Editura Printeuro, Ploieşti, 2024

Prezenta monografie cuprinde date referitoare la geografia, istoria, vechimea locuirii acestor locuri, învăţământul, via şi vinul, date privind judeţul Săcuieni, din care făcea parte şi comuna noastră, existent între judeţele Prahova şi Buzău. Şi, cum vinul creează prilej de filozofare, dezleagă limbile şi condeiele, fiind nelipsit în operele scriitorilor (la Sadoveanu, vinul e omniprezent în toate poveştile vânătoreşti, pentru Marele Blond Fănuş Neagu, vinul trebuie să fie alb, sec, rece, mult şi degeaba), în încheiere, autoarea oferă o miniantologie literară a vinului şi a băuturilor lui, cu pagini care amuză şi instruiesc în egală măsură. (Ing. Niculae Neagu, Primarul comunei Valea Călugărească, în Cuvânt de întâmpinare)

Spiritualitatea savanţilor:
umanismul lui Moisil, religiozitatea lui Leibniz

Eufrosina OTLĂCAN

Rândurile următoare vin ca o continuare a unor preocupări personale legate de istoria educaţiei matematice, care mi-au adus invitaţia de a reprezenta ştiinţa într-o dezbatere pe tema relaţiei Ştiinţă – Religie. Mai precis, lucrarea care a provocat amintita invitaţie a fost un studiu despre Gr.C. Moisil, intitulat *Perspective ale cercetării ştiinţifice văzute de matematicianul Grigore C. Moisil,* cu aproape 40 de ani în urmă, prezentat la Congresul de Istorie a Ştiinţei de la Beijing, din anul 2005. Bineînţeles că în lucrările şi activitatea lui Moisil eu vedeam doar ştiinţă. Şi acum, parcurgând volumul *Grigore C. Moisil şi continuatorii săi,* editat în 2007 la Academia Română, în 95 de articole nu găsim nicio referire care ar lega ştiinţa de religie. Totuşi, ca un pas pe direcţia cerută de temă, am pregătit pentru Congresul Internaţional de Cibernetică şi Sisteme din 2008 de la Wroclaw (Polonia) un poster intitulat *Moisil dincolo de matematici: despre modelarea matematică în ştiinţele umaniste.* Iar, ca să mă apropii cumva de ceea ce mi se ceruse, am prezentat în acelaşi congres de la Wroclaw un al doilea poster: *Conexiuni: Leibniz, Analiza matematică, Barocul, Matematica fractalelor, Sistemele dinamice.* Este interesant să găsesc acum, în volumul din 2007 (p. 437) că Gheorghe Mihoc îl compară pe Moisil cu Leibniz, făcând paralelele Moisil vs Barbilian = Leibniz vs Pascal: „Moisil căuta în matematici esenţialul şi generalul, Barbilian era atras de frumuseţea ei. Unul era filosof, celălalt poet".

Într-o succintă trecere în revistă a afirmaţiilor genialului nostru matematician Grigore C. Moisil (1906-1973), să începem cu aceea că, un om de ştiinţă care nu poate simţi o poezie, un roman, arta în general, lasă impresia unui invalid. Oare, să nu vedem aici faptul că Moisil pune accentul şi pe sensibilitate, pe spiritualitate, odată cu cel pus pe cercetarea ştiinţifică?

Continuăm expunerea unor argumente ale lui Moisil în favoarea ştiinţelor umaniste: Matematica modernă a depăşit studiul cantităţilor, devenind una a structurilor; ştiinţa trebuie să anticipeze, ea nu este bună azi dacă ieri nu s-a gândit la ziua de mâine; spiritul matematicilor moderne se bazează pe logica matematică, lingvistica matematică, studiul sistemelor formale, algebră abstractă; logica nu mai este doar o oportunitate pentru filosofie, ci un instrument pe care omul de rând trebuie să înveţe să-l folosească; noua ramură a matematicii economice, are ca necunoscute nu numere, ci decizii (*da* sau *nu*) şi diferă de teoria deciziei, bazată pe probabilitatea reuşitei; cibernetica devine locul de întâlnire al biologiei şi matematicii.

Moisil afirma că matematica este o ştiinţă ale cărei concepte sunt prea rigide, prea seci, prea precis delimitate, pe când disciplinele care privesc viaţa, gândirea, sunt discipline fluide, cu o anumită flexibilitate, cu concepte care nu sunt clar definite, dar care sunt capabile să includă lucruri mai puţin delimitate, în contrast cu ceea ce face o definiţie matematică. Modul de a înţelege o lume de nuanţe între *da* şi *nu*, unde există de multe ori *se poate*, o anumită lipsă de precizie, se leagă în mod inevitabil de umanism.

Contribuţia lui Moisil în ştiinţa universală trece dincolo de aria matematicilor, în economie, biologie, medicină şi farmacie, arheologie, lingvistică. Mircea Maliţa subliniază acest demers al lui Moisil (volumul citat, pag. 415): „Moisil a fost umanist în două sensuri... Înainte de toate a fost logician, unul dintre cei mai mari logicieni ai vremii noastre." În cel de al doilea sens, a fost umanist în calitatea sa de „promotor direct al metodologiei matematice în câmpul ştiinţelor omului". Cursurile sale de la Facultatea de Filosofie a Universităţii din Bucureşti, ţinute pentru sociologi, jurişti, istorici, filologi, au condus, între altele, la evenimente internaţionale semnificative, aşa cum a fost conferinţa internaţională asupra Matematicilor în Arheologie şi Istorie, desfăşurată în România, la Mamaia, în 1970, sub egida Academiei Române şi Royal Society din Marea Britanie.

Dacă la Grigore C. Moisil, strănepot al vicarului Grigore Moisil din Năsăud, nu putem preciza ce atitudine ar fi avut faţă de religie şi credinţele religioase, o putem face fără mare greutate la Leibniz, în a cărui viaţă şi creaţie se reflectă atât genialul om de ştiinţă, cât şi omul religios.

Gottfried Wilhelm von Leibniz (1646-1716) a fost considerat încă din viaţa sa geniu universal. A fost un creator în matematică, fizică, filosofie.

În matematică, numele lui Leibniz, alături de cel al lui Isaac Newton (1642-1727), se leagă de crearea calculului diferenţial şi integral. Titlul lucrării lui Leibniz asupra calculului diferenţial este edificator pentru conţinutul său: *Noua metodă de determinare a maximelor, minimelor, precum şi a tangentelor şi un mod de calcul referitor la acestea.* Simbolurile folosite astăzi pentru diferenţială, derivată şi integrală le avem de la Leibniz. Între 1686 şi 1703, Leibniz obţine o mulţime de rezultate privind calculul infinitezimal, ca, de exemplu, la probleme de curbură a curbelor, contactul curbelor plane, cercul osculator, teoria înfăşurătoarelor (G.Şt. Andonie, vol. II, pp. 19, 24). Termenul de funcţie a fost introdus de Leibniz în 1694, pentru a descrie o cantitate dependentă de o curbă.

***În fizică,* Leibniz** a introdus noţiunea de „forţă vie" (mv^2) ca măsură a mişcării (numită azi energie cinetică), diferită de „cantitatea de mişcare" (mv) – impulsul. Precursor al logicii matematice, Leibniz a dezvoltat noţiunea modernă de numărare binară, utilizată azi în informatică şi calculatoare. Însuşi Leibniz afirmă obiectivitatea calculului descoperit de el, scoţându-l din domeniul speculaţiilor filosofice. În scrisoarea către Varignon, datată 2 febr. 1702, Leibniz scrie: „Intenţia mea a fost, totuşi, să arăt că nu este nevoie să facem ca analiza matematică să depindă de dispute metafizice." (v. Muscă, 2001).

În filosofie, Leibniz este creatorul conceptului şi *teoriei monadelor,* substanţe simple, active, indivizibile, în număr infinit şi din care sunt compuse toate fiinţele. Lucian Blaga spune despre această concepţie: „Lumea, unică şi marea lume a lui Dumnezeu, se descompune la Leibniz în *monade,* dar fiecare monadă este după părerea sa o lume întreagă văzută într-un fel anume. Lumea, cu alte cuvinte, este compusă din nenumărate lumi."

Gândirea de matematician a lui Leibniz exprimă credinţa că Dumnezeu a creat lumea în conformitate cu nişte dispoziţii strict matematice, respectând regulile calculului numeric. Totuşi, „în natură nu există nicidecum făpturi cu desăvârşire una ca cealaltă" (*Monadologia*). Prin libertate şi fantezie are loc o creaţie continuă, permanentă, care se împlineşte ca o succesiune în timp şi nu se lasă tradusă în formulele calculului matematic previzibil, rămâne imprevizibil. Lucian Blaga a pus în evidenţă faptul că metafizica monadelor este produsul tipic şi cel mai valoros al barocului în filosofie.

Barocul este un stil artistic şi literar iniţiat în arhitectura şi pictura unor biserici din Italia. În artă vrea să uimească, să emoţioneze, să surprindă, să ajungă la efecte de mişcare şi contrast luminos, de forme încordate şi contrariate, până la a sugera explozia, perspectiva care iluzionează, înşeală ochiul; arhitectura, sculptura, pictura tind să se contopească în unitatea unui fel de spectacol al cărui dinamism scânteietor traduce exaltarea. Iar, după Blaga, stilul baroc s-ar caracteriza prin învolt: „Între baroc şi clasic este o deosebire ca de la o floare simplă crescută în natură, la o floare învoaltă din aceeaşi specie, crescută şi cultivată în grădină. Categoria învoltului şi-a pus pecetea pe toate producţiile barocului. Fie că e vorba de o catedrală, fie că e vorba de o statuie, fie că e vorba despre o concepţie."

Argumente care au stabilit apartenenţa metafizicii lui Leibniz la filosofia barocă: Prin reprezentarea realităţii de către fiecare monadă în felul ei aparte, realitatea însăşi se repetă pe sine la scară infinită. Leibniz scrie: „Universul este oarecum multiplicat de atâtea ori câte substanţe există". Monada este ca o lume în lume, dispare diferenţa între interior şi exterior, ceea ce în creaţie s-a numit „operă deschisă" (V. Muscă, 2001).

Cum barocul a instituit ideea metamorfozelor produse lent, trecerea unui contrariu printr-un proces lent, succesiv, pas cu pas, în opusul său, în filosofia barocă „se contopesc diversităţile care păreau ireductibile, compunându-se într-un tot în care fiecare îşi are locul, conform unei ordini divine" (P. Hasard). „Iar Leibniz este un virtuos al concilierii şi armoniei" (Mircea Florian).

Glorificarea lui Dumnezeu este o temă preferată în care se exersează conştiinţa barocă şi care se manifestă în metafizica lui Leibniz, care spune; „Gloria lui Dumnezeu este şi ea redublată datorită atâtor reprezentări cu totul deosebite ale operei sale" (*Dizertaţie metafizică*).

Conceptul filosofic al monadei are structura de biserică barocă: o realitate autonomă în sânul marii realităţi a lumii, un spaţiu finit determinat în spaţiul infinit nedeterminat; intersecţia a două lumi, lumea finită de aici şi lumea infinită de dincolo. Se creează iluzia trecerii progresive, pe nesimţite, din spaţiul interior al Bisericii în spaţiul exterior al lumii, astfel încât lumescul să devină treptat acelaşi lucru cu cerescul.

Studiul prezentat în cartea *Leibniz, filosof al Europei Baroce* (Vasile Muscă, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001), sprijinit şi pe filosofia culturii a lui Lucian Blaga (*Opere*, Bucureşti, Editura Minerva, 1987, vol. X, pp. 146-147), ne sugerează:

Conexiuni cu preocupări actuale în ştiinţă. Leibniz vorbeşte la un moment dat despre „Dumnezeu ca arhitect". Iar barocul din artă, dar şi cel ilustrat de metafizica monadelor, i-au sugerat lui Blaga învoltul ca forma care „se debordează pe sine însăşi prin repetiţie, se depăşeşte prin suprapunere de forme". Aceste construcţii mentale ne aduc în minte analiza fractală, întemeiată matematic de Mandelbrot şi abordată în diverse studii. De exemplu, analiza fractală în planurile urbaniste, cu impact economic, apare în lucrarea lui Robert G. Dick, prezentată la al 13-lea Congres WOSC, Maribor, 2005. Proprietatea esenţială este neregularitatea formelor fractale care se repetă pe sine la diferite scări, o autosimilitudine sau invariabilitatea la scară.

Şi *teoria generală a sistemelor dinamice* îşi găseşte un filon în filosofia lui Leibniz, care dezvoltă ideea dinamismului lumii, activismul intrinsec al monadelor ca principiu intern al acestor unităţi care sunt centre de energie. Leibniz şi-a elaborat teoria dinamismului în procesul critic intentat cartezianismului, neputând admite că „geometria dă explicaţia ultimă a lucrurilor".

O analiză atentă a operei filosofice a lui Leibniz ar putea evidenţia caracterul sistemic al unei gândiri de mare valoare pentru istoria culturii.

În încheiere, precizez că am preluat din definiţiile *dexonline* sensul următor pentru *spiritualitate*: Tot ceea ce ţine de viaţa spirituală a unui individ sau popor, concepţie despre lume şi viaţă, sensibilitate pentru valorile spiritual-morale şi cultural-religioase, precum şi relaţia acestora cu divinitatea. Este şi cadrul în care i-am alăturat pe cei doi mari savanţi ai umanităţii, Grigore C. Moisil şi Gottfried Wilhelm von Leibniz, cei care au trăit şi au creat la peste 250 de ani distanţă în timpul istoric.

Supliment bibliografic

Discursul de recepţie în Academia Română al lui Alexandru Papiu-Ilarian

Alexandru Papiu-Ilarian (1828-1877) a fost ales membru al Societăţii Academice Române, viitoarea Academie Română, în septembrie 1868 şi, la un an distanţă, şi-a susţinut discursul de recepţie, primul în Academia Română, dedicat lui Gheorghe Şincai: *Viaţa, operele şi ideile lui Georgiu Şincai.* Discursul este amplu şi conţine trei capitole: *Epoca în care a trăit Şincai şi românii cei mai însemnaţi de pe atunci, Viaţa şi operele lui Şincai, Ideile lui Şincai (Ideile religioase-beserecești, Ideile politice-sociale, Ideile politice-naţionale, Ideile literarie, Ideile istorice).* În cele ce urmează, sunt reluate primul capitol şi ultima secţiune din capitolul al treilea, după volumul I din seria Academia Română, *Discursuri de recepţie,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005, serie îngrijită de acad. Dorina N. Rusu. (De remarcat că seria a ajuns la volumul XI, publicat în 2022 şi conţinând discursurile de recepţie din perioada 2009-2022.) Discursul lui Al. Papiu-Ilarian, plus răspunsul la discurs, cu note, unele ample, şi cu numeroase anexe, explicitând notele de subsol sau aducând detalii privind viaţa şi opera celui omagiat, se întinde pe nu mai puţin de 136 de pagini. Aici, nu am reluat notele de subsol, dar ortografia şi limba sunt cele originale (aş zice, în „limba română de dinainte de Eminescu"). Am reluat, de asemenea, introducerea la discurs, aparţinând acad. Dorina N. Rusu. (Gh. Păun)

Istoric şi filolog, Al. Papiu-Ilarian şi-a făcut studiile la Budiu de Câmpie, Târgu Mureş, Blaj, Cluj, unde a terminat cursul de filosofie şi a frecventat, între 1845 şi 1847, un curs de ştiinţe juridice. În 1850 s-a înscris la Facultatea de Drept a Universităţii din Viena; şi-a continuat apoi studiile la Padova, unde, în 1854, a obţinut titlul de doctor în drept. În 1855 a fost chemat profesor de drept şi istorie la Academia (fosta Mihăileană) din Iaşi; între 1860 şi 1868 a ocupat înalte funcţii juridice la Iaşi şi Bucureşti. A participat la Revoluţia de la 1848-1849 din Transilvania, fiind unul dintre tribuni. Între 1863 şi 1864 a deţinut portofoliul Ministerului de Justiţie. În 1868 a înfiinţat şi a condus, la Bucureşti, Societatea „Transilvania" şi a colaborat la numeroase publicaţii ale vremii: *Albina, Amicul şcoalei, Arhivu pentru filologie şi literatură, Concordia, Familia, Foaie pentru minte, inimă şi literatură, Gazeta de Transilvania, Instrucţiunea publică, Revista Carpaţilor, Românul, Trompeta Carpaţilor* etc. Ca istoric, a proiectat o istorie a revoluţiei din Transilvania în şase volume, din care primele două – *Istoria românilor din Dacia Superioară* – au apărut în 1851-1852, iar al treilea, postum, în 1943. De asemenea, a publicat trei volume ale colecţiei *Tesauru de monumente istorice pentru România atât din vechi tipărite, cât şi manuscripte, cea mai mare parte străine* (3 vol., 1862-1864), a editat şi a prefaţat primul volum al operelor lui Cantemir, a colaborat la dicţionarul iniţiat de Societatea Academică Română, de sub redacţia lui A.T. Laurian; a întocmit studii de drept istoric naţional, dar şi scrieri juridice.

La 16/28 septembrie 1868 a fost ales membru „actual" (titular) al Societăţii Academice Române.

La 14/26 septembrie 1869 a fost cel dintâi care a prezentat un discurs de recepţie, pe care l-a închinat unuia dintre reprezentanţii Şcolii Ardelene, lui Gheorghe Şincai, considerat de presa timpului drept „un adevărat cap d'operă de artă şi de ştiinţă". Prin subiectul ales – despre „părintele istoriei românilor, unul din cei mai mari români, martir al românismului" –, prin forma de prezentare – „un limbaj verde şi curat românesc, expresiuni de sentimente demne a deştepta până şi pe cel mai amorţit român" –, discursul de recepţie a fost „ascultat cu mult interes şi adeseori întrerupt prin aplauze" de un public numeros, „atras şi prin însemnătatea materiei şi prin greutatea autorului".

Răspunsul a fost dat de un alt reprezentant al istoriografiei transilvănene, George Bariţiu (1812-1893), membru fondator al Societăţii Academice Române, care a ţinut, şi cu această ocazie, să sublinieze rolul pe care tânăra instituţie academică de la Bucureşti trebuia să-l aibă în „a recomanda naţiunei studiul istoriei, iar mai ales a confăptui din toate puterile sale pentru cultivarea istoriei naţionale".

Epoca în care a trăit Şincai şi românii cei mai însemnaţi de pe atunci

Domnii mei!

I. Mai înainte de a vorbi de G. Şincai, viaţa, operele şi ideile lui, daţi-mi voie a zice puţine cuvinte despre epoca în care a trăit el.

În ultimii ani ai seclului trecut se împlineşte evoluţiunea cea mai însemnătoare în viaţa oamenimei. Instituţiunile învechite ale trecutului se răstoarnă şi o nouă eră se inaugurează: se proclamă drepturile omului şi ale poporului.

Această operă măreaţă era rezervată, ca tot ce e mare, gintei latine, pentru că ei Jupiter a destinat imperiul lumei: *Imperium sine fine.*

Pre când pământul se cutremura sub paşii gigantici ai latinilor de la Apus, ce făcea să vedem colonia romană aşezată de Traian în Dacia spre a reprezenta şi apăra civilizaţiunea latină în Orient?

În Dacia Superioară, ea era îngenuncheată şi strivită de goţi şi huni; în cea Inferioară, umilită şi dezonorată sub turci şi greci. Dincoa şi dincolo de Carpaţi, clasa inteliginte părăsise de mult uzul limbei Romei. Poporul mai că pierduse conştiinţa de sine.

Însă germele vieţii nu era atins.

Popoarele presimt instintiv cutremurul revoluţiunilor mari ce le aşteaptă. Aceştia-şi au precursorii lor.

Din culmea ce desparte seclul XIX de al XVIII vedem ivindu-se, în toate părţile Daciilor, un număr de bărbaţi cari, atinşi de suflarea epocii, striga cu un vers potinte: Deşteptaţi-vă, români de la Răsărit, fii ai Romei, fraţi ai latinilor de la Apus!

De atunci mai cu seamă începură românii a reveni la conştiinţa de sine; ideea românismului de atunci reînvia în Orient.

II. Cari sunt acei bărbaţi predestinaţi cari, cu finea seclului trecut şi începutul seclului prezinte, insuflaţi de geniul Romei şi al Daciei, ne rechemară, după o amorţeală de secoli, la conştiinţa de noi înşine?

Primii apostoli ai românismului se arată în centrul Daciei lui Traian.

Pe la mediul seclului XVIII, nemuritoriul român, *episcopul Ioan Inochentie Micul,* începe a trimite tineri la Roma, cari veneau apoi acasă inspiraţi nu de Roma papei, ci de Roma imperiului sempitern. Unul din aceştia, *Gregorie Maior,* fu cel dintâi profesor de limbi şi ştiinţe în şcoalele române în Blaj, la anul 1754.

Atât românii erau înseteaţi de învăţătură, încât, pre lângă toate piedicile ce li se puneau încă de pre la 1754, preste 300 de învăţăcei erau la şcoalele din Blaj, pre cari episcopul Aron îi ţinea cu pâine, la sărbători, şi cu fiertură, pre unii încă şi cu haine şi cu cărţi. Limba latină foarte bine se propunea, pentru aceea curând se şi vestiră.

Aceste şcoale române, apoi institutele de la Roma, de la Viena şi de aiurea şi, mai adaug eu, presimţul suflărei epocei cei nouă, produseră o seamă de bărbaţi cărora, asemenea, românii, cutez a zice, de-abia au până astăzi.

Iată cei mai iluştri din aceşti apostoli ai românismului: *Samuil Clain* sau *Micul,* nepotul episcopului *Inochentie; Georgiu Şincai* şi *Petru Maior,* trei luceferi pe firmamentul literaturei române, carii, ei cei întâi, au deschis cartea limbei şi adevărata carte a istoriei române.

Episcopii de la Oradea Mare, *Darabant* şi *Vulcan,* patroni şi amici ai celor de sus, mecenaţi ai literelor române, contimporani ai mitropolitului *Iacob* din Iaşi, toţi trei transilvani.

Molnar, oculistul, care tracta cu Horia şi Crişan la 1784, care pre la 1788 scrisese gramatica, pre la 1799 retorica română ş.a.

Tempea, coleg al lui Şincai în direcţiunea şcoalelor române, admirator al lui Micul şi Molnar şi cunoscător profund al limbei şi istoriei române.

Iorgovici din Banat, lingvist şi filosof adânc, jurist şi mare român, care, convins că „limba şi naţiunea cu acelaşi pas păşesc" înainte de aceasta cu 70 de ani, pre la 1799 are curagiul nu numai de a curăţi limba de străinismi dar, spre uimirea cunoscătorilor de astăzi, de a o înavuţi, aplicând principiul etimologiei şi al analogiei, întocmai precum le aplicăm noi astăzi, zicând că: „de nu va plăcea românilor de atunci, se vor afla între următorii la care va plăcea ce e al naţiunei noastre".

Ţichindeal care, prin *Fabulele* sale, pre la 1814, învăţa: „să fim noi toţi românii una: nu e aicea grec sau latin, unit sau neunit… una trebe să fie naţia românească. Mintea (exclama el) mărita naţie daco-românească în Moldavia, în Ardeal, în Ţara Ungurească; Mintea! când te vei lumina cu învăţătura, cu luminatele fapte bune te vei uni; mai aleasă naţie pre pământ nu va fi înaintea ta."

Mehesi, consilier de curte, autorul principal al suplicei naţiunei române din Transilvania de la 1791.

Consilierul *Ştefan Costa*, de la care Şincai primi documente istorice, precum diploma lui Mihai Viteazul prin care acesta întărea articolii dietei din Alba Iulia de la 1599 ş.a.

Însuşi episcopul *Bob*, care se ocupa, pe lângă cărţi beserecești, şi cu dicţionarul limbei.

Colosi, Körösi, Budai-Deleanu, I. Corneli ale căror studii de limbă storc mirarea şi gratitudinea cunoscătorilor până astăzi. *Vaida*, juristul şi profesorul.

Apoi *Lazăr* cari, precum Negru cu spada, de asemenea el, cu cartea a mână, trecu munţii să spună românilor de sub domnia fanariotă că erau români.

Doctorul *Romanţiai,* cu ale cărui fondaţiuni se luminează până astăzi junimea română de preste Carpaţi.

Apoi poetul şi avocatul *Vasile Aaron.*

Prea învăţatul doctor *Vasile Pop.*

Şi alţi mulţi, cari, persecutaţi de moarte de inamicii numelui român, muriră mai toţi înainte de timp.

Atâţi români, atâţi învăţaţi produse mai cu seamă direcţiunea naţională a învăţăturii din Blaj, precum şi spiritul şi puterea epocei, în mijlocul celei mai revoltătoare apăsări, sub care gemeau bieţii români de preste Carpaţi, când pe copii îi târau cu putere de la şcoală şi-i puneau la bivolii domneşti şi pre popi îi smulgeau din beserecă spre a-i trimite la lucru iobăgesc. Geamătul apăsărei se resimte în toate lucrările acestor bărbaţi şi răsunetul vocii lor pătrunde până astăzi în toată inima de român.

„Ei, prin lucrările lor, ca prin un toiag al lui Moise, au despicat (zice d. *Heliade*) o mare de întunerec ce ţinea pre români de cindea pământului tăgăduinţei şi tăcură să treacă dincolo de Egiptul minciunilor şi să-şi cunoască adevăratul şi măritul lor început... Cetiţi, tinerilor, pe *Paul Iorgovici, P. Maior, Ţichindeal, Şincai...* şi veţi învăţa într-înşii şi limba voastră, şi ceea ce au fost moşii voştri, şi ceea ce veţi putea fi de veţi urma învăţăturilor lor. Aceştia toţi au fost jertfa închinărei lor întru slujba naţiei şi moartea lor poate fi o vecinică dovadă a înaltei lor solii şi a împlinirii ei cu desăvârşire."

III. Să vedem acum ce oameni produsese aceeaşi epocă în Dacia Inferioară, în România şi în Moldavia.

La un scriitor roman, anume *Fonteius*, se află însemnat un vechi oraciu în carmeni, care se trăgea încă de la Romul şi în care se zicea că atunci Fortuna cea bună va părăsi pre romani când îşi vor uita de limba părintească.

În adevăr, în Imperiul roman-oriental, în seclul VI, sub împăratul Foca, limba romană fu înlocuită prin cea grecească şi Imperiul roman-oriental deveni grec-bizantin şi merse apoi cu paşi repezi spre cădere.

Dacia încă de atunci se desfăcu de imperiu şi, în legătură cu slavii, era pre aci să-şi uite originea şi limba.

De-abia către finea seclului XVI, mai întâi în Transilvania, apoi şi dincoa de Carpaţi începuse a se introduce cu încetul limba naţională în beserecă, apoi şi în administraţiunea română, când, cu începutul seclului XVIII, domnia grecilor, „ginte purure fatală românilor'", cum zice *Del Chiaro,* exila limba română, introduce limba greacă şi, în decurs de un seclu, era pre aici să tâmpească de tot sentimentul naţional. Sub astă ruşinoasă domnie, şcoale sau nu erau de loc, sau erau greceşti.

„Nefiind şcoale, era multă prostie", zice Grigore vodă Ghica al Moldaviei, pre la 1743, Dieu! multă, dacă fruntaşii de atunci ai României nu se îndoiau de a adresa domnului lor Constantin Mavrocordat o dorinţă şi propunere ca aceasta: „oricare fecior de boiar care nu se va şti să meargă la învăţătură şi să înveţe carte elinească să nu fie vrednic a se înălţa la stăpânia boieriei". Domnii greci, adecă, se apucaseră a întemeia şcoale greceşti în Ţările Române. Aceste şcoale purtau nume de Academie.

Erau câte doi-trei dascăli de limbă grecească foarte bine plătiţi. Unul dintr-înşii se chema „dascălul cel mare". Era şi câte un dăscălaş român, plătit ca în bătaie de joc, pentru carte bisericească, moldovenească sau românească, pentru a scoate popi, scriitori şi cântăreţi. Şi aceasta pre la 1748, 1793, 1803 şi următorii.

Mulţime de greci din toate părţile lumii venea în ţară cu droaia şi se aşeza aici ca acasă. Bucureştii, cu drept cuvânt, se privea de urbe grecească.

Partea cea mai mare a elevilor din şcoalele publice erau greci şi aceştia, iar nu fiii românilor, se întreţineau în şcoală cu spesele societăţei române.

Până şi prin casele private erau călugări greci, cari fugeau de urâtul monastirii sau cereau ocaziune de a scăpa de acolo. *Wolf,* ca şi *Raicevich,* asigurau că aceşti dascăli erau tot ce se poate mai ignorant şi mai depravat.

De asemenea, şi în şcoalele publice, deşi erau aduşi de dascăli grecii cei mai instruiţi, progresul era prea neînsemnat, precum încredinţează toţi contimpuranii, străini şi indigeni.

Anume *Raicevich*, pre la 1788, zice că se învăţa gramatică grecească şi logica lui Aristotel. Cel mai celebru din aceşti dascăli greci avu, zice el, talentul de a scrie un volum în 4° asupra părţii a patra din gramatica lui Gasi. Acolo era vorba de astronomia, ce niciodată nu învăţase, şi de descoperirea Americei; se maltratau deiştii franci şi se tratau de ignoranţi toţi scriitorii moderni, pre care nu-i cetise vreodată. E un fapt, mai adaugă Raicevich, că aceşti doctori greci erau, în general, foarte ignoranţi; ei nu se ocupau toată viaţa decât de minuţie gramaticali, fără vreo spoială măcar de ştiinţe, au de litere şi fără de nici un gust.

Wolf nu se poate indigna de ajuns de tautologiile şi pleonasmii acestor dascăli greceşti. Se învăţa, zice el, cu deosebire limba elenă. Şi, cu toate acestea, nu găseşti unul la sută care, departe să ştie comenta, să poată ceti cu folos vechii scriptori ai Greciei. Pre la 1796 nici între profesorii din Iaşi nu se găsea unul măcar care să fie coprins geniul limbei greceşti. Metodul lor e pedant şi şarlataneria lor literară se plăteşte foarte scump.

Sulzer, în România, e mai aspru decât Wolf în Moldavia. Vorbind de gramatica în patru volumeni a lui Neofit, călugărul grec de la Slătari, originar din Mareea, el zice: „O gramatică în patru volumeni! acum mă dumiresc eu pentru ce grecii şi românii învaţă la această limbă în curgere de câte 20 ani. Dar ce să zicem despre învăţători şi şcoală, cari, cu asemene metod, n-au ştiut produce un singur poet sau orator, cu atât mai puţin vreun învăţat."

Aceasta era opiniunea străinilor despre şcoalele greceşti din Ţările Române.

Nu altmintrea judecau românii cei cu minte.

Mitropolitul din Iaşi, *Iacob Stamate,* contimpuran cu cei de sus, condamna în mod oficial metodul dascălilor din şcoalele de atunci din Iaşi, în cari, zice, se „învăţa cu întunecare din cele neştiute la cele neştiute, cu numiri şi cu canoane şi cu mulţime de cuvinte, însărcinând mintea ucenicilor şi poruncindu-le acele numai date lor să cetească şi, ca papagalii, să le înveţe de rost, nimica cu totul ştiind sau înţelegând din cele ce învăţa, din care pricină mai şi 10 şi 12 ani îmbătrânesc în gramatică ucenicii"... vorbeşte apoi despre „tehnologiceştile lor bârfeli, care tâmpesc mintea ucenicilor, prefac şi strică judecata ei!"

Aveau însă aceste şcoli un merit, dar nu pentru români. Ele erau şcoale naţionale greceşti. Dascălii erau cei mai înflăcăraţi patrioţi eleni. Bucureştii mai ales şi şcoalele de aici erau vatra agitaţiunii greceşti, vatra elenismului preste tot. Dascălii vorbeau greceşte către greci. Spuneau junimei, ca Zefs, de ar fi venit să vorbească numai elineşte ar fi vorbit; că natura de va grăi vreodată, numai elineşte are să grăiască; că izvorul şi muma a toate este limba şi învăţătura elenă. Le descriau apoi pre eroii anticei Elade şi apăsarea nesuferită sub care zăceau grecii de acum. Aţâţau patriotismul şi invitau la sacrificii. Şi sacrificau românii, alăturea cu grecii, pentru greci. Pe la 1810-11 se formă în Bucureşti o societate literară *greco-dacică* sau *eteria filologică* şi în Viena se fondă *Logios Hermes* cu bani româneşti, până ce apoi, pre acest al nostru românesc pământ, izbucni ca acasă eteria grecească.

În şcoala grecească românul învăţa a admira tot ce era grecesc, iar pre sine se simţea umilit ca român şi, în umilinţa sa, dispreţuia tot ce era românesc. Caracterul român se altera. Sub influenţa domniei şi şcoalei greceşti şi prin amestecul sângelui, românul deveni sceptic şi indiferent. Inamici naturali ca *Raicevich, Wolf, Sulzer* şi alţii ne compătimesc.

Vorbind noi astfel de domnia seculară a grecilor în Ţările Române, găsim cu cale a însemna ceea ce a zis Şincai vorbind de Despot Vodă. El zice: „Scriind eu aşa aspru despre Despot, n-am vrut nici vreau să vatăm vreun neam, că neamurile toate au preţ înaintea mea, numai să nu fie de năravul lui Despot".

În asemeni împregiurări, mulţi români însemnaţi prin patriotism şi învăţătură în deşert am căuta pre aceste timpuri în Ţările Române.

Cu toate acestea, geniul Daciei nu părăsi de tot pre români nici în această epocă de urgie, de umilire şi de deznaţionalizare. Găsim şi pre atunci mai multe nobile suflete, mai multe înalte inteligenţe, care lucrau cu ardoare şi se luptau cu curaj pentru binele naţiunei, ca: *Iacov I*, mitropolitul Moldaviei, care, pre la 1752, împreună cu tot clerul moldovenesc, fac carte de legătură şi de mare blestem asupra tuturor acelor, pământeni sau străini, cari, în vreun chip, s-ar ispiti de a pune vreodată, în vreo eparhie a Moldaviei, cât va trăi această de Dumnezeu păzită ţară, episcopi sau mitropoliţi străini, greci, iar nu pământeni; ca acei venerabili bătrâni boiari, despre cari scrie Raicevich, că, cu atâta religiune se purtau către vechile datine ale ţărei, încât, sub toată domnia grecească, nu voiră a vorbi măcar vreodată greceşte; ca alţi mulţi apostoli ai naţionalităţii, care, spre a putea lucra mai în voie în sensul dorinţelor lor, îmbrăcară haina, pre atunci mai venerată, a călugăriei şi, înţelegând prin instinct de ce însemnătate este limba pentru o naţiune strivită în respect politic, lucrau cu stăruinţă spre a traduce cărţile beserecei în limba română, ca nu doar să se strecoare greceasca şi acolo de unde în seclul precedent românii începuseră a lepăda cărţile slavone. Ar fi lung a înşira pre toţi acei prelaţi şi preoţi români cari, în tot acel seclu cât au fost ocupate tronurile române de precupeţii greci, umplură ţara cu mii de cărţi de acele ce sunau româneşte la urechea poporului întreg, de la naşterea pruncului, cum zice d. Odobescu, până la astrucarea moşneagului; români ca: mitropoliţii *Daniil* şi *Grigorie*, ca virtuosul, instruitul şi mândrul prelat român *Filaret,* cari nu a putut ţine mai mult de doi ani scaunul mitropoliei din multă ură şi invidie ce purtau domnii greci asupră-i; ca Cesarie, episcopul de Râmnic, demn succesor al lui *Damaschin, Inocenţiu* şi *Clemente* şi amic al lui I. Văcărescu; ca *Iosif,* întâiul episcop de Argeş, originar din Transilvania; numai doi români cunosc, zice Şincai, pre la 1804, ştiind scrie româneşte cum se cade: pre *Samuil Clain* şi pre episcopul de Argeş.

În fruntea literaţilor profani stau *Văcăreştii.* Îndeosebi să admirăm pre *Ianache Văcărescul*, care, „după 1681 de ani de la Traian", la 1787 după Christ, în acest întunerec fanariotic, prezenta compatrioţilor o gramatică română, una din cele dintâi, şi lăsa urmaşilor cel mai nobil legat ce putea lăsa un român de geniu posterităţii sale:

Urmaşilor mei Văcăreşti,
Las vouă moştenire:
Creşterea limbei româneşti
Şi-a patriei iubire.

IV. În Moldavia să însemnăm pre mitropolitul *Iacob Stamate* (1792-1803), ardelean de naştere, care, împreună cu logofătul *Gligoraş,* se ocupa cu cronologia domnilor şi a mitropoliţilor Moldaviei, combătea, precum vedem, sistema cea tâmpitoare a grecilor din şcoalele de la Iaşi şi stăruia pentru învăţarea limbei latine „trebuitoare şi spre îndreptarea şi împodobirea limbei moldoveneşti".

Amfilochie, episcopul de Hotin, scria, pe la 1795, despre originea romană a palmei domneşti din Moldavia.

Mitropolitul *Veniamin,* următorul lui Iacob, contimpuranul lui Vulcan, mecenat, ca şi acesta, al literelor române. Mulţime de cărţi beserecești se tipăriră sub dânsul.

Neputându-i număra pre toţi, să încheiem cu vornicul *Beldiman,* biciuitorul grecilor, care în *Tragedia* sa rezuma geamătul înăbuşit de un secol al românilor din Moldavia.

Bărbaţi cari să se ocupe mai cu de-adinsul cu originile şi istoria românilor, şcoala grecească nu putea produce. De aci vine că cartea de legi de sub Matei Basarab era mai cunoscută ardelenilor decât muntenilor şi că, pre când blăjenii posedau mai înainte de mijlocul seclului trecut, afară de Miron Costin şi alţi cronicari, până şi cronicul lui Cantemir, ieşenii, pre acest din urmă, abia îl cunoscură pe la 1835, când apoi îl şi tipăriră după manuscriptul din Petroburg.

Dintre grecii stabiliţi în ţară încă abia aflăm vreo trei-patru inş, ca fraţii *Tunusli, Philippidi, Fotino,* ocupându-se cu istoria ţărei.

Astfel, istoria şi statistica română ajunseseră pre mâinile unor nemţi, saşi, unguri, ca *Sulzer, Raicevich, Gebhardi, Engel* ş.a.

Terminând despre starea intelectuală a românilor sub fanarioţi, să nu uităm că, pre la capătul seclului trecut, se introduce în Ţările Române studiul limbei franceze, eveniment în adevăr providenţial şi de mare importanţă pentru români, în privire atât literară, cât şi politică şi naţională.

V. Să amintim şi doi-trei meso-români din această epocă, patrioţi şi eruditi distinşi.

Theodor Cavalliotti, învăţat protopop român din Moscopoli, în Macedonia, publică în 1770, în Veneţia, *Protopeiria*, care cuprinde un registru de 1170 cuvinte în greceşte, româneşte şi albaneşte. Tot pre atunci se publicară în Moscopoli mai multe cărţi macedo-române.

Const. Hagi Cehani din Moscopoli, român cu întinse cunoştinţe, care comunică lui Thunman multe ştiinţe despre originea, limba, întinderea, numărul populaţiunei şi ale împrejurări ale macedo-românilor şi albanilor.

Daniel, autorul unui dicţionar grec modern, meso-român, bulgar şi albanez, tipărit la Viena la 1802.

Dr. *G.C. Rosa* publică, la 1807, o scriere intitulată *Cercetări despre românii de dincolo de Dunăre.*

M.G. Boiadgi publică, la 1813, în Viena, gramatica macedo-română, cu text grec şi german.

Iată, dar, în această mare epocă români eminenţi în toate părţile Daciei lui Traian şi a lui Aurelian.

Lucru demn de însemnat, românii cei mai asupriţi, cei de sub jugul unguresc în Transilvania şi Banat şi acei de sub urgisitul despotism al ierarhiei greceşti în Macedonia, produseseră literaţii cei mai iluştri.

→

Supliment bibliografic

VI. Aceşti români luminaţi au atins toate ideile românismului. Pre la 1795 se formase în Transilvania până şi planul întemeierii unei societăţi filosofeşti a neamului românesc. Această societate avea să se ocupe cu toate ştiinţele şi îndeosebi cu istoria românilor; ea se pusese în relaţiune directă cu Bucureştii.

Aşadar, nici onoarea ideii unei societăţi literare a toţi românii nu ne-o lăsară nouă aceşti mari literaţi şi departe văzători români de pre la finea seclului trecut. Ideea a fost mare, dar inimicii progresului român destul de tari spre a o sugruma îndată în naşterea sa. Să fim noi mai ferici!

A face biografia atâtor români nemuritori ar fi o lucrare demnă de dumneavoastră, dar prea dificilă pentru mine şi prea întinsă pentru solemnitatea de astăzi.

Am ales unul din toţi, a cărui viaţă mi s-a părut mai instructivă şi ale cărui lucrări rezum ideile nu numai ale celorlalţi români de pre atunci, dar pot zice ale românismului pentru totdeauna.

Daţi-mi voie a vorbi de viaţa, operele şi ideile lui Georgiu Şincai.

.. . .

Ideile istorice

La 1774 intră Şincai în cetatea eternă. Văzu Columna lui Traian şi se inspiră de geniul Daciei şi al Romei. El fusese trimis în Roma papilor şi se întoarse rapid de Roma lui Romul şi a lui Traian.

Încă de atunci, june abia de 20 ani, Şincai îşi propuse a face un drum imens, care până la dânsul nici un român nu-l făcuse; nici de atunci până astăzi nu s-a mai încumetat cineva a-l face.

El îşi propuse a pleca de la un punct fix şi cert, de la colonizarea Daciei prin Traian, şi a urmări apoi colonia romană, pas în pas, din an în an, prin toată întunecimea timpurilor, prin tot labirintul barbarilor, prin toate adversităţile seclulelor, până în zilele sale.

Nimeni nu călcase acest drum, nimeni nu răzbătuse în acest labirint.

Cine era să-i fie conducătorii? unde era să găsească firul Ariadnei?

Mai ver cine şi oriunde, afară de români, cari de mult le scăpaseră din mâini.

Din Tisa până în Marea Neagră, din Carpaţi până în Balcani şi în Pind, risipiţi, dezlipiţi, sfărmaţi, subjugaţi, românii îşi uitaseră de mult şi de unde erau veniţi şi ce fuseseră odinioară şi chiar ce erau acum şi cum de ajunseră în starea în care se aflau. Furtunele timpurilor risipiseră toate monumentele originei şi vieţei lor pre toată faţa pământului, de la Roma până la Moscova, de la Constantinopol până în Asia de o parte, până la Varşovia şi până dincolo de nord extrem al Alemaniei de alta; unguri şi poloni, nemţi şi ruşi, bizantini şi turci, toţi şi pe-ntrecute rupseseră câte o bucată din corpul istoriei române, ascunzând-o, acoperind-o, alterând-o, descolorând-o, adesea distrugând-o chiar.

Şi cu toate acestea, la asemenea marturi, la asemeni conducători, era nevoit a recurge.

Chiar pre aceştia trebuia a-i găsi, a-i descoperi, a-i recunoaşte, a-i alătura apoi şi împăca: iar din toate, câtă ştiinţă, câtă abilitate şi cât curaj nu se cerea ca aceşti conducători perfizi, adesea inamici între sine şi pururea duşmani de moarte ai românilor, să nu aducă în rătăcire şi pre cel mai învăţat şi mai abil cercetător pre un drum atât de greu şi nemaiumblat.

Şincai îi descoperă pe toţi şi pleacă la drum, dar bine într-armat. El îşi cunoaştea conducătorii, le învăţase limbele şi le studiase toate pasiunile, toate măiestriele, toate tendinţele şi toată perfidia.

Înconjurat de asemeni conducători, el urmează vicisitudinile coloniei lui Traian din ambe Daciele, în tot cursul secolelor, din an în an. Întreabă neîncetat pre martori, îi lasă a vorbi pre toţi în toată libertatea, pre poloni, unguri, turci, ruşi şi alţii, îndeplineşte pre unul prin altul, şi-i face şi fără voia lor a înapoia adevărul ascuns şi risipit al istoriei române. De multe ori martorii, conducătorii se contrazic, adesea vorbesc orbiţi de pasiune, de interes au neştiinţă; atunci călătorul nostru cercetător confundă sau împacă contradicţiunile, pasiunea face să amuţească şi neştiinţa să cadă prin câte o observaţiune scurtă, clară, judicioasă, gravă.

În imensul şi întunecosul labirint al Evului Mediu, de câte ori nu pare a fi în periclu de a-i scăpa firul, de a pierde urma coloniei ce caută. Barbarii prădători nu lăsaseră nici ruine în urma lor. Iar conducătorii, ignoranţi sau perfizi, asigură cu tărie că colonia, că gintea ce caută, pieri de mult, valurile invaziunei barbare o înghiţiră şi toată căutarea e în deşert. Atunci, neobositul nostru cercetător, îngrijat, dar plin de credinţă, priveşte cu atenţiune în dreapta şi în stânga şi la vederea unui martir la Dunăre în seclul III şi IV, la privirea unei epistole din Misia scrisă latineşte în seclul V şi VI; la răsunetul unui grai român prin pădurile şi văile Traciei în seclul VI cu faţa radioasă exclamă, ca un alt Columb: iaca uscatul, iaca colonia lui Traian! De câte ori, aproape pierdută, nu o reaflă ascunsă sub alte şi alte străine şi barbare numiri: când sub nume de daci, de goţi şi alţi barbari, când sub nume de abotriţi, apoi de bulgari şi de sciţi, până şi numele pecinegilor şi al cumanilor încă se dete colonilor lui Traian, precum mai târziu ungurii şi nemţii se mândreau cu faptele românilor, al căror nume îl ascundeau. Când îl reaflă şi priveşte amarele suferinţe ale „neamului celui obidit al românilor”, „ale bieţilor noştri strămoşi” sub barbari, el suferă împreună cu dânşii şi plânge împreună.

Conducătorii, în tot lungul drum, nu încetează de a fi duşmani, nedrepţi, insultători chiar. Şincai îi observă mereu, când glumind şi luându-i în râs, când îndreptând şi chemându-i la ordine. Aceasta o face adesea cu bizantinii, mai ades cu polonii şi mai ales cu ungurii şi nemţii. Iar când neadevărul şi nedreptatea trece toată măsura, Şincai se indignează şi el şi, pierzând câteodată răbdarea, deşi singur în mijlocul atâtor inamici, nu se îndoieşte a adresa acestor martori incorigibili câte o apostrofă homeriană: *Ruşinea vă mânce obrazul.* El arată pentru ce Walther se linguşeşte polonilor. Mult are de lucru cu „preavestitul” Engel, contimpuranul şi cunoscutul său: îndreaptă toate erorile lui, comise cu voie şi fără de voie; spune cum se linguşeşte ungurilor, lucru care nu se cuvine istoricilor; se miră că spune şi el câteodată adevărul şi cauzele reticenţelor lui încă nu le lasă în tăcere.

De teamă nu cumva a se pierde firul vieţei naţionale, a se rumpe în mijlocul atâtor tempeste, Şincai nu-şi uită a-l lega din când în când.

Şincai îşi propusese a fi un simplu cronicar; dar el e un adevărat istoric, pragmatic şi critic.

Quinet, care de două ori asemănă pre Şincai cu Muratori, nu poate admira îndeajuns într-însul maturitatea criticei, spiritul de regulă, de metod, de investigaţiune putinte, discernământul admirabil în lucrurile mari ca şi în cele mici, arta de a pune ordine, de a aduce lumină în haosul cel mai încâlcit ce a fost vreodată; cum, fără a căuta efect, el nu simte decât trebuinţa excesivă de a vedea adevărul demonstrat; şi toate acestea într-un limbaj ingenuu, original, brusc, viu, popular, plin de verdoare şi de o simplicitate cvasirustică. Metodul lui Şincai de a produce documente, diplome, tractate, de a lăsa pre inimici să vorbească, de a aduna din toate părţile toate elementele de certitudine şi a lăsa apoi pre lector să judece; acest metod (zice Quinet) aşează pre autor în rândul creatorilor marei şcoalei istorice din seclul XIX. El a izbutit a face pentru România ceea ce a făcut Muratori pentru Italia, Benedictini pentru Francia, ceea ce lipseşte astăzi încă mai multor naţiuni orgolioase de trecutul şi viitorul lor. Şi dacă vom considera că el a fost condus la acest metod învăţat, între anii 1790-1808, adecă într-un timp pre când operele criticei contimporane nu apăruseră încă şi pre când în istorie domnia un spirit cu totul diferit, uimirea ne va coprinde şi mirarea şi ni se va părea, poate, că asemeni lucrări nu s-au putut îndeplini fără un plan oarecare al Providenţei în privirea poporului pentru care s-au întreprins.

Domnii mei!

Cunoaştem epoca în care apăru Şincai, mărimea întreprinderii junelui, lucrările ce execută bărbatul, ideile ce propagă, persecuţiunile ce încercă şi amarele suferinţe ale bătrânului Şincai, pururea lovit, dar niciodată înfrânt.

Până la dânsul, lumea se întreba cu mirare din când în când, ce şi de unde e această ginte trunchiată şi totuşi mândră, desfăcută, dar de aceeaşi limbă, de aceleaşi datine, aşijderea ca o santinelă la marginile Europei, de la Tisa până la Nistru şi până la Dunăre, pre un teritoriu întins ca acel al Italiei? Şi nimeni, nici chiar românii, nu ştiau da răspuns.

În mijlocul întunericului în care ne aflam cu toţii, iacă vine acest om extraordinar trimis, nu mai încape îndoială, de însuşi geniul Romei, şi arată românilor şi lumei că aici e Dacia cea veche, care o cucerise Traian împăratul şi o colonizase cu o nemărginită mulţime de romani.

Se ştie acum că din câte colonii aşezaseră vreodată romanii, nici una nu se poate asemăna cu marea colonie adusă de Traian în Dacia, pentru că Traian a voit a fonda aici, la extremitatea lumei romane, o adevărată nouă Italie în faţa lumei barbare, cu scop de a forma un mur potinte contra invaziunilor de la nord, cu scop de a apăra civilizaţiunea latină contra barbariei ameninţătoare. Iacă marea misiune a Daciei lui Traian!

Nimeni mai mult decât Şincai nu era încredinţat că misiunea poporului daco roman, în curs de atâţia secoli, nu se schimbase până astăzi. Convins că astăzi, ca şi odinioară, tot noi suntem poporul cel mai însemnat în Orientele Europei, mai însemnat prin originea, prin numărul, prin cultura, prin poziţiunea noastră, că noi reprezentăm şi astăzi, în aceste margini ale Europei civilizate, cultura occidentală, cultura latină, el nu se îndoia un singur minut că nu va trece mult şi Europa latină se va pătrunde şi dânsa de necesitatea urgentă în care se află de a reînvia şi a susţine cu tărie, în interesul cel mare al latinismului şi al civilizaţiunei, colonia lui Traian din Dacia.

Coprins şi împins de asemene idee, el nu se ocupă toată viaţa decât a dezgropa şi a aduna din toate părţile lumei elementele istoriei daco-romane.

În fine, după mai bine de 34 ani de osteneală, *post tot discrimina rerum,* la anul 1808 Şincai putu să exclame: *Tantae molis erat Romanam condere Gentem!* El se apucă să facă cunoscut românilor şi lumei rezultatul laborios al lungilor sale veghieri: *Hronica românilor.*

Dar duşmanii neîmpăcaţi ai numelui roman se opun şi publicaţiunea se întrerupe.

La 1812, cearcă din nou şi iar nu izbuteşte; barbarii îi răspund: *Opus igne author patibulo dignus.*

El avea presimţul că n-avea să-şi vadă *Hronica* tipărită „sub sânta coroana Ungariei”, nici latineşte, necum româneşte.

Dar toate persecuţiunile lumei nu-l abat de la cugetarea vieţii sale de a ridica acest monument nepieritor gintei daco-romane.

Neputându-l scoate la lumină, el ascunde în desagi şi, părăsit de lume şi soarte, poartă în spate-i, nedezlipit de sine, tezaurul său şi al naţiunei, poliindu-l *inter dolores et aerumnas* şi îndeplinindu-l neîncetat până în momentul ce părăsi această viaţă ingrată.

Însăşi moartea, nemulţumită a-l răpi, ascunse, până mai dăunezi, mormântul bărbatului care dezmormântase un popor întreg.

Moartea însăşi nu îmblânzi furia soartei şi a inimicilor lui şi ai gintei române: el fu prigonit în *Hronica* sa şi după ieşirea-i din viaţă.

Murind Vulcan, căruia-i lăsase Şincai un exemplar din *Hronica* sa, scaunul episcopesc de la Oradea Mare rămase văduvit până astăzi de succesori cu inimă şi simţ de român şi tezaurul lui Şincai şi al naţiunei se ţinu şi se ţine îngropat până astăzi în Oradea Mare.

O copie a *Hronicei,* scoasă pre la a. 1821-2 de pre originalul rămas la Vulcan, căzu în mâinile unor librari de la Viena, de la cari o cumpără, într-o licitaţiune, arhimandritul german Vida din Maramureş, pre la 1833, iar la 1843 cercă să o publice în tipografia Mitropoliei din Iaşi, dar nu ieşi decât până la a. 1000 al *Hronicei.*

La anul 1844, Alexandru Gavra de la Arad, posedând o altă copie, începu să dea la lumină operele şincaio-clainiene, în tipografia Universităţii ungureşti din Buda; dar cu toate strigările presei române, cu tot sprijinul iubitorilor de istorie, el încă nu tipări *Hronica* decât până la anul 1383.

În fine, la 1852, principele Gregorie Ghica al Moldaviei cumpără manuscriptul ce posedă Vida şi la 1853, anul secular al lui Şincai, ieşi la lumină, sub priveghearea domnului Laurian, unul din membrii comisiunei însărcinată cu publicarea, cartea care „aceasta era întâi de a se face pentru români” şi despre care cu drept cuvânt se zise că „în cât timp nu va fi publicată, românii nu vor avea istorie”.

Hronica lui Şincai, aşa precum e publicată în Iaşi, nu merge decât până la anul 1739, şi aceasta nu e decât o prescurtare din *Culegerea sa cea mare*, din *Analii românilor*, din *Scrisorile sale cele mari*, aşezate după ani; o prescurtare românească, precum spune însuşi când zice că „nu-şi lungeşte munca, ca să o isprăvească mai repede şi să o întoarcă pre latinie, ca să n-aibă op să i-o cerceteze românii săi care nu ştiu de acestea”, „dintre cari unii mai vre-l-ar mort decât să scrie de acestea” şi „carii atâta l-au necăjit de era să-şi pârjolească lucrarea”.

→

Graţie şi speranţă

Alexandru CAZACU

Parte a tabloului liric contemporan, atât de divers, poezia Danielei Şontică beneficiază în esenţă de o structură apolinică şi un fond de seninătate ce acompaniază întotdeauna marile ori micile tensiuni, dileme şi interogaţii contemporane. Volumul *Cântece pentru vrăbii şi motoare,* apărut anul acesta în condiţii grafice deosebite la Editura Vinea, este un exerciţiu intelectual şi afectiv unde autoarea realizează acel *falsovero di poeti* despre care vorbea Vittorio Sereni, reuşind să transfigureze în secvenţe calme, încordări şi combustii ale cotidianului.

Viaţa secundă ce aparţine oricărui poet autentic se manifestă în versurile din această carte sub semnul unei fine nostalgii fără decepţii. Măştile bucuriei, melancoliei ori singurătăţii nu-şi justifică prezenţa, căci poeta abordează frontal si curajos aceste teme fără a teatraliza: *De-aş fi povestit pe înţeles/ tot ce vedeam/ în haloul fiecărui lucru.// de-aş fi înotat strident/ împreună cu peştii/ din privirea mirată de copil.// dacă aş fi desenat/ ochiul alungit peste lumea care/ creştea şi creştea/ albă ca luna.// înainte să fi aflat/ că aceea era adevărata frumuseţe* (*înainte să fi aflat*). Depăşirea obstacolelor se realizează prin asumarea acestora, recluziunea şi aparenta desprindere de istorie se face pentru o justă analiză a trecutului, dar mai ales pentru o bună poziţionare faţă de ce va urma. Acest tip de rectitudine conferă autenticitate şi reuşeşte să capteze interesul lectorului poate prea adesea obişnuit cu lamentaţiile în zona confesivă: *când treci cu bine prin furtuna zilei/ te bucuri/ şi aştepţi ceva/ mult mai vijelios/ poate solzii unor amintiri/ căzând peste acoperişuri/ ori/ stăpânul cochiliei invizibile/ sub care se ascunde uneori/ tot ce e viaţă* (*tot ce e viaţă*).

O anumită materie a imaginii se developează crud, dar relevant pentru scopul prevăzut. Avem text poetic lipsit de inutile calofilii, dar deopotrivă grevat de o cultură umanistă care *parla per se* în maniera de expunere a secvenţelor: *...iar eu/ desigur/ ce mult l-am iubit pe don alonso/ ce mult!/ adevărata dulcinee ar alunga/ mârţoaga lui ponosită şi ţi-ar scrie/ că aşa se face, credinciosule sancho,/ că mi-am trimis inima pe şesuri cu gazon/ direct spre morile de vânt/ dar acolo – ce folos? – mestecă întruna/ nesfârşite dealuri despre don miguel,/ de parcă pe el l-aş fi iubit,/ de parcă aş fi îmbrăcat/ degeaba rochiile de muselină/ când binevoia să ne facă o vizită/ cavalerul niciunei tristeţi* (*credinciosule sancho*). Notaţiile nu generează imaginaţie, ci mai degrabă responsabilitate, existând în fiecare vers un comportament de tip „gazdă" faţă de cititor, nu de tip „vizitator". Se evită glisarea pe grila unui portativ sensibil şi se păşeşte destul de ferm şi asumat, fără a ultragia nimic, această aderenţă la realitate neexcluzând alchimia unei rafinate delicateţi: *locul unde ţi-am dormit pe umăr/ a devenit o cavalcadă/ o inoportună herghelie de cai/ străpunşi de suliţe şi gânduri/ aş face din sângele lor alb o poveste/ pe care să mi-o spui uneori/ ca să vindec cu ea/ chiar şi ultima cădere/ a constantinopolului* (*asurzitor*).

Astăzi în lumea post-istorică, când se spune că tehnologia întreţine flacăra memoriei colective a tribului global şi post-umanizat, Daniela Şontică, propune o soluţie echilibrată, evitând aplaudarea ori damnarea stadiului actual al civilizaţiei, când dispozitivele încon-jurătoare au ajuns la un rafinament baroc şi o răspândire universală. Deja parte din fiinţa noastră, volens-nolens este prinsă într-un joc permanent cu mereu noile exigenţe ale aparatelor şi sistemelor şi este greu de spus cine este Pygmalion şi cine este Galateea: *îmi povestea că un motor perfect/ este o frumoasă fără corp/ are ceva aparte/ sclipirile lui diamantine/ te urcă spre plafonul de nori/ aşa cum pe muritorii de rând/ îi urcă patimile pe transalpina* (*motor perfect*).

Existenţa ca o mărturie şi mărturisire transpare emergent în versuri asemenea unor fotograme acotidiene aflate în siajul convingerii lui Paul Valéry pentru care „Le style, pour l'écrivain aussi bien que pour le peintre, est une question non de technique mais de vision." Anticipări infinitezimale şi detalii aparent anodine sunt capabile să releve adevărate drame: *vor veni vrăbiile/ şi vor număra/ trei funii de mătase aspră./ trei sute de larve ce se visează libelule,/ trei mii de lacrimi cu acid hialuronic* (*cântece pentru vrăbii*). Acuitatea senzaţiilor este mascată în călătorii metaforice către un spaţiu al reflexiei atemporal şi-n întrebări ce nu grăbesc răspunsuri, ci mai degrabă o stare de aşteptare a răspunsului aflat la coliziunea dintre devoţiune şi libertate: *Erai un erou/ intrai în catedrala dantelată,/ înălţai totul printr-un gest,/ până şi arborii crescuţi nefiresc din sângele meu/ încrengătura vinişoarelor ce se zbăteau/ sub braţul ce mă ţinea strâns să nu cad/ de pe şaua calului alb// orga răsuna clar/ şi zâmbeam spre locul unde zâmbea fecioara/ sau ce mai rămăsese din acea zi de 30 mai 1431* (*fecioara*).

Încriminări şi recriminări se dizolvă într-o perspectivă vivifiantă atunci când evenimentele tragice atacă frontal, generalizările sunt contrazise de eveniment şi este nevoie de o justă aşezare a lucrurilor, memoriei şi absenţelor: *toată acea anamneză/ în care păream o şeherezadă ciudată/ mă făcea să râd în hohote/ când ieşeam din cabinetele lor/ dar gata să plâng/ când nu mă vedeau.../ adormeam/ având sub pleoape ultima privire/ către obrazul frumos de tată/ stropit cu undelemn/ şi vin şi ţărână* (*obrazul frumos de tată*). Multe observaţii se află în zona de *understatement* pentru „a provoca" lectorul. Căci nu se adoptă soluţia defensivă ori consolatoare, ci un anumit tip de înseninare elegantă şi genuină. Se scanează anumite întâmplări sprijinindu-se pe diferite perspective, adecvate la analiză, ştiindu-se că polarizarea periclitează întregul mail ales în zona recapitulărilor şi istoriilor intime: *am cea mai strălucitoare aură/ dar o port pe sub piele/ am cea mai radiofonică voce/ dar tu întârzii/ s-o auzi cu inima/.../ dar mi-ai spus că-ţi plac cuvintele/ scrise chiar şi greşit/ de altcineva/.../ da, în fiecare zi reuşeşti să uiţi/ că am cea mai strălucitoare aură* (*aură*).

Aceste *cantos* ale Danielei Şontică ne oferă la început de secol douăzeci şi unu, un mesaj graţios, structurat si condiţionat de propriul har, dar şi de un bagaj consubstanţial valorilor umane, unde persoana este superioară personalităţii, iar fiecare grad de libertate devine un construct al libertăţii responsabile. *Cântece despre vrăbii şi motoare* este o carte aflată sub auspiciile speranţei lui *Grüss Gott*, ce ne îndeamnă să salutăm divinitatea existentă în celălalt şi-n împrejurul nostru: *sunt această insulă/ neştiută în mijlocul oceanului,/ înconjurată de rechini// pe plajele mele cu nisip oranj/ nu umblă decât Dumnezeu/...// colecţionez semne diforme,/ îmi împodobesc gâtul/ cu strigăte de ajutor ivite/ din sticlele venite din larg/ şi ştiu că în disperarea lor/ oamenii speră să existe pământ* (*sticle din larg*).

Apoi de câte ori nu scurtează de frica cenzurei; altă dată tace „ca să înconjoare pieirea ce i s-ar putea întâmpla din spunerea adevărului"; şi iarăşi altă dată de frica „taurilor celor graşi din cucuruz şi de coarnele cele ascuţite ale ţapilor". Apoi, când vorbeşte de popi, de papi, de unire, de câte ori nu e nevoit, de frica „creierilor goli şi a limbelor clevetitoare" a tăcea oarecari lucruri şi de a asigura totdeauna că e bun creştin şi că vrea să moară în legea sa.

Aşadar, nu *Hronica* cea tipărită e lucrarea grandioasă la care a ostenit Şincai zi şi noapte, mai bine de 40 de ani, o jumătate de seclu al vieţei sale.

Unde e această culegere mare de mai multe zeci de volume, aceste *scrieri mari,* cum le numeşte dânsul, adevărate anale a românilor?

Nimenea nu ştie unde pot să zacă ascunşi.

Cine a cercetat, fie măcar biblioteca lui Vulcan? cine, biblioteca şi arhiva familiei Vass?

Apoi continuarea *Hronicei* de la 1739 înainte; apoi manuscriptul latin care-l văzuse Engel în Osiorhei pre la 1800.

Apoi *Hronica* latină la care lucra Şincai, pre la 1810; unde sunt toate acestea?

Unde e dialogul care cenzura de la Viena, la 1790, nu-i dete voie a-l tipări?

Unde istoria familiei sale?

Unde alte multe despre care zice că numai după repausarea sa vor vedea lumina?

Unde? Căci nu e de crezut că Şincai să fi pârjolit, precum, necăjit de ai săi, îi venea să facă cu rezultatul atâtor osteneli.

Atâta material nu mai adunase nimeni; astăzi chiar, necum să aibă bibliotecile statului, dar şi particolarii sunt foarte departe de a avea măcar o bună parte din cât adunase Şincai.

Oh, geniu nemuritor al lui Şincai! Tu, care încă înainte de începutul acestui secol ai strigat cu o voce potinte ce răsună încă şi va răsuna în etern în Carpaţi şi la Dunăre, în Balcani şi în Pind: Fii ai lui Traian! aceasta e Dacia; din naufragiul secolilor ea pentru voi a scăpat; lumina, puterea Răsăritului, voi sunteţi; iacă documentele originei, titolii nobilităţii voastre, iaca temelia dreptului şi al viitorului vostru! Mulţumită sempiternă ţie: tu ne-ai redat conştiinţa de noi înşine; sementia nepieritoare a latinităţii în noi tu ai reînviat; tu ai făcut a se recunoaşte fraţii din depărtare ce de mult îşi uitaseră unii de alţii; pentru că cartea limbei tu cel dintâi ai deschis-o; istoria Daciilor tu o ai smult din ascunzătoarele inimicilor sempiterni ai numelui roman.

Spiritul tău fie în mijlocul nostru!

Niciodată nu vom uita că această carte, ce tu ai început, aceasta iarăşi este mai întâi de a se face pentru români. Când românii se vor cunoaşte, când fraţii de un sânge ne vor recunoaşte, planul cel mare al divului Traian se va realiza în Orient şi atunci... atunci „ginte mai aleasă nu va fi pre pământ înaintea noastră".

Cărţi şi autori

Ion Rotaru:
O istorie a literaturii române... (IV)

Maria Mona VÂLCEANU

După o figură atât de interesantă ca Aurel Dragoş Munteanu, urmează o paranteză, un uitat, un singuratic şi un mare nedreptăţit: Ion D. Sîrbu. Un manierist rafinat şi un experimentator este Ştefan Agopian, remarcat pentru folosirea unor nume de agent fanariote pe care ni le propune pentru a le gusta aroma arhaică vetustă. Sunt enumerate romanele sale, între care *Sara* (1987) şi se trage concluzia că: *Totul este absurd şi imaginat la pura întâmplare a inspiraţiei, destul de apropiată parcă de dicteul automat, într-o sintaxă bine supravegheată totuşi.*

I.D. Sîrbu, despre care se spune că i-ar fi servit ca model lui Marin Preda pentru eroul Victor Petrini, este privit cu multă atenţie, şi chiar dragoste, Ion Rotaru încercând prin acest portret-medalion din *Istoria* sa să-i facă dreptate filosofului discipol al lui Lucian Blaga, aruncat în negura temniţei de comunişti şi având interdicţie de publicare în ţara sa aproape toată viaţa. În nota de subsol este prezentată biografia scriitorului, sunt analizate apoi volumele apărute, în 1982 volumul de teatru, *Arca Bunei Speranţe,* precedat de prozele din *Povestiri petrilene,* 1973, şi cărţile postume, *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, vol. I 1991, vol. II, 1993, şi *Adio Europa,* Editura Cartea Românească, 1993.

Fiu de miner din Petrila, „un intelectual de înaltă clasă", face parte dintr-o „generaţie pierdută", cu studii de filosofie din anii de glorie ai Universităţii din Cluj, cu profesorii Lucian Blaga, D.D. Roşca, făcând parte din Cercul literar de la Sibiu. I.D. Sîrbu era un nonconformist acerb, de unde i s-au tras toate: izgonirea din învăţământ, arestarea în 1945, interdicţiile care au urmat, fiind obligat să lucreze ca vagonetar la mina Petrila, până reuşeşte să ajungă secretar literar la teatrul din Craiova. *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal* nu este un jurnal în sensul notării întâmplărilor zilnice, ci este un „jurnal de idei", autorul este un moralist şi un sceptic „asediat de amărăciuni adânci", „un liberal îndrăgostit de lanţuri", „un minisocrate ce nu a văzut Atena". Apare şi o caracterizare făcută de Emil Cioran: *Leu iconoclast al filosofiei, care, din cioburile a ceea ce a spart cu bună ştiinţă, îşi construieşte în inconştient icoana propriului destin, utopia propriei mântuiri.*

Cu amărăciune notează istoricul literaturii că scriitorii din Craiova nu i-au întins o mână de ajutor bietului „secretăraş" al teatrului, deşi acesta era un scriitor la fel sau chiar mai mare decât ei. Memorialistică ascunsă sub forma corespondenţei lui I.D. Sîrbu cu I. Negoiţescu este şi volumul *Traversarea cortinei,* apărut după decembrie 1989.

Sub titlul *Patru mari productivi,* remarcăm pe Nicolae Rotaru, născut în 1950 la Glâmbocata, jud. Argeş, cu şcoală militară de ofiţeri de transmisiuni la Sibiu. Prolificului scriitor (sunt enumerate multe volume de poezie şi de proză), i se apreciază îndeosebi culegerea de aforisme *Picături de mir,* un fel de „panseuri calde", care îl duc pe profesorul Rotaru cu gândul la vorba lui Nicolae Iorga, „gândurile rele se alungă prin fapte bune", dar şi la intervenţii nu lipsite de umor referitor la truda sa pentru această *Istorie:* Opera lui N. Rotaru *numai până la această dată se compune din peste 50 de volume. În faţa acestui morman de cărţi chiar şi „maşina de citit" cum îmi place să mă numesc, stă descumpănită, gata să depună armele jos.*

Îl citeşte însă cu mare atenţie, analizând arta acestui autor, preferând pe prozatorul Nicolae Rotaru poetului, mai ales pentru că scrie cu predilecţie proze scurte. A reuşit să claseze şi această multitudine de volume şi ni se adresează cu umor: *După ce voi termina această* Istorie, *mă voi scoate eu pe mine la pensie, îmi voi satisface această mare curiozitate.* Din câte ştiu, profesorul Rotaru a murit când această atât de trudită *Istorie* a luat calea tiparului, n-a apucat să o vadă în monumentala formă pe care o are acum ediţia după care lucrez, imitând ca aspect *Istoria* lui G. Călinescu, cea care a fost ambiţia şi modelul său. Visul ce-l visa i s-a împlinit însă şi munca noastră este tocmai de a face tot mai cunoscută această carte atât de cuprinzătoare, peste care viitorii istorici literari, dacă se va mai naşte vreunul, nu vor putea să treacă.

Este remarcată şi tentativa romanului fluviu, ilustrat de scriitorul Hristu Cândroveanu, prezentând viaţa păstorească şi de harnici ţărani agricultori a aromânilor, dar şi scene de la lagărul de exterminare de la Canal, surprinzând foarte bine firea aromânilor.

Urmăresc cu multă curiozitate firul acestei *Istorii,* pentru a vedea după ce criterii îi grupează autorul pe contemporanii mei şi aflu o grupare cuprinzând premiaţi ai concursurilor de proză de la Piatra Neamţ, prozatori vrânceni şi mai ales Vasile Andru, între beletristică şi reverie antropologică, „un caz de nereceptare exactă şi la nivelul ce i se cuvine": *Iată deci la noul scriitor prilejul de a face elogiul presupusului ezoterism geto-dacic,*

prezent în proza lui Sadoveanu în chip cu totul inefabil, poetic, precum şi la Eminescu, unde în plus aflăm şi profunzimea, în sensul pur budhist, ca în Rugăciunea unui dac. *Iată tot aici, prilejul observării spiritului pozitivist occidental, odată cu portretul măreţ al împăratului strămoş.* Ioan Neşu este un Marin Preda de la Slobozia, iar în capitolul *Prozatori optzecişti şi nouăzecişti* ne întâlnim cu Mircea Nedelciu, dar povestea începe cu Cenaclul Junimea, ce a funcţionat la Universitatea din Bucureşti, condus de profesorul Ovid S. Crohmălniceanu, „un cărturar de clasă înaltă, deschis înnoirilor". Cenaclul Junimea, destinat prozei, funcţiona în paralel cu Cenaclul de luni, condus de N. Manolescu. Capitolul este ilustrat cu prezentarea scriitorilor Gheorghe Cuşnarencu, Gheorghe Iova, Bogdan Suceavă, Dumitru Ungureanu, medicul Răzvan Petrescu.

Un alt titlu, *Mici mari detractori,* cuprinde numele scriitorilor care au frecventat cenaclul Litere de la Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti, condus de Mircea Cărtărescu, care a publicat în 1995 o antologie de poezie şi proză, cuprinzând lucrări ale lui Răzvan Rădulescu, Cezar Paul Rădulescu, Alexandru Ecovoiu, urmat de un „prozator poet al lumpenului bucureştean", Radu Aldulescu. Trei pagini cuprind „fenomenul Luca Piţu", apreciat în mod deosebit: *Textele semnate de Luca Piţu mi-au reţinut atenţia prin îmbinarea expresiei crude de tot pe alocuri cu stilul mai academic, făcându-te să admiţi stridenţele.*

Prin Luca Piţu atenţia i se îndreaptă spre mediul ieşean, Magda Ursache, Gelu Dorian sunt scriitorii prezentaţi în continuare.

Un urmaş al lui Caragiale, trist şi încruntat, este Cristian Tudor Popescu. O altă preocupare prezintă „una din înfăţişările paraliteraturii, ezoterism religios şi tezism elitist" în romanele lui Dan Stanca.

Sunt prezenţi şi câţiva memorialişti. Paginile lui Ioan Ioanid despre închisorile comuniste au fost rostite la postul de radio România liberă. *Oricum însă, asemeni vechilor cronicari, Ioan Ioanid lasă în cartea sa mărturii pe care istoria le va înregistra cu siguranţă, mai abitir decât literatura ficţională.*

Cu admiraţie se opreşte asupra unui alt memorialist, Constantin Argetoianu, cu trei doctorate la Paris, medicină, drept şi litere, martor al tuturor marilor războaie din ultimul veac, cu activitate bogată diplomatică şi politică (preşedintele Senatului, prim-ministru), a avut încredere în alegerile din 1946 şi nu a rămas în Elveţia, venind în ţara în care visase să moară, dar nu în Oltenia natală, ci la închisoarea Sighet. Interesantul personaj îi oferă autorului prilejul de a trece în revistă memorialistica, făcând comparaţii subtile şi trăgând concluzii inedite:

In nicio altă carte de memorii din literatura noastră (şi avem multe, începând, se ştie, chiar cu cronicile veacurilor XVII şi XVIII, până la junimişti, precedaţi de patruzecioptişti, până la interbelici şi chiar mai încoace), scrise cu precădere de... boieri mai întâi, nu întâlnim o atât de autentică morgă boierească, precum în memoriile „pure", absolut libere de orice urmă de ficţiune voită, ca la Constantin Argetoianu. Aceasta foarte probabil pentru că ne aflăm în faţa unui boier pur sânge oltean. Moldovenii şi muntenii sunt, prin comparaţie cu oltenii, mai amestecaţi... Cu o pană saintsimonistă sunt descrise crinolinele, fracurile, treptat micile sau marile intrigi, scandalurile amoroase. Excepţionale sunt portretele de epocă, trimiţând vag spre galeriile bogate ale Craiovei lui Th. Aman, de ce nu? la portretele de epocă ale lui Petru Dumitriu, ba chiar la vaga, desigur nefondata bănuială că acesta din urmă s-ar fi uitat prin mormanul de manuscrise rămase de la Argetoianu.

Aceeaşi rigoare aplicată şi prezentării lui Petre Pandrea, care a crezut toată viaţa lui în forţa regeneratoare a energiilor ţărăneşti, dar şi lui Belu Zilber, analizat cu aceeaşi luciditate: *Omul Belu Zilber este un personaj istoric interesant, atractiv, chiar pitoresc în felul său... Stilul publicistic este întocmai ca autorul, vivace, alert, bine exersat, cu o putere de observaţie reportericească remarcabilă în grad înalt, cu o memorie excelentă, cu mult umor... însă cu tragere prea insistentă a jarului spre oala lui.*

Asupra scriitorilor din Basarabia se revine constant în această Istorie. Printre capitolele de încheiere întâlnim „câţiva prozatori caracteristici din Basarabia", în primul rând Ion Druţă, pe care îl apreciază astfel: *Creatorul romanelor* Povara bunătăţii noastre *şi* Biserica Albă *este un mare talent înnăscut, un povestitor şi un mare savant, cunoscător al limbii române chiar de la izvoarele ei, un scriitor povestitor popular, în cea mai largă înţelegere a cuvântului. Printre contemporanii de generaţie el poate sta alături de Marin Preda, Eugen Barbu, Fănuş Neagu.*

Vasile Vasilache, Vladimir Beşleagă, Nicolae Rusu, Leonard Tuchilatu precum şi proza scurtă basarabeană ilustrează acest capitol, dar nu sunt uitaţi nici bucovinenii din Ucraina, Serafim Saka, nu sunt uitaţi nici bănăţenii, Slavco Almăjan, Miodrag Miloş, Costa Roşu.

Îndrăzneaţa *Istorie* a profesorului Rotaru vrea să cuprindă literatura creată în toate ţinuturile locuite de vorbitori de limbă română, care sunt ca un cerc de apărare în jurul graniţelor actuale ale Ţării, iar un alt capitol aduce chiar o prezentare a prozatorilor de limbă română din Israel, Leopold Bittman-Ruga, Marius Mircu, Zeev Ben Chaim, un Caragiale al evreilor din Israel, păstrând proporţiile care se impun.

→

Un prelat cu vână de scriitor

Constantin LUPEANU

Înaltpreasfinţitul Calinic Argeşeanul, arhiepiscop al Argeşului şi Muscelului, a publicat o carte în limba engleză, în traducerea prof. dr. Florentina Bucuroiu, intitulată *There is a time for every matter under heaven, 1944 – 1971,* Editura Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului, 2017, Curtea de Argeş.

Arhiepiscopul Calinic, Constantin Argatu pe numele mirean, este un împătimit al scrisului. Primele sale cărţi, *Istoria sfintelor Mănăstiri Cernica şi Căldăruşani* şi *Bucuria lecturii,* fiind publicate încă din anul 1988. S-ar cuveni o privire de ansamblu asupra creaţiei ecleziastice şi mirene, surprinzător de bogată şi de înalt interes cultural, şi vom reveni în acest sens cu o însemnare separată. Acum ne vom opri asupra cărţii în limba engleză, *There is a time for every matter under heaven,* cu înţelesul: *Există un timp pentru orice lucru sub ceruri* sau *Toată vremea-şi are vreme,* memorialistica sa specifică, cu parfum de epocă şi în stil propriu, cu totul original, care a ajuns deja la al treilea volum.

Tipărită în format mare, academic, în condiţii grafice excelente, lucrarea *There is a time…*, de 232 de pagini, este o operă literară din sorgintea lui Ion Creangă, cu deosebirea că umorul specific humuleşteanului este înlocuit aici cu rigoarea, cu dragostea şi devotamentul pentru slujirea lui Dumnezeu, cu modelul unei vieţi exemplare, model demn de urmat. Sunt 27 de ani, aproape o viaţă de om, prezentaţi foarte viu, nu sub forma unui jurnal, nici drept însemnări obişnuite, ci prin fragmente de viaţă, cu personaje de reţinut, cu dialog.

În locul unei biografii anoste, cartea aceasta are un parfum aparte, la lectură emană un deliciu rar întâlnit, este, cum spuneam, literatură adevărată, iar autorul dă dovadă de spirit creativ absolut original. În locul înşiruirii traseului unui tânăr studios şi pasionat cititor, iubitor al cărţii din fragedă copilărie, cum fac cei mai mulţi intelectuali care îşi publică memoriile, cartea Înaltpreasfinţitul Calinic Argeşeanul, care este pură creaţie literară, apare întocmită din mici povestiri. În locul unei lecturi plicticoase, greu de dus până la capăt, cu tot interesul de a descoperi traseul vieţii unui om, Calinic Argeşeanul ne pune la dispoziţie secvenţe bine motivate şi scrise excelent, unde personajului principal, Costică Argatu, i se adaugă personaje dintre cele mai diverse: elevi şi colegi de şcoală, profesori, părinţi, neamuri şi consătenii săi şi ai părinţilor săi, ţărani transilvăneni, autorităţi, prelaţi cu felurite îndeletniciri şi poziţii sociale, fiecare caracterizat prin câteva cuvinte, de multe ori relevându-şi esenţa prin autocaracterizare, adică prin felul în care acţionează. Ar fi interesant să se facă o numărătoare a acestor personaje şi eventual să se împartă pe dimensiunile pe care la au, deoarece unele joacă un rol mai însemnat şi revin în mai multe secvenţe, altele sunt personaje secundare, în trecere. Ca într-un roman fluviu!

Tocmai de aceea, cartea nu se citeşte repede. Sunt necesare momente de reflecţie, pentru că numai în felul acesta se absoarbe întreaga comoară bogată întru înţelegerea vieţii. Povestirile încorporate în acest roman fluviu necesită fiecare în parte timp de a fi rumegate, de a reflecta asupra semnificaţiei, a sensului moral pe care – prin ele – ni-l transmite autorul.

Cartea este semnată cu numele Arhiepiscopul Calinic. El, autorul, nu povesteşte de dragul de a povesti. Povestirile, scenetele de viaţă, au toate sensuri adânci, fiindcă ele nu sunt create întâmplător, ci aşijderea fragmentelor biblice, caracterizează o situaţie, un personaj sau altul şi transmit o învăţătură. Departe de a fi un moralist, tocmai pentru că nu se pierde în eseistică, în teoretizări care ar îngreuna lectura şi de aici ar ştirbi din farmecul acesteia, Arhiepiscopul Calinic scrie literatură.

În ciuda stilului de multe ori incisiv, o undă de bunătate se revarsă de-a lungul întregii cărţi. Personajul principal este înainte de toate un om de omenie! O spune autorul însuşi, în biografia succintă pe care şi-o redactează singur şi pe care o publică la sfârşitul cărţii, intitulată, în Engleză: *Thunder and fire in a merciful heart, Tunete şi foc într-o inimă milostivă* – o caracterizare plină de poezie. Cer iertare dacă, mai jos, traducerea înapoi în română din engleză este greoaie şi nu prezintă întocmai originalul, nu respectă cuvintele preacuviosului.

Iată:

Are un suflet la fel de mare ca vârful muntelui văzut prin cerul senin al câmpiei.

El este un maestru în vorbire, un vindecător în litere, un iubitor de istorie, un arhivist de aşteptări, rafinat în potrivirea creaţiilor, gânduri, cuvinte, şi darurile pentru toată lumea.

El a fost atins de îngrijire, a tentat căile de timp, nelăsând niciuna dintre pietrele de temelie pentru a fi mutate fără voia şi cunoştinţele sale.

El este un discret şi, de asemenea, un consilier impetuos. (...)

Are un caracter înalt, o plimbare nobilă, cu mintea în cer şi lumea în picioare, dar şi trist...

El a scris despre lumină, bucurie şi lume.

Acesta este omul, caracterizat prin cinste, cu vrerea de a face bine în această lume, omul întreprinzător, care a ridicat din temiri ce biserici, a renovat mănăstiri, dar şi cărturarul aplecat asupra arhivelor, a istoriei neamului, scriitorul adevărat care scrie despre lume şi pentru lume.

There is a time for every matter under heaven, 1944 – 1971, este un adevărat *bildungsroman,* povestea formării unei personalităţi contemporane de excepţie.

Iar acest *bildungsroman* în versiune românească se cuvine cunoscut de marii editori de literatură de la noi şi de aiurea şi publicat în ediţii de masă. Doamne-ajută! (Bucureşti, martie 2020)

Şi din nou auzim vocea autorului: *Cu întârziere nepermisă aflăm graţie prietenei şi fostei noastre studente, Luiza Carol (alte mijloace de informare de ordin material, dar şi de ordin... moral nu am; o păcătoasă mentalitate – demnitate prost înţeleasă şi ţărănească, mă împiedică să cer cărţi, chestionare etc., ştiri directe de la confraţii despre care scriu, mulţumindu-mă cu ceea ce aflu din biblioteci), cam tot ce este necesar de însemnat aici despre Zeev Ben Chaim.* Tot la capitolul scriitori de limbă română din Israel este prezentat Al. Mirodan, dramaturg, critic, istoric şi lexicograf literar.

Proza pentru copii şi adolescenţi este ilustrată de Luiza Carol.

Un capitol nou se deschide sub titlul *Dramaturgi,* cu observaţia că dramaturgia celei de a doua jumătăţi a secolului XX este mai săracă decât cea a primei jumătăţi. Sunt prezentaţi aici Mihail Davidoglu, Lucia Demetrius, Aurel Baranga, Horia Lovinescu, Teodor Mazilu, Ion Băieşu. Prezentările sunt însoţite de note de subsol cu datele biografice ale autorilor, addenda cu precizări interesante sau picante, ca în cazul lui Mihail Davidoglu, despre care ni se spune că i-a interzis să publice soţiei sale, poeta Ecaterina Cavarnali-Davidoglu, aceasta publicându-şi două volume de versuri abia în 1999.

Este evidenţiată pasiunea pentru Munţii Apuseni a lui Paul Everac, care, „preocupat permanent de răsfrângerea istorică în actualitatea politică, scrie *Iancu la Hălmagiu* şi *Urme pe zăpadă*”. Dar găsim şi frumoase interpuneri de texte, ca în acest neobişnuit final al analizei activităţii scriitorului, notat chiar cu un P.S: *Ca să nu se înţeleagă greşit că Paul Everac ar putea fi un conservator şi un tradiţionalist obtuz, neatent la noutăţi în domeniul artei cuvântului, transcriem aici poezia* Nesomn.

Valeriu Anania este considerat un dramaturg al miturilor fundamentale. În nota de subsol se prezintă biografia, de o importanţă deosebită ne apare memorialistul şi portretistul în opera preotului cărturar, cu anii de închisoare, participarea la cercul spiritual *Rugul aprins,* monah la Mănăstirea Antim şi la Mănăstirea Polovragi:

Înalt Preasfinţitul Bartolomeu Anania are la activ o vastă operă scriitoricească, devenit celebru prin poemele dramatice Mioriţa, Meşterul Manole, *în versuri bine meşteşugite, dar şi prin* Du-te vreme, Vino vreme, Greul Pământului, Steaua Zimbrului. *Superior poetului şi dramaturgului este prozatorul şi memorialistul. Volumul* Amintirile peregrinului apter *îl poate aşeza pe Valeriu Anania alături de marele Vasile Voiculescu. De o importanţă nepreţuită ne apare memorialistul şi portretistul din* Rotonda plopilor aprinşi, *unde istoricii literari pot afla informaţii inedite până acum despre Tudor Arghezi, Gala Galaction, Anton Holban, Lucian Blaga, Vasile Voiculescu şi Marin Preda.*

Deşi spaţiul celei de a doua jumătăţi a veacului trecut este considerat mai sărac în ceea ce priveşte dramaturgia, numărul dramaturgilor evocaţi este destul de mare, Ecaterina Oproiu, Ion Coja, Matei Vişniec, căruia i se face o frumoasă prezentare, evidenţiind mai multe zeci de montări în ţară şi alte câteva zeci peste hotare, „a devenit în prezent cel mai prodigios dramaturg român”.

Dintr-o nouă addenda aflăm că Mihai Murgu este un precursor al teatrului avangardist.

Ca o surpriză de final găsim un capitol intitulat *Subliteratura*. Recunosc că o asemenea preocupare n-am găsit în nicio lucrare de specialitate. Sigur, tonul folosit este dur, dar istoricul arată că subliteratura a existat întotdeauna, din descendenţa „misterelor” din epoca patruzecioptistă şi a „romanelor de 15 lei” din epoca interbelică, făcându-şi cu prisosinţă apariţia după 1989 fie prin traduceri, fie prin cărţi indigene: *Cel mai prolific şi cel mai tipic producător de subliteratură a fost până de curând Pavel Coruţ, pe care vrem, nu vrem, nu-l putem trece cu vederea.*

Dorinţa temeinică de a parcurge chiar tot spaţiul literar al actualităţii îl determină pe Rotaru la mărturisirea: *Scrisul şi cititul rămân încă printre mijloacele de cultivare a minţii pe primul loc şi este greu de imaginat un om cult, în întreaga putere a cuvântului, total independent de bibliotecă.*

Dar şi subliteratura este bună, conchide împăciuitor autorul, pentru a întreţine pasiunea pentru citit, chiar în vremea noastră de agresiune tehnologică. Nu se fereşte să intre în cele mai arzătoare subiecte publicate prin paginile tipărite. Subliteratură ar putea fi numită şi pornografia, explicabilă până la un punct prin prea marile constrângeri. Nu trebuie să facem din acest subiect un fruct oprit, „moda porno-scatologică se va stinge de la sine, odată cu îmbătrânirea generaţiei care o poartă”.

Vecina mea, Africa

Argeşeanul african

Nicolae MELINESCU

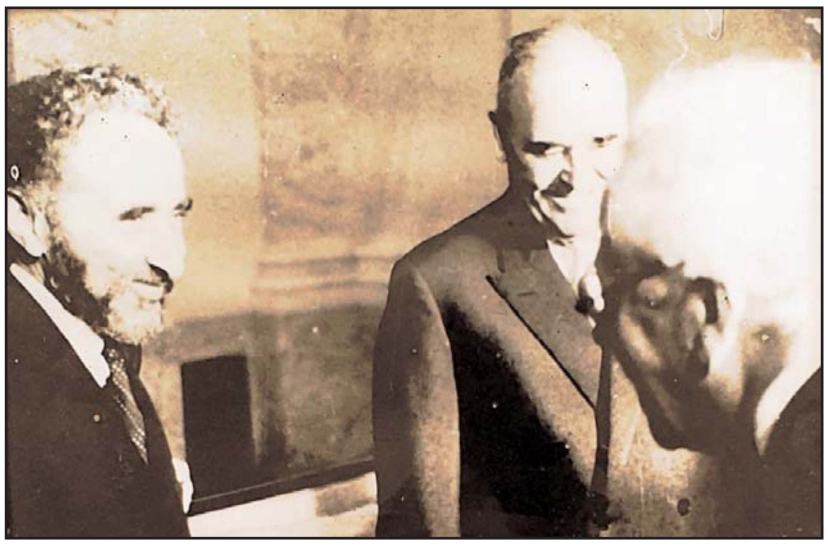
Dintre călătorii români care au parcurs diverse regiuni din Africa, Mihai Tican Rumano (1893–1967) a fost cel mai prolific, cel mai inspirat şi cel mai complex. Unul din meritele celor şase cărţi despre ţinuturile profunde ale întinsului sub-saharian este faptul că ele cuprind informaţii, opinii şi descrieri bine documentate, riguros abordate şi mult mai elaborate decât simplele ghiduri turistice. Foarte importantă este întinderea cercetărilor sale: coasta de vest, din zona ecuatorială până în Golful Guineei, şi ţărmurile Angolei, bazinul Congo şi coasta de răsărit, din Djibouti până spre Africa de Sud. Începând din 1925, cel ce avea să devină prin eforturi şi educaţie proprie gazetar, scriitor şi diplomat, a dat frâu liber visului adolescentin de a cunoaşte căile neumblate ale lumii. În deschiderea uneia dintre cărţile lui, Mihai Tican Rumano a explicat pasiunea pentru călătorii peste mări şi ţări: „Firea mea de rătăcitor incurabil mă chema spre limanurile unei lumi noi şi necunoscute, unde natura îţi oferă cu dărnicie splendorile ei magnifice, unde flora şi fauna sînt (1) de o bogăţie şi de o varietate unice în măreţia lor sălbatecă… Nu pot tăgădui, însă, că la zămislirea pasiunii mele pentru pribegie şi aventură nu mai puţin au contribuit şi meandrele copilăriei mele.” (2)

A văzut lumina zilei la Berevoieşti-Muscel, într-o familie modestă. La 13 ani a plecat din Câmpulung, unde fusese biat de prăvălie, a ajuns în port la Constanţa şi s-a îmbarcat clandestin pe un vapor spre Italia. Marea aventură întârzia, aşa că s-a tocmit ajutor de bucătar pe un transatlantic spre Buenos Aires. Singur, într-un mediu necunoscut, a început muncile umile prost plătite. Lustragiu, vânzător de ziare, cărăuş, cu sârguinţă şi cu tenacitate a învăţat spaniola atât de bine încât la 19 publica în revistele *El Eco* din La plata şi în *Corras y Carretas* din capitala argentiniană. Ajutat de o familie binevoitoare (nu am găsit documente care să confirme că ar fi fost sau nu români) şi-a completat studiile. Vorbea italiana după prima experienţă la Genova şi avea să mai înveţe germana în prizonierat în timpul primei conflagraţii mondiale, când a fost rănit. În februarie 1925, după ce făcuse ceva bani cu o agentură comercială, s-a hotărât să se întoarcă în Europa şi poate chiar în România. Întâlnirea cu comerciantul Louis Lafitte i-a focalizat atenţia spre Africa. Nedespărţiţi, cei doi au trăit timp de aproape un an de aventuri, au înfruntat arşiţa zilei şi răceala umedă a nopţii, au întâlnit albi şi negri cu povestiri şi întâmplări interesante. Călătoriile în interiorul Senegalului au pornit din capitala Dakar, pe o arşiţă agresivă, care-i ţinea pe europeni în case de la 10 dimineaţa până în pragul înserării.

Neprevăzutul l-a îndemnat la o planificare atentă a traseelor de fiecare zi care să nu se departeze prea mult de posibilele halte de salvare în caz de pericol. „În timpul peregrinărilor mele prin ţările africane am pătruns rareori în vre-o zonă mai adâncă de 200 de kilometri dela coastă – exceptând Sudanul şi Mauritania – distanţă ce nu pare prea exagerată în ţările civilizate, dar care e aproape enormă într'un ţinut sălbatec ca acela. A se depărta atâta însemna a pierde orice contact cu albii şi a te lăsa în voia absolută a negrilor şi a instinctelor lor. De aceea, când întâlneşti în cale vre-o factorerie (centru de schimburi comerciale, n.n.) unde se găseşte un alb, un om ca şi tine cu care poţi vorbi într-o limbă europeană care, de obicei, nu e limba maternă nici a unuia, nici a altuia, simţi o plăcere pe care ai avea-o întâlnind un frate.” (3)

Revenind la malul Atlanticului, Mihai Tican Rumano a pornit spre sud-est şi a explorat ţările de pe coastă până în Golful Guineei, dincolo de Camerun până în Angola. Itinerariul l-a adus în anturajul unor funcţionari europeni din administraţia colonială, al unor şefi de trib sau regi locali, al unor vânători experimentaţi şi al misionarilor ce încercau să-i creştineze pe negrii animişti. Relatările românului dăruit cu un talent excepţional de comunicare, de relaţionare cu oameni văzuţi prima şi poate ultima dată în viaţă i-a întregit arsenalul de călător prin locuri populate cu canibali, cu vânători, cu comercianţi de sclavi şi cu vraci răzbunători. Pentru toţi a manifestat respect, bunăvoinţă temperată şi interesul de a le cunoaşte experienţele, proiectele şi sentimentele. Acest dar i-a salvat pe el şi pe Lafitte de mari pericole şi chiar de uciderea lor de către băştinaşii care nu mai văzuseră albi.

Capacitatea sa de socializare şi împrietenire l-au adus la apogeul celei de-a doua călătorii, de data aceasta în răsăritul Africii, zece ani mai târziu, din Djibouti, prin Etiopia, spre Tanzania, Mozambic şi Africa de Sud. „Privind totdeauna în jurul meu cu ochiul cercetător al călătorului pasionat pentru noutatea locurilor şi a civilizaţiilor – cu cât mai primitive, cu atât mai demne de cercetat, nepierzând niciodată prilejul de a întreba şi a mă documenta asupra celor văzute, am putut aduna un material absolut autentic şi de interes vădit pentru cititorul european.” (4) În 1935 a scris o monografie despre cel mai vechi imperiu creştin ortodox african, Abisinia, la capătul turneului efectuat în această ţară, lucrare publicată în română şi în spaniolă în două ediţii succesive. „Am, astfel, mulţumirea de a fi cel dintâi publicist european care a surprins evenimentele la faţa locului şi cel dintâi care am popularizat în ţara mea cunoştinţele despre ţara şi poporul Negusului.” (5) Descrierea locurilor, a oamenilor, a obiceiurilor şi a naturii a fost încununată de o realizare fără precedent în istoria călătoriilor românilor în zona sub-sahariană, în perioada interbelică – primirea la Împăratul Haile Sellassie I, monarhul absolutist luminat (participa la hramul tuturor catedralelor imperiului). Oricât de deschis le apărea supuşilor, el nu era totuşi foarte accesibil străinilor. Din fericire, medicul personal al suveranului, doctorul Zervos, era originar din România, se născuse la Sulina în familia unui farmacist, făcuse liceul la Galaţi. Încă mai avea patru fraţi şi surori care trăiau la Bucureşti împreună cu copiii lor. Prin medierea lui a venit şi ziua audienţei. „Ca şi când ar fi vorbit pentru sine, împăratul repetă: «România! România! Ţară de religie ortodoxă, ca şi noi!»” (6) Primirea, extrem de cordială, s-a desfăşurat, totuşi, în umbra expansiunii fasciste în Etiopia, agresiune condamnată de ministrul român de Externe în şedinţele de la Societatea Naţiunilor, personalitate despre care Haile Sellassie a exclamat în timpul audienţei: „V-a înzestrat Dumnezeu cu un mare diplomat!” (7)

După invazia italiană din octombrie 1935, împăratul a fost forţat să plece în exil. Peste ani, într-un interviu acordat învăţătorului din satul natal, Ion D. Amzică, Mihai Tican Rumano îşi amintea: „Când Abisinia a fost invadată de italieni, împăratul a trebuit să fugă, să se refugieze undeva. Unde să se ducă? L-am luat sub ocrotirea mea numai eu ştiu cum şi l-am dus la Barcelona, în Spania, unde lucram. Aici începuse războiul civil. Am fost nevoiţi să plecăm în Anglia.” (8) Convins că Societatea Naţiunilor avea să-i facă dreptate ţării sale, după ce aceasta semnase Pactul Kellogg-Briand, conform căruia li se cerea statelor să nu recurgă la război în rezolvarea conflictelor, împăratul a venit la Geneva ca să-şi susţină cauza suveranităţii naţionale. Pe 30 iunie 1936, Haile Sellassie a luat cuvântul în şedinţa plenară. Imediat, un grup de italieni acreditaţi să relateze despre lucrări l-au întrerupt cu fluierături şi injurii, astfel încât discursul său să nu poată fi urmărit. „În acel moment, delegatul român M(ister) Titulescu i-a atras atenţia preşedintelui adunării, M(ister) van Zeeland (prim-ministru belgian, 1935–1937, n.n.): «De dragul dreptăţii, faceţi să tacă aceste bestii („beasts”, orig. engl., n.n.)». Preşedintele adunării, văzând comportamentul grosolan al italienilor în faţa atât de multor reprezentanţi internaţionali, le-a ordonat gardienilor să-i evacueze pe italieni cu forţa.” (9) În memoriile şi documentele de la Societatea Naţiunilor ale lui Nicolae Titulescu nu este menţionată folosirea de către diplomatului român a cuvântului „sauvages” sau a unui echivalent englezesc. Pentru atitudinea sa, Nicolae Titulescu a rămas un erou al Etiopiei şi a fost pictat alături de împărat pe o frescă din capela imperială în Catedrala „Sfânta Treime”, din Addis Abeba.

Peste ani, Împăratul Etiopiei avea să se reîntâlnească cu exploratorul, scriitorul şi jurnalistul român. În septembrie 1964, Haile Sellassie I a fost printre primii şefi de stat africani care au vizitat România după cel de-Al Doilea Război Mondial. El i-a cerut lui Gheorghiu-Dej să-l revadă pe vechiul său prieten, dorinţă care a pus pe jar securitatea ca să-l găsească şi să-l prezinte suveranului. „M-am îmbrăcat în costum de gală, costum pe care l-am îmbrăcat în Abisinia. Am pus în piept decoraţiile primite în Abisinia, printre care *Steaua Etiopiei*, cea mai mare distincţie etiopiană… Un împărat nu se ridică în picioare în faţa nimănui. Dar atunci s-a ridicat şi a venit spre mine cu braţele deschise. M-a sărutat pe obraji, strângându-mă în braţe.” (10) Fotografia alăturată, din colecţia Mihai Tican Rumano din Berevoeşti, realizată la sfârşitul întâlnirii, pusă la dispoziţia mea spre publicare de Alina Aldoiu, căreia îi mulţumesc şi pe această cale, îl înfăţişează pe Haile Sellassie în stânga, pe Gheorghiu Dej în dreapta şi pe Mihai Tican Rumano, în semi-profil. Vizita Împăratului Etiopiei a avut, între altele, două efecte importante pentru această evocare. Mihai Tican Rumano a fost reconsiderat şi readmis ca scriitor şi publicist, i-a fost retrocedată casa din Otopeni, naţionalizată anterior de comunişti, a primit pensie şi i s-a recunoscut dreptul de proprietate asupra casei părinteşti din satul natal, devenită ulterior casă memorială. Al doilea efect a fost recunoaşterea lui Nicolae Titulescu, evocat şi apreciat de oaspete ca diplomat de valoare internaţională şi recuperarea operei sale din exilul cultural şi diplomatic în care-l izolase propaganda proletcultistă. Profesorul George Potra, membru al Academiei Oamenilor de Ştiinţă, declara într-o conferinţă din 13 iunie 2013: „Eu cred că acesta (vizita împăratului, n.n.) este momentul în care se dă drumul, ca să spun, la Titulescu, se acceptă să vorbim despre Titulescu.” (11) Această schimbare de atitudine a conducerii comuniste, încurajată de premierul Ion Gheorghe Maurer, a fost amplificată şi de faptul că un împărat, o personalitate reprezentativă pentru apărarea dreptului internaţional, opus colonialismului şi agresiunii, a ţinut să viziteze ţara natală a marelui diplomat.

Deşi nu a fost inclus în programa şcolară şi în manualele de istorie sau geografie (cred că nu este nici acum), Mihai Tican Rumano nu s-a retras din faţa elevilor. În comuna natală vizita şcoala şi le împărtăşea copiilor din amintirile sale. Magdalena Iordache rudă supravieţuitoare prin alianţă din familia Tican, Mihai fiind frate cu bunica soţului ei, l-a cunoscut în această ipostază. „Eu îl ştiu de la şcoală, unde se făceau careuri, cum era înainte, şi ne povestea. Stătea pe scaun şi ne povestea pe unde a fost. El a venit foarte mult aici la casa părintească, la soacră-mea. La şcoală venea, ne arăta fotografii făcute de el şi ne spunea pe unde fusese făcută fiecare. De câteva ori, a discutat cu cei mai apropiaţi din sat despre întâlnirea cu Împăratul Etiopiei, când a venit în România.” (12)

→

La pas prin satul global

Lung drumul întoarcerii în noi...
Jurnal dintr-o călătorie (IV)

Paula ROMANESCU

Marţi 20 aprilie 2004
Ne mai rămâne mereu ceva de spus

Accademia di Romania se învecinează cu două mari obiective de artă vizate de mine încă din momentul sosirii pe aici: Galeria Naţională de Artă Modernă şi Galeria de Artă Etruscă. Se încadrează perfect între acestea şi vastul *Parc Pincio*, muzeu în aer liber cu aleile mărginite de sculpturi reprezentând oameni de seamă de aproape toate naţiile. Repet: *aproape!* Fiindcă de-ai noştri lipsesc, motiv pentru care nu pot spune că lumea e perfectă şi nici că rotundul Planetei Albastre care ne ţine pe toţi ar fi perfect rotund şi el... Portocala ştie de ce.

Scurt istoric:

După ce Parlamentul României, cel din 1920, că actualul are ceva probleme cu „doctoratele” corupţilor care se rup de greul cercetării ştiinţifice întru furtişaguri, a votat pentru crearea de academii române în străinătate, la 8 iulie 1921, Primăria Romei concesiona României un teren de 5000 mp în Valle Giulia, unde, din iniţiativa marelui istoric Nicolae Iorga şi a strălucitului arheolog Vasile Pârvan, au început în 1926 lucrările de construcţie a actualului edificiu.

Arhitectul desemnat a fost Petre Antonescu, creatorul între altele al Universităţii de Drept şi al Primăriei capitalei noastre, proiect cu care a participat la concurenţă (!) cu genialul său profesor, Ion Mincu, artist fără egal între arhitecţii români. Dar cum o dată în plus *la valeur n'attend pas le nombre des années,* proiectul studentului Petre Antonescu s-a impus în alegerea „juriului” prin modernitatea stilului – european *avant tout* – care le va fi părut decidenţilor mai cu moţ decât bijuteria de arhitectură specific românească propusă de Ion Mincu.

A nu se înţelege că talentul lui Petre Antonescu nu era cu adevărat remarcabil. Dimpotrivă. Numai că orgolioasa arhitectură care făcuse din Bucureştii veacului al XIX-lea *Micul Paris*, cam luase minţile mai marilor dregători/stricători într-ale politicii, care ar fi vrut să uite de „oalele şi ulcelele” naţionale.

De ce nu s-or fi întrebat ei deloc de ce francezii ar fi dat oricât să-l convingă pe Ion Mincu să rămână (după studiile de arhitectură făcute de el la Paris) în Franţa şi să creeze la ei acolo exact aşa cum îi spunea lui sufletul?

Genialul Mincu rămăsese însă robit dorului de ţară.

O fi fost chiar „banalul” şi „expiratul” patriotism (iubire de neam adică!) de care se feresc astăzi ai noştri tineri şi mangafalele fără ideologie certă îmbătrânite-n rele mai ceva decât se teme de tămâie proprietarul de drept al infernului, ca nu cumva să fie acuzaţi de ne-iubire ca incorectitudine politică faţă de internaţionalismul globalizant de o atât de năucitoare diversitate că un prunc ajuns la vârsta primelor gângureli nu va mai şti nici cui şi nici de ce să-i spună mamă!

Inaugurarea edificiului de la Roma – 1933.

Pe peretele de deasupra scării principale, în interior, stă scris: „În zilele Regilor Ferdinand I şi Carol al II-lea, Banca Naţională a României a înălţat acest edificiu pentru progresul Ştiinţei şi Artei Româneşti la lumina eternă a latinităţii şi ca simbol al legăturilor de sânge şi de cultură dintre Italia şi România”.

În spaţiul rezervat înscrierii donatorilor-ctitori: din partea română – Academia Română şi Vasile Pârvan; din partea italiană – Benitto Mussolini. Da, chiar macaronarul duce fascist de tristă amintire care avea să... sprijine cerul cu tălpile picioarelor alături

de amanta lui Clara Petacci în 28 aprilie 1945, la Milano, devansându-l cu două zile pe marele său aliat şi stăpân Hitler care s-a sinucis în buncărul unde se ascunsese împreună cu Eva lui – evreica lui logodnică de ani mulţi şi, soţie de câteva minute, devotată călăului celor din neamul ei ca şi lumii întregi devenită un teatru de război cum nu mai cunoscuse niciodată omenirea cea deloc străină de războaie. Se pusese la adăpost führerul (credea el!) de furia viforoasei Armii Roşii care-şi dăduse întâlnire la Berlin cu prietenii de peste balta atlantică cu care nu se mai pupase demult…

Primul director al Academiei di Romania – Vasile Pârvan.

Sub directoratul lui, aici se ţineau conferinţe pe teme de filosofie, istorie, filologie, arte frumoase.

Istoria care a bulversat viaţa politică din România, urgisind şi distrugând destine umane dintre cele mai alese, n-a scutit nici Academia di Romania.

Închisă în 1947 şi rămasă pradă ruinării până în 1967, clădirea avea să fie restaurată şi redeschisă în 1969 ca *Biblioteca Română din Roma,* sub direcţia cunoscutului italienist Alexandru Balaci.

Între 1990 – 1997 devine *Centru Cultural Român* sub direcţia prof. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Maica Benedicta,* cea aşezată sub iarbă la Putna lui Ştefan Cel Mare şi Sfânt în 2006, după ce se retrăsese la 81 de ani din lumea celor fără Dumnezeu, adoptând veşmântul monahal în primul an al celui de al Treilea Mileniu.

Redevenită în prezent *Accademia di Romania,* aici funcţionează o Şcoală de Studii post-universitare, pe lângă Centrul Cultural Român şi Biblioteca Română.

Se organizează în continuare expoziţii de artă românească, se fac lansări de carte, se susţin concerte, recitaluri, spectacole de teatru, conferinţe. Aceasta-i fusese menirea, aceasta îi este.

Sala de expoziţii era pregătită în seara de 20 aprilie 2004 să-şi aştepte vizitatorii.

Unitatea în diversitate a lucrărilor de pictură şi grafică ale absolvenţilor Academiei de Artă din Bucureşti – promoţia 1998, spune de încercarea acestora de a da înţeles nou vechii poveşti cu numele de pictură.

Expozanţii: Sânziana şi Mădălina Baranga, Rodica Damian, Cristina Dragomir, Ionela Floarea, Sorin Ilie, Adina Romanescu, Diana Rusu, Ileana Stănculescu, Alexandra Zabunov şi... umbra Anei Toth cea dispărută de sub soare în chiar anul absolvirii facultăţii, pe când se pregătea de nuntă ...

Şi cum să nu strigi spre cerul veşnic mut: *Opreşte, Doamne, ceasornicul cu care ne măsuri destrămarea*!

Dintre participanţii la vernisaj, reprezentanţi ai diplomaţiei româneşti la Roma, dirijorul şi compozitorul Iosif Conta şi distinsa sa soţie Cornelia Conta, poetă, membră a Societăţii Române de Haiku, prof. dr. Abdel Moneim Moawad – consilier cultural egiptean la Roma, directorul instituţiei gazdă, Dan Pineta, public, public, public.

→

La senectute a insistat să lase Berevoeştilor colecţia sa valoroasă, care cuprinde peste o sută de tablouri şi numeroase obiecte de artă. Consătenii care l-au cunoscut îi păstrează o amintire plină de respect. Gheorghe Caramelea, licenţiat în istorie, învăţător la şcoala din comună, mi-a vorbit cu competenţă şi veneraţie despre Mihai Tican Rumano, pe care a avut privilegiul să-l cunoască în adolescenţă. „Întâmplarea a făcut că era foarte bun prieten cu tatăl meu şi de câte ori venea de la Bucureşti, conu' Mihai, că aşa era cunoscut prin comuna Berevoeşti, oprea pe la tata. [Mihai Tican Rumano] Venea la familia Iordache şi întâmplător l-am cunoscut în sală (sufragerie) la tatăl meu şi am văzut şi o fotografie cu Împăratul Haile Sellassie cu dedicaţie când a fost primit de Gheorghiu-Dej. [Mihai Tican Rumano] A avut o viaţă tumultoasă. Ca persoană, era slăbuţ, brunet, purta pălărie, îmbrăcat, în general, în haine de culoare închisă. Ne povestea. Eu aveam pe atunci (1967, anul morţii scriitorului) cam paisprezece ani. Noi, copiii, nu prea aveam acces când discutau cei din sală. Întâmplător, tatăl meu mă pregătea când ştia că vine la noi şi mă mai lăsa în sală fără să-i deranjez. La şcoală nu am studiat nimic despre el, cu toate că a scris aproape patruzeci de volume. Eu le-am citit şi mi-au plăcut. Interesant pentru comună este că a dorit să lase ceva şi chiar de valoare, fără dreptul de a vinde. Pentru el, numai cuvinte de laudă! A sărit pentru mulţi, foarte comunicativ. Chiar dacă câteodată apropiaţii îi spuneau conu' Mihai, sau conu' Mişu, nu se întâmpla să nu vorbească cu toţi. Era iubit de consăteni, mai ales că, micuţ fiind, plecând de la o vârstă atât de tânără, a fost şi un imbold, un model prin ce a făcut şi unde a ajuns. O fire deschisă! A fost un aventurier din naştere, de mic a făcut şi bune şi rele, o fire întreprinzătoare.” (13)

Dincolo de amintiri ce se estompează odată cu trecerea timpului, rămâne bogata colecţie de lucrări despre Africa, surprinsă şi descrisă de călătorul român într-o perioadă de transformări uneori dramatice, provocate de uzura mecanismelor coloniale, dar şi într-o vreme în care vasta regiune sub-sahariană a intrat într-un proces de maturizare economică şi politică, cea care a executat focul de baraj pentru unul dintre cele mai cuprinzătoare procese din secolul al XX-lea. La numai douăzeci de ani de la călătoriile şi relatările lui Mihai Tican Rumano, Africa a trăit experienţa unică a construcţiei naţionale în noile teritorii independente.

Note

1. Citatele respectă ortografia lui Tican Rumano.
2. Mihai Tican Rumano, *Monştrii apelor*, Editura Tineretului, Bucureşti, 1958, p. 6.
3. Mihai Tican Rumano, *Viaţa albului în ţara negrilor. Jurnal de călătorie. Povestea unor aventuri. Descrierea din ţinutul misterios al Africei,* Bucureşti, Editura ziarului „Universul”, 1929, p. 151.
4. Mihai Tican Rumano, *Sub soarele Africii răsăritene,* Polirom, Bucureşti, 2015, p. 15
5. *Ibidem, op. cit.*, p. 16.
6. Mihai Tican Rumano, *Abisinia,* Editura Cartea Românească, prima ediţie, Bucureşti, 1935, p. 116.
7. *Ibidem,* p. 119.
8. Ion D. Amzică, *Depănând amintiri cu Mihai Tican Rumano*, Editura Ars Docendi, Bucureşti, 2016, p. 89.
9. Emperor Haile Sellassie I, *My Life and Ethiopia's Progress, translated and annoted by Edward Ullendorf,* vol. I, Frontline Distribution International Inc. Chicago, Jamaica, London, 2013, p. 299.
10. Ion D. Amzică, *op. cit*., p. 87.
11. George Potra, *Confiscarea oficială a lui Nicolae Titulescu,* conferinţă la Fundaţia Europeană Nicolae Titulescu, cutiacuvechituri.word.press.com/2013/06/18-prima-confiscare-oficială-a-lui-nicolae-titulescu, accesat 10 iulie 2024.
12. Nicolae Melinescu, interviu cu Magdalena Iordache, Berevoeşti, Argeş, 21 august 2024.
13. Nicolae Melinescu, interviu cu profesorul Gheorghe Caramelea, Berevoeşti, Argeş, 21 august 2024.

La pas prin satul global

Ca nişte frumoase la primul lor bal, lucrările expuse primeau cu seninătate laserul privirilor celor prezenţi. Doar autorii tremurau ca frunza ori de câte ori un amator/cunoscător într-ale artei zăbovea mai îndelung în dreptul câte unui tablou. Cum să înţeleg bucuria şi teama unui expozant când tabloul său, reprezentând o femeie cu trupul năruit de bătrâneţe, a fost reţinut de un cumpărător care-şi înfipsese cartea de vizită în colţul din dreapta al cadrului: *O, nu pe acela, Doamne, nu pe acela! Poate un altul... La acela ţin prea mult ca să mă despart de el ştiind că nu voi mai putea să-l revăd vreodată, că va rămâne prin străini şi că într-o zi nimeni nu va mai şti că modelul este foarte draga mea bunică dintr-un sat de poveste care m-a ştiut copil...*

Artiştii! Cine să-i mai înţeleagă ? Rău de le cumperi lucrările, şi mai rău dacă rămân cu ele nevândute...

Miercuri 21 aprilie 2004
Muzee, muzee şi flori de peonie…

Cum plouă fără încetare zi şi noapte, vizitez muzee până la supra-saturarea simţului estetic. Să plouă astfel din belşug şi în inima mea pârjolită de seceta unui regim politic aberant dintr-o vreme de potop căruia i se spune comunism.

Muzeul de Artă Etruscă din Valle Giulia din Roma pare un imens sarcofag în care sunt depozitate vase de ceramică măiestrit decorate, bijuterii din aur şi argint lucrate în filigran atât de fin că nu-i de mirare că meşterii făurari îşi pierdeau vederea după vârsta de treizeci de ani, urne funerare din ceramică policromă – unele în formă de prunc înfăşat, ca şi cum întoarcerea în lutul din care omul a fost făcut de Marele Sculptor al universului trebuia să însemne regăsirea paradisiacă a formei primordiale de care ne tot lepădăm cu fiecare vârstă-anotimp până intrăm în iarna marelui pustiu.

O altă urnă avea chiar formă de căscioară. Este de presupus că dusul de pe lume, mutat în stea cu sufletul, şi-ar fi dorit întru veşnica odihnă a trupului pieritor un spaţiu familiar, aşa cum avusese în efemera lui trecere sub soare care-i fusese şi singurul paradis ştiut. Dar, dintre toate, cea mai „primitoare” mi s-a părut aceea în formă de sicriu cioplit într-un vânjos trunchi de copac ale cărui râuri de seve rămase încrustate în cercurile-ani, ca nişte braţe de mamă, învăluiau trupul unui bărbat înalt, tânăr (cu siguranţă poet, dacă şi-a ales astfel de adăpost!), pe care nu-i deloc greu să mi-l închipui frumos, cu zâmbet răvăşitor pentru care stau mărturie dinţii lui de fiară tânără, cu plete negre de zburător pentru care vor fi visat în nopţi cu lună frumoasele din vremi mai fără vise...

N-o fi fost cumva chiar strămoşul poetului de la Lancrămul nostru cel *sat de lacrimi fără leac,* poetul care ştia ca nimeni altul să „guste” pacea şi liniştea „aceea” şi să ne invite prin poezia lui să facem acelaşi lucru doar adăstând la umbra *gorunului din margine de codru*, gorun în trupul căruia „auzea” el crescând sicriul său, *cu fiecare clipă care trece*...?

Uluitor şi împărătesc sicriu!

Îmi vine în minte surâsul cald al tatei când a descoperit în iarba casei noastre de la Ţuţuleştii de Argeş, satul „de din vale de Rovine”, un pui de nuc ivit din întâmplarea că vreo pasăre din cele care nu pleacă spre ţări de soare pline la vremea desfrunzirilor o fi scăpat din cioc râvnitul fruct pe care pământul cuminte l-a primit, înviindu-l la vremea sorocită. Apoi grija cu care tata a mutat firava zeitate vegetală într-un loc mai însorit din grădină, spunându-mi că dacă lângă casa ta apare un pui de nuc, este semnul pe care Dumnezeu ţi-l trimite cât să ştii că atunci când trunchiul pomului va ajunge la fel de gros ca talia celui care l-a sădit, înseamnă că acesta cam trebuie să plece...

L-am privit cu atenţie de parcă îl vedeam pentru întâia oară. Subţire ca un plop uitat în margine de crâng, tata nu zâmbea. Pregătea cu grijă groapa în care micul nuc urma să-şi afle rost de creştere... Doar privirea lui era cu-atâtea înţelesuri de-ai fi zis că pentru el graiul-grai se va fi retras în tăcerea de dinainte de Cuvânt...

Şi-a fost o altă primăvară. Era în anul 1987.

Nucul nostru crescuse viguros şi-şi pregătea o nouă înmugurire... Tata l-a îmbrăţişat cu privirea de pe prispa casei unde-i plăcea să se odihnească în zilele cu soare...

– Ei, ar cam fi timpul, a îngânat el ca pentru sine...

Şi timpul a venit...

Acum, la Muzeul de Artă Etruscă, inima mea cu puţina ei raţiune l-ar vrea aşezat aici şi pe tata printre umbrele mutate în trunchiuri de copaci, ca măcar astfel să vadă şi el Roma aceasta orgolioasă pe care n-a apucat s-o vadă în toată viaţa lui trudită.

În curtea interioară a muzeului – trandafiri fără spini – peonii, în vase mari de lemn, ca nişte leandri alb-roşii, pe gazonul bine întreţinut, cu iarba înmiresmată de răcoare şi ape.

Trec fără grabă (de ce m-aş grăbi?) din imperiul fastuos al artei ce se măsoară cu milenii, în imperiul firului de iarbă care de-o veşnicie ştie să crească-n legea lui, mai cu seamă după ce coasa a trecut...

Între două vizite prin muzee, mă abat prin câte o biserică unde întâlnesc de fiecare dată cunoştinţe vechi: Bernini, Pinturiccio, Tintoretto, Rafaello... Sunt şi dintre cei neştiuţi (de mine!) care îmi dau o idee despre ce înseamnă celebritate/anonimat.

Cu siguranţă, noi românii încă nu ne-am dezobişnuit de a „vedea” lumea prin hărţi şi stampe aşa cum ne era îngăduit într-o vreme care s-a nimerit să fie chiar spaţiul/timp al vieţii noastre când ar fi trebuit să călătorim măcar cât să pricepem că zicala franceză „les voyages forment la jeunesse” este valabilă şi pentru noi.

Că tinerii de astăzi se… deformează călătorind prin lume, obosind de a culege cât mai grabnic florile răului din inconvenientul de a nu şti de mierea din fructele cunoaşterii, asta e altă dramă.

Dar adulţii care am devenit, acum că libertatea ne-a fost arătată, tot la acele repere cultural-artistice ne raportăm. Numai că, în locul unui album de artă, „răsfoim” câte un muzeu, batem cu pasul caldarâmul unor locuri la care vom fi visat, ştiind că acestea ne rămân un fel de paradis interzis nu din păcătoasa noastră nevoie de a devora fructul oprit, ci din raţiunea cusurgie că fructele mâniei noastre vor prinde a exploda cândva cu întregul eşafodaj al lumii cunoscute...

Pe *Via Apia* trecutul se păstrează şi sub forma unui generos ca dimensiuni mausoleu de formă cilindrică, cu diametrul de 20 de metri (!), unde odihneşte Cecilia Metella (o fi fost chiar atât de grăsuţă?), soţia generalului roman Crasus cel avid de bogăţii pe care şi le-a însuşit din averea proscrişilor (deloc sărăcuţi nici aceştia!), învingător al lui Spartacus în anul 71 înainte de Cristos, consul prin anul 70, membru al primului Triumvirat alături de Pompei şi Cezar, în anul 60, guvernator în Siria (55), voind mereu mai multă putere şi bogăţie (meteahnă de care suferă şi astăzi toţi cocoţaţii pe treptele blestemate ale puterii din lumea întreagă) şi sfârşind prin a fi asasinat în anul 53. (Va urma.)

(Urmare din pag. 32)

Sub Iulius Cezar, ieşit învingător din bătălie, oraşul emite o monedă proprie, *ursónul,* şi dobândeşte dreptul de a promulga legi coloniale. Dovadă stau plăcile numite *Bronzuri de Osuna*, expuse în Muzeul Arheologic Naţional, pe care este înscrisă legislaţia în vigoare pe atunci. În muzeul de arheologie al oraşului Osuna se pot viziona cópii după tăbliile originale.

Ca dovadă a importanţei pe care o deţinea oraşul în perioada colonizării romane stau ruinele teatrului, depozitele de apă şi un număr considerabil de silozuri scoase la lumină de excavaţiile efectuate recent. Judecând după amploarea lor, mai mult ca sigur că agricultura ocupa un loc de seamă în economia localităţii. Alte mărturii ale trecerii romanilor prin aceste locuri sunt necropola şi resturile citadelei care a funcţionat până în secolul al VII-lea înainte de Cristos.

Odată cu trecerea la regimul musulman, oraşul roman *Urso* îşi schimbă numele în *Ûsuna* şi se transformă într-o aşezare fortificată. Resturi ale acestor construcţii se mai pot vedea şi astăzi sub forma cetăţii *Alcazaba* şi turnului de apă care face oficiile de muzeu arheologic citadin, fiind declarat Monument Naţional. Alte denumiri pe care le-a purtat consecutiv oraşul în acea vreme sunt Osona şi Oxuna, dar în afară de nume şi de ruinele menţionate mai sus, nu s-au păstrat vestigii din acea perioadă.

Pe parcursul Reconquistei, la 1240, oraşul cu numele de *Orchvna*, creştin de pe acum, trece în mâinile Regelui Ferdinand al III-lea, pentru ca la distanţă de doar câţiva ani să se înglobeze *Ordinului de Calatrava.* La 1464 se face un schimb de ordin administrativ, în urma căruia Osuna devine capitala unui teritoriu extins. De numele dinastiei *Ureña,* care poseda acel vast regat în acea vreme, se leagă momentul de splendoare maximă pe care l-a atins Osuna în toată istoria sa: la jumătatea secolului al XVI-lea, în anul 1562, Don Juan Téllez Girón, al IV-lea Conte de Ureña, dobândeşte din mâinile Regelui Felipe al II-lea titlul de Duce de Osuna. Drept consecinţă a acestei înnobilări, ducele proaspăt uns îşi propune o remodelare de anvergură a întregului peisaj urban. Pentru început, se dedică restructurării sub aspect religios. Viaţa oraşului a fost marcată de influenţa paternalistă a casei ducale. Continuând tradiţia, unii din membrii nobilei familii au înfrumuseţat-o după puteri, dăruindu-i edificii somptuoase, împodobind-o cu o universitate, un colegiu şi cu renumita *Colegiata*, prin ale cărei aule s-au perindat personalităţi prestigioase şi oameni de litere vestiţi. Pe parcursul secolului al XVI-lea se pun în practică mai multe schimbări. Este înfiinţată parohia *Santa María de La Asunción,* universitatea şi *Mănăstirea Reîncarnării.* Se trece apoi la refacerea sistemului stradal, care s-a păstrat până astăzi, bazat pe arterele principale Gordillo, Compañía, Sevilla, Huerta, San Pedro şi Carrera. Ducesele şi ducii de Osuna au fost cei dintâi sponsori ai pictorului Goya! Portetele lor, semnate de prestigiosul artist spaniol sunt expuse la loc de cinste la Madrid, în Muzeul Prado.

Unul dintre momentele cele mai potrivite pentru a vizita oraşul Osuna este *Semana Santa*. Sărbătoarea Paştilor este declarată aici Fiesta de interes turistic naţional. Alte repere utile pentru a profita de atmosfera sărbătorească a locurilor sunt: la jumătatea lunii mai, când oraşul serbează Fiesta locală, în ultima duminică a lunii aprilie, când are loc procesiunea religioasă *Romería,* dedicată Sfintei Fecioare a Consolării, cea care patronează oraşul, prima săptămână a lunii septembrie, pentru priveghiul dedicat aceleiaşi sfinte, respectiv în luna iunie, cu ocazia Sărbătorii Portului Maritim al Stejarului.

Sub aspectul împrejurimilor, dacă facem abstracţie de numeroasele monumente cu caracter civil şi religios, situarea oraşului are un farmec natural aparte. Cele mai „magnetice” zone sunt Lagunele Osunei, un areal delimitat de râul Blanco şi pârâul Salinoso, urmat de ţinuturile umede din zona râului Corbones, cu numeroasele sale poteci şi cărări şi, nu în ultimul rând, zona Higuerones-Gomera.

Osuna este unul dintre municipiile regiunii Sevilla de enorm interes pentru amatorii de istorie a artei. Nu întâmplător a fost declarată Complex Istoric Artistic, formând parte din diferite rute turistice cu caracter cultural, cum sunt Ruta Betico-Romană, Ruta Artealia şi cea romantică, pe urmele scriitorului şi politicianului american Washington Irving. Dacă e să dăm crezare clasificărilor UNESCO, strada San Pedro din Osuna este a doua ca frumuseţe dintre toate străzile Europei! Faptul că oraşul e relativ necunoscut valurilor de turişti ocazionali, obişnuiţi să petreacă doar o săptămână în Andaluzia, rezumându-se la vizitarea oraşelor mari, nu face decât să-i sporească farmecul discret şi atractivitatea. O destinaţie încântătoare, un secret păstrat cu sfinţenie doar pentru cei iniţiaţi!

Farmecul amintirilor – Osuna

Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG

Osuna este un orăşel tipic andaluz, cu o populaţie în jur de 17.500 de locuitori, situat la marginea provinciei Sevilla, la distanţă de circa 85 de kilometri de oraşul-capitală şi la o altitudine de 326 de metri deasupra nivelului mării. Poate fi vizitat cu uşurinţă într-un sfârşit de săptămână, fiind practic la distanţe egale de Sevilla şi Màlaga. În ciuda dimensiunilor sale modeste, are un farmec deosebit. Pitorească, fierbinte şi albă, aşezarea trezeşte entuziasmul oricărui vizitator. Tot *Sevilla* se intitulează şi artera principală de circulaţie, cea prin care se face intrarea în oraş şi care ne conduce până în inima târgului, spre Plaza Mayor. Obiectivele turistice demne de vizitat sunt numeroase. Pe primul loc în top se situează urmele culturilor iberice, romane şi maure, care s-au succedat aici de-a lungul timpului. Dar nu sunt de ignorat nici relicvele din perioada anterioară creştinizării, prezente la fel de frecvent ca în mai toate locurile de interes istoric din Andaluzia.

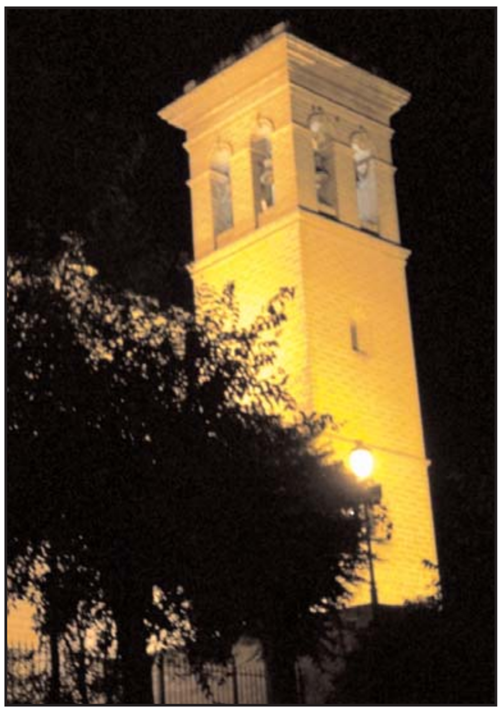

Fiecare aşezare îşi are farmecul ei şi nu poate fi comparată cu alta. Dar ce anume individualizează Osuna în peisajul caleidoscopic al celei mai renumite provincii spaniole, Andaluzia? Să fie particularităţile culinare? Cu siguranţă, nu se găseşte nicăieri în altă parte un sos de migdale mai gustos decât cel de aici. E menit să acompanieze felurile de mâncare cu peşte. Dar nu acesta e motivul pentru care scriu aceste rânduri.

Osuna este unul dintre renumitele „sate albe”, care conferă Andaluziei renumele său unic. Soarele orbitor şi cerul senin îi subliniază însutit farmecul. Cu toate acestea, deşi albul este predominant, senzaţia de familiar nu este aici aşa de pronunţată ca prin alte sate albe, cum ar fi Carmona.

Impresionant este episodul baroc din istoria oraşului, care a lăsat amprente de neuitat în arhitectura Osunei. A fost epoca sa cea mai glorioasă, apogeul. Încă de la prima privire, frapează numărul mare de coloane răspândite aleator prin tot oraşul. Chiar pe strada Sevilla se află un palat plin de stâlpi cu sculpturi dionisiace, *Palacio de Govantes y Herdara.* Strugurii, frunzele şi viţele de vie se încolăcesc în jurul lor, surprinse întru eternitate în piatră de dalta unui artist care a trăit în anul 1737. Ştiaţi că în Spania un nume foarte răspândit pentru fete este *Pilar*? Tradus în română nu înseamnă nimic altceva decât coloană, stâlp. Astăzi palatul, supranumit şi *palatul podului frumos*, stă gol, dar mărturia unor vremi pline de bogăţie exuberantă dăinuieşte.

Osuna are origini iberice, fapt confirmat prin numeroasele vestigii arheologice, care o identifică cu anticul Urso, oraş de civilizaţie elevată. Se spune că numele i-ar proveni de la abundenţa de urşi care populau zona la acea epocă. Scormonind în istorie, coborâm până la hotarele a nici mai mult nici mai puţin decât 3000 de ani de existenţă, mai concret, la un mileniu înainte de naşterea lui Iisus Cristos. De atunci datează resturile civilizaţiei tarteziene, cea care domina oraşul împreună cu coloniştii fenicieni. Numele aşezării de atunci era *Urso Tartésica*. Din aceeaşi epocă istorică datează şi renumitele basoreliefuri găsite aici, cum este *Taurul de la Osuna* sau cel reprezentând un soldat, circulând şi sub numele de *Flautistul.*

Avea să mai treacă o vreme până la momentul în care Ursa intra în istorie, dobândind un protagonism cert, prin rolul de ultim oraş care a îndrăznit să i se opună lui Cezar, sprijinindu-l pe Pompei în războiul împotriva lui.

La picioarele zidurilor de apărare ale oraşului, trupele romane conduse de Octavian Maximus Quintus l-au înfrânt pe conducătorul local Viriat. După asediu, oraşului i s-a atribuit statutul de colonie romană, schimbându-i-se numele în *Iulia Genitiva.*

(Continuare la pag. 31)

Revista este ilustrată cu fotografii (inedite) din Osuna.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Paul DIACONESCU – scriitor, Suedia
- Mihai SPORIŞ – inginer, Râmnicu Vâlcea
- Acad. Gabriela PANĂ DINDELEGAN – Bucureşti
- Florin HORVATH – scriitor, Zalău
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Tudor NEDELCEA – scriitor, Craiova
- Rodica LĂZĂRESCU – scriitor, Bucureşti
- Eugenia TOFAN – publicist, Chişinău
- Ion ANDREIŢĂ – scriitor, Bucureşti
- Raia ROGAC – scriitor, Chişinău
- Nicolae CONSTANTINESCU – prof. univ., Bucureşti
- Florentin POPESCU – scriitor, Bucureşti
- Mihaela ALBU – scriitor, Craiova
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Alexandru CAZACU – scriitor, Bucureşti
- Maria Mona VÂLCEANU – scriitor, Piteşti
- Constantin LUPEANU – scriitor, Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG – scriitor, Spania